Івано-Франківська обласна організація
Всеукраїнської спілки краєзнавців
Історико-краєзнавчий музей смт. Ворохта
Культурно-просвітницький центр імені С. Федака

Мирослав Нагірний

ВОРОХТА – перлина Карпат

МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ

Головне управління у справах молоді та спорту
Івано-Франківської ОДА

Івано-Франківська обласна організація
Всеукраїнської спілки краєзнавців

Історико-краєзнавчий музей смт. Ворохта

Культурно-просвітницький центр імені С. Федака

Мирослав НАГІРНИЙ

ВОРОХТА – ПЕРЛИНА КАРПАТ

Матеріали до історії

Івано-Франківськ
2007

ББК 63.3(4Укр)+26.89
Н 16

Мирослав Нагірний. Ворохта – перлина Карпат. Матеріали до історії. Передмова Павлюк Ю. П. Івано-Франківськ. – 2007.

Рецензенти:

Гаврилів Б. М. – канд. іст. наук, доцент кафедри історії України Інституту історії та політології ПНУ ім. В. Стефаника, голова Івано-Франківської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців;

Білоус Л. В. – директор Ворохтянської ЗОШ І-ІІІ ст., вчитель вищої категорії;

Флис С. С. – викладач Яремчанського філіалу Інституту менджменту та економіки «Галицька академія».

Видання здійснено за кошти
Гранту Президента України для обдарованої молоді
на основі матеріалів історико-краєзнавчого музею смт. Ворохта.
Індекс 78595, вул. Д. Галицького, 76.
Тел. 8-(03434)-413-13, моб. 8-(050)-43-45-440, e-mail: mnagirnyy@Ukr.net

ISBN -978-966-428-040-1

ВОРОХТА – ПЕРЛИНА КАРПАТ

(замість передмови)

Селище (з 1960 р.) Ворохта – високогірний кліматичний курорт, що потонув у зелених полонинах і дрімучих лісах. Чисте свіже повітря, рівномірний температурний режим (помірно холодна зима і прохолодне нежарке літо), прекрасні неповторні околиці дарують людям здоров'я, адже Ворохта вже понад сто років гостинно зустрічає любителів пішохідного й лижного туризму.

На яку б із вершин ви не піднялись, перед вами постає чудова панорама. Над головним водороздільним хребтом піднімається Петрос та вершина Говерли, а справа від Петроса – Свидовецький хребет Закарпаття. Розташована на південний схід від Яблуницького перевалу, що у північній частині Карпатської дуги, долина ріки Прут, віддалена на 25 км від її джерела, стала місцем поселення перших мешканців майбутнього селища Ворохта – родини Дедерчуків та Мочерняків.

Про походження назви селища Ворохти старожили розповідають, що ця назва походить від прізвища наймита Мочерняків – Ворохта, що був дезертиром з австрійської чи угорської армії, родом із Закарпатської області, де й зараз живуть родини з прізвищем Ворохта. За свої здібності та уміння все зробити й іншим порадити він став популярним. Його усі поважали, часто відвідували, тому люди говорили – пішов, або був у Ворохти, з цього часу і стали називати селище Ворохта.

Територія Ворохтянської селищної ради займає 903 га. Чисельність населення складає 4000 чол., з них постійно проживає у Ворохті лише 3787 чол. У даний час на території ради нараховується біля тисячі дворів, де проживає населення різних соціальних груп, а саме: пенсіонерів – 1005, дітей – 815, працюючих – 2000.

Для порівняння, в 1988 р. територія, охоплююча всі навколишні ліси, складала 14655 га, на 958 дворів було 5170 жителів, з них тільки 503 пенсіонери, а дітей – більше тисячі (з них 400 дошкільнят), зокрема було 33 багатодітні сім'ї, передбачалася тенденція до подальшого зростання кількості населення. Ще станом на 1 січня 1992 р. у Ворохті працювали 108 чол. з Верховинського та 2066 чол. з 15 сіл Надвірнянського р-ну[1].

Але загальне зменшення населення країни відбилося і на Ворохті. Цьому сприяли умови економічної нестабільності, занепад виробничої

[1] Етнічна структура та міграція населення українського Прикарпаття. Статистико-демографічне дослідження.–Львів, 1996 р.

сфери, еміграція певної частини працездатних молодих людей, загальне скорочення робочих місць. Наприклад, в 1988 р. нараховувалося 1300 робітників, по півтора сотні медиків і спеціалістів лісової промисловості, понад 70 вчителів, 12 культосвітніх працівників, 14 вихователів, понад 100 водіїв і т. д. Діяло багато громадських організацій: 4 добровільні народні дружини, одна добровільна пожежна дружина, 2 вуличні комітети і 12 батьківських, 6 жіночих рад і 5 рад ветеранів (до останніх входили 9 воїнів-інтернаціоналістів та 32 ветерани ВВ війни) тощо. Хоч і тоді були проблеми. Так 67 матерів самі виховували дітей, в селищі нараховувалось 11 перестарілих та одиноких людей, 15 інвалідів війни та 7 інвалідів праці ...

На 1988 рік у Ворохті нараховувалось понад 500 голів великої рогатої худоби, по сотні автомобілів та мотоциклів, більше тисячі телевізорів, пральних машин, майже півтисячі телефонів.

Нині практично все населення зайняте в туристично-рекреаційній і лісопереробній галузях. На території ради створено матеріально-технічну базу для рекреаційного обслуговування населення: база зв'язківців „ Смерічка " (над приміщенням пошти, 35 місць), 4 спортивні бази («Авангард», НСБ «Україна», «Заросляк», дитяча спортивна база „Говерла"), 2 санаторії лікувально-оздоровчого характеру («Гірське повітря», «Смерічка»). В останні роки з'явилося також два відділення банків – „Аваль" та „Приватбанк".

Соціально-економічний розвиток залежить насамперед від діяльності діючих закладів рекреаційного призначення, розширення сфери послуг, надійного функціонування господарства селища, а також будівництва нових сучасних комплексів та споруд.

Місцева інфраструктура характеризується розвитком виробничо-підприємницької сфери і сфери обслуговування. Питому вагу селищного бюджету забезпечує діяльність більше 20 торгових точок і стільки ж виробничих підприємств. Протягом останніх років упорядкована ринкова торгівля, реконструйовано ряд кафе, перукарню, крамницю «Руслана», ПП «Корона», базу „Україна". Розбудовуються нові туристичні комплекси ПО «Руслана», ПВКФ «Керманич і К», реставровані фасади окремих житлових будинків, корпуси санаторію «Смерічка», оновлено вокзал. Конкурентноздатним стає і зелений туризм.

Духовному збагаченню жителів та гостей, крім діючих церков, слугує спорудження на території селища пам'ятного знака – скульптурної групи на честь 2000-ліття Різдва Христового, а також реконструкція погруддя Тараса Шевченка (відкритого 1990 р.).

В 2006 р. відновив роботу Будинок культури селища, де відкрито шаховий клуб, а 2007 р. – історико-краєзнавчий музей.

Ще потребують реконструкції, реставрації та капітального ремонту корпуси та інженерні мережі санаторію «Гірське повітря», НСБ «Авангард». Довгий час залишається недобудованим житловий будинок обласного дитячого санаторію «Смерічка». Потребують реставрації та благоустрою території відділення поштового та електрозв'язку, торговий центр споживчого товариства та житлові будинки в центральній частині селища. Залишається проблема вивезення та утилізації твердих побутових відходів, покращення автомобільних шляхів та мостових переходів.

Селищна і міська Рада проводять велику роботу, спрямовану на використання потенційних можливостей краю для відновлення того рівня розвитку туризму, який існував тут ще до кінця 80-х років та перетворення смт. Ворохти на дійсно сучасний центр туристично-спортивної індустрії Карпатського регіону.

Книга молодого історика М. Нагірного є спробою на основі вже відомих і маловідомих фактів, виявлених архівних документів, переодіки різних часів, свідчень та спогадів старожилів глибше й детальніше висвітлити складну і ще мало вивчену історію курортного селища Ворохти від найдавніших часів до наших днів.

Голова Ворохтянської селищної ради
Юрій ПАВЛЮК.

У КАРПАТАХ

I.

Моя земля – Карпат зелена віть,
Що в дні новому прометиться,
Де у високім шумі верховіть
Дубам всміхаються ялиці.
Моя земля – то край гучних музик,
То осінь щедра і багата.
Моя земля… приходь, якщо ти звик
Красу із працею єднати.

II.

Чи хоч раз в Карпатах ви бували,
Чи хоч раз почули , як над світом
Виграють заливчасто цимбали
В щедрій казці зелені і цвіту.
Тож ходім на сині перевали,
Де налиті сонечком суниці,
Де сміються скрипка і цимбали,
І трембіта, вита з громовиці.

Микола Кубик.

Розділ І. ВОРОХТА XVII–XIX ст. ФОРМУВАННЯ ПОСЕЛЕННЯ

1.1. Заснування Ворохти

Ой тікала з України дівчина Олена
В Микуличин через гору, що зветься Зелена...

Ця коломийка була здавна поширена у верхів'ях Пруту: Микуличині, Ворохті, Татарові, Яблуниці. У 1995 році на відкритті музею О. Довбуша в Івано-Франківську прозвучали і її попередні рядки: «А як була із ляхами та велика война...».

Про заснування Ворохти серед людей ходить легенда, що її першими жителями були жінка та її малолітній син Лесь на прізвище Мочерняк із Микуличина. Згодом 12-річний син звернувся до матері з проханням іти вверх по течії річки Прут, щоб знайти краще місце проживання. (Тут можна припустити, що вони були не місцевими та, можливо, чогось побоювались у самому центрі Микуличина – М. Н.). Коли дійшли до місця, де сьогодні стара церква, вирішили збудувати колибу, а згодом тут виросла хата. Тоді на території сучасної Ворохти жила лише сім'я Дедерчуків, господарство якої розміщувалось на іншому березі Пруту.[1]

Діалектне слово "мочєри" означає болото, трясовину. Ця місцевість досить кам'яниста і справді, ще й зараз (через три століття її обробітку і осушення) досить волога, тому вода після дощів довго тримається на поверхні.[2] Але прізвище Мочерняк, Мочернюк, Мочернак поширене здавна у Коломийському р-ні, нижче по течії Пруту. Отже, ймовірно, що наші герої були в певних родинних зв'язках із предками жителів сіл Ковалівка, Мишин, Іванівна та ін.

Згодом син Мочернячки Лесь одружився, мав сина Василя, а "той багач був, багато тримав худоби і йому велось щасливо".[3] Він мав настільки багато худоби, що навіть не помічав, коли слуги вимінювали її за тютюн та пістолети. Василь мав два сини і одну дочку. Син Василя Іван будував хату Андрія, а Лесь (другий син) жив у старій хаті. Дружина Івана "Іваниха" почала будувати церкву над Прутом,

---

[1] Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. – Lwow, 1937. – С.23.

[2] Нагірний М. Заснування Ворохти під час Хмельниччини//Матеріали міжвузівської студентської науково–практичної конференції на тему «Галичина і Волинь в часи визвольної війни під проводом Б. Хмельницького». – С. 35.

[3] Falkowski J. Zachodnie... – Lwow, 1937. – С.23.

а "Лесиха" хотіла тут, де тепер стоїть. І вони перенесли церкву на те місце, де вона стоїть і досі. Коли церква будувалася, то у Ворохті було тільки 7 сімей.[4]

Отже, дослідник Карпат, польський етнограф І. Фальковський, посилаючись на усні перекази, припускав, що Ворохту засновано у XVII столітті.[5]

Можна стверджувати, що його припущення було правильним, і тепер це датування ми можемо уточнити. Найбільша війна з поляками – Хмельниччина. Оскільки придушення галицької Хмельниччини – за часів повстання Семена Височана – припадає на 1649 рік, то і втеча дочки, або дружини одного із учасників повстання від польських каральних військ, очевидно, мала місце в цьому році. Єдине, на що хотілося б звернути увагу: малоймовірно, щоб ця Олена "з України" дійсно походила із Наддніпрянщини, хоча й такий варіант не виключений, оскільки в бурхливий час жінки й самі брали активну участь у боротьбі.[6]

В. Грабовецький прослідкував випадок перебування у складі загону повсталих міщан Товстого й Сатанова жінки Козачихи.[7]

Та найбільш вірогідно, що Батьківщиною легендарної "Олени з України" була Галичина, і таке поєднання виникло та увійшло у фольклор тільки завдяки патріотичному піднесенню, відчуттю етнічної єдності галичан із військом Б.Хмельницького. Між іншим, присілок Зелена знаходиться у північній частині с. Микуличина на лівому березі Пруту (як столиця Семена Височана Отинія). Безперечно, прибувши в Микуличин, вона не могла там залишатись, оскільки існувала небезпека, що криваве придушення повстання охопить цілий край. Тому, ймовірно, за порадою чи й допомогою місцевих селян, Олена із сином за короткий час знову вирушила вгору річкою. Пройшовши близько 18 км, поселилася на одному із пагорбів, що згодом одержав назву Янів Ґрунь (на лівому березі правої притоки Пруту – Войтул). Це і є історичний центр Ворохти.[8]

На превеликий жаль, спростувати або чимось підтвердити цю дату (1649 рік) навряд чи вдасться, бо головна база археології – некрополі– зруйновані (2 найдавніші), причому на другому (де спочатку стояла стара церква) узагалі немає жодних залишків, труни з кістками при

[4] Falkowski J. Zachodnie... – Lwow, 1937. – С.24.

[5] Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – К., – 1971. – С. 409–410; Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. – Lwow, 1937. – С.23.

[6] Нагірний М. Там само. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 35.

[7] Грабовецький В. Семен Височан. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 27.

[8] Нагірний М. Там само. – С. 36.

прокладенні дороги в радянські часи викидалися просто у р. Прут. Сьогодні тут встановлено тільки пам'ятний хрест. Писемних свідчень, які б датували заснування Ворохти, очевидно, теж не збереглося. Таким чином, залишається надія на фольклор та народні перекази, але ці джерела вимагають ретельного критичного підходу, й усі версії залишаться лише гіпотезами.

"Річ Посполита обох народів" була насправді Річчю Посполитою трьох народів: польського, руського і литовського. Цей розбіжний державний дуалізм був дискримінаційним для руського населення. Він позбавляв військову й політичну еліту – запорізьких козаків – прав і привілеїв польської і литовської шляхти. Православні єпископи Русі не мали таких прав, які мали польські і литовські єпископи-католики. Насамперед, право бути депутатами Сенату Речі Посполитої. На відміну від Польщі та Литви, Русь не мала ані власних вищих урядових установ (канцлера), ані власного найвищого суду.[9]

Через кілька десятиліть після укладення Люблінської унії і король Владислав IV, і канцлер Оссолінський зрозуміли вже необхідність встановлення однакових прав у Русі, Литві і Польщі, але пихатій польській шляхті і магнатам з кресів такі думки були не до вподоби. Необхідно було пройти через десять років кривавих повстань і козацьких воєн 1648–58 рр., перш ніж плани порозуміння й співробітництва знайшли свій відгук серед польскої шляхти, так і серед козацтва.[10]

Отже, розглянутий конкретний факт свідчить, що для Галичини Велике повстання під проводом Б. Хмельницького мало доленосне значення у духовному єднанні із державою Війська Запорізького, яка через зловживання поляками своїм політичним становищем силою домоглась виходу зі складу Польщі. Річ Посполита як потрійний союз Польщі, Литви і руських земель існувала до виникнення загрози повної мовної, культурної, релігійної асиміляції та повного виродження одного із суб'єктів об'єднання. Історія заснування Ворохти є доказом того, що одним із наслідків війни стала міграція населення і освоєння нових земель, зокрема, окремих місць на Гуцульщині. Характерно, що цей процес проходив на фоні великих географічних відкриттів – колонізації Америки, Сибіру...[11]

Один із найбільших знавців Гуцульщини, Михайло Ломацький писав: "Перший Мочерний загинув десь у війні і залишив удову

[9] Прушинський М. Драма Пілсудського – війна 1920. – К., 1997. – С. 68.
[10] Там само.
[11] Нагірний М. – Там само. – С. 36.

з п'ятьма синами..., баба Мочерна... коли підросли сини, взяла одної весни найстаршого, Гриця (ім'я, як бачимо, не співпадає з попередньою версією, Григорій може трансформуватися в Юрій, та аж ніяк не Лесь – М. Н.), осідлала для нього й для себе два коні й подалася з ним горі Прутом шукати нової землі... якнайдалі від Прута, на збочі, де сьогодні стоїть стара церква. Вона казала синові збудувати колибу для маржини та зайняти стільки землі, скільки схоче... Цього сина й прозвали тут Грицем Верховим у відрізненні від другого Мочерняка, Юри, якого всадовила його мама в лузі над самим Прутом... Третього сина одружила Мочерна в Татарові, четвертого в Ямній, а п'ятому передала, умираючи, старе ґаздівство в Микуличині".[12] Отже, М. Ломацький твердить про п'ятьох синів.

1.2. Легенди про походження назви селища

А перед цією легендою М. Ломацький подає іншу, ще більш заплутану, відносячи її до давнішого часу: "...Мафта й Ворохтей припали собі до вподоби й побралися... Через тиждень вони добилися до Ворохтеєвої хати-колиби... Після року появився в них синок–Матфеєм його назвали...".[13] Інвентар Космача 1780 р. подає прізвище "середняк Матвій Мафтуха", господарство якого "вівці – 20, по 2 корів і коней, ялівка, 2 свині".[14]

Нарешті, після трагічної загибелі головного персонажу переказу – Ворохтея, на арені з'являється і предок другого ворохтянського роду– Дедерчуків: "... А [Тома] Дедер мав із Мафтою ще трьох синів та дожив до 110 років. Мафта, яка пережила Дедера, вернулася на давнє місце й на старість зійшла з розуму".[15]

Логічно залишається припустити, що батьком другого сина Юри став якраз Ворохта, але очевидно, ця гілка не мала продовження. Після смерті Ворохти з'явилися ще три сини, які вже мали б носити прізвище Дедерчук і жити відповідно в Татарові, Ямній та Микуличині.

Син війта В. Домашевського із с. Микуличина, Микола, зауважує: "Як подають письмові записки, селище Ворохта засноване у XVII ст. Назва селища виводиться від імені одного з перших поселенців Мочерняка – Ворохти. За деякими переказами, це був вояк, який, втікаючи від тяжкої військової муштри, заховався та оселився на терені

[12] Ломацький М. Країна чарів і краси. Нариси. — Париж, 1959. – С. 274–275.
[13] Ломацький М. – Там само. – С. 267–268.
[14] Старожитності Косівщини. – 1997. – С. 32.
[15] Ломацький М. – Там само. – С. 273.

сучасної Ворохти, над берегом річки Прут. Після смерті цього вояка залишену ґражду названо його іменем, від чого й пішла назва пізнішої Ворохти. Поміж мешканцями Ворохти кружляла ще й така легенда про походження назви цього селища: що нібито давно в селі Микуличині жив молодий гуцул Ворохняк, який під час сварки зі своїм батьком стрілив, розлючений, із пістоля та нехотя застрілив батька. У розпуці парубок пішов шукати за місцем, де б відпокутувати насамоті свій великий гріх. І так прийшов він на місце сьогоднішньої Ворохти, де й оселився над річкою, яку з часом Ворохняк назвав "Прутом", а це, мабуть, від того, що ця гірська річка має швидкий, тобто "прудкий" струм. Згодом тут постало село його імені – Ворохта".[16] Отже, жодна з цих традиційних версій не суперечить міграції через Микуличин на південь, у верхів'я Пруту в середині XVII ст., а лише по-своєму інтерпретує цей факт.

Вже загубилося в пам'яті, звідки заплив у гори якийсь Ворохта. Але сам він вважається засновником теперішнього спортивного і курортного містечка.[17]

За переказами, записаними польським дослідником Й. Фальковським, уперше прізвище Ворохта мав слуга жителів присілка Мочерняків – дезертир з армії. Він вважався дуже здібним, і до нього часто зверталися за порадами, говорячи: "іду до Ворохти по це, або по те". Звідсіля й пішла в народі назва нового гірського поселення – Ворохта.[18]

Схиляючись до цієї версії, слід зазначити, що неправдоподібним є твердження акад. В. Грабовецького про генезис географічної назви Ворохта від "ворох" – зв'язані стовбури дерев (плоти, дараби, 1 ворох– 24 вози для солеварень), оскільки явних свідчень, щоб їх масово сплавляли з верхів'їв Пруту, немає.

До речі, прізвище Ворохта поширене сьогодні в Рахівському районі..., що викликало ряд непорозумінь, коли його носії влаштовувались на роботу в нашому селищі. Існує думка, що Ворохта одружився з дочкою ґазди, в котрого став на службу, Анною.

Крім цього, досить цікаві припущення висловлює відомий львівський сходознавець, автор поетичного перекладу на українську мову Корану, Ярема Полотнюк (син письменниці Ірини Вільде, яка

---

[16] Домашевський М. Історія Гуцульщини (в 6 т.) – Т. 1. – С. 99.

[17] Пушик С. Перо золотого птаха. – С. 57.

[18] Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – С.410; Falkowski J. Zachodnie pograncze Huculszczyzny. – Lwow, 1937. – С. 24.

час від часу жила в Дорі) – багато топонімів Гуцульщини можуть трактуватися як тюркські. Слово "ворохта" означає "піднебесся", "яремче" – "повертатися назад".[19]

Дивне співпадіння, забагато, як для випадковості? Ворохта у санскриті Va^aЬa (чол. роду) – кабан, вепр. Va^an^a – "найбагатше місце на диких кабанів".[20]

1.3. Опришки і Ворохта

Зміцнившись у період Визвольної війни 1648–55 рр., у 2 половині XVII–XVIII ст. об'єднання галицьких і закарпатських опришків загрожувало самому існуванню підкарпатської шляхти. Перелякані пани з року в рік бомбардують сейм і короля спеціальними інструкційно-письмовими повідомленнями, в яких сповіщають про невпинне зростання опришківського руху. [21]

Основним засобом існування населення тут була годівля рогатої худоби, овець та землеробство. Бідні ґрунти, примітивний їх обробіток дерев'яними лопатами та плугами і короткий вегетаційний період забезпечували проростання картоплі (яку тут називають "ріпа") та капусті, що не задовольняло життєві потреби населення. Хліб був дуже рідкісним продуктом, тому що потрібно було завозити його з віддалених районів, в основному – з Закарпаття.[22] "Ділятинський і ланчинський маєтки у XVII–XVIII ст. належали багатій шляхетській родині Белзецьких, які мали тут фільварки, численні двори".[23]

"Про становище селян Ділятинського ключа напр. ХУІІ ст. довідуємося з інвентаря за 1700 рік. У гуцульському селі Микуличин, наприклад, налічувалося понад 80 селянських господарств, 6 півдворищних, 47 хатників, 27 комірників і кілька рибалок. Як бачимо, основну масу становили незаможні селяни – хатники і комірники. Півдворищні господарства зобов'язані були відробляти панщину від Юра до Покрова – по три дні на тиждень, а також заорки й обкоски. Крім того, платили данину по 7 злотих 6 гривень, сторожового чотири злотих, за рибу 2 злотих і т. д. Кожний з хатників повинен відробити 2 дні щотижня – за рік 24 дні – і виходити на закоски і обкоски. Платити

---

[19] Флис С. Назва нашого міста//Яремчанський вісник, 13 грудня 1997.

[20] Кобилюх В. Гуцульщина в праісторії та санскриті//Гражда – 2001. – С. 22.

[21] Грабовецький В. Народний герой Олекса Довбуш. – Львів, 1957. – С. 38.

[22] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978р.). – С.1.

[23] Грабовецький В. Гуцульщина XIII–XIX ст. – Львів,1982. – С. 70.

також данину. Кожен комірник відробляв один день щотижня, за рік 12 днів, виходив на закоски і обкоски, сплачував данину. Рибалки "панщини не роблять, але кожний повинен дати за рік 700 пстругів, сплатити данину 2 злотих, а також дати поволовщину або роговщину від худоби".[24]

"От тоді і прославився на Покутті талановитий воєначальник, хоробрий опришківський ватажок Іван Пискливий (1703–12 рр.). Його величезний загін складався переважно з молдавських і галицьких селян-утікачів...Розправившись в Березові зі шляхтичем Голинським, 1703 р. настала черга лютого Микуличинського отамана Гната, якого вбили на його подвір'ї. Опришкам вдалося схопити Гнатового слугу Микиту Тимняка, відомого шпигуна й провокатора, що заплямував себе участю в карних загонах ... Йому винесли смертний вирок".[25]

"Основою господарської діяльності жителів Ворохти в XVII – на початку XVIII ст. було скотарство, домашні промисли та землеробство. Свою худобу вони в першій половині червня гнали на полонини, а в другій половині вересня повертали додому. Селяни мали також невеличкі клаптики землі, на яких вирощували капусту, сіяли трохи вівса, ячменю, жита. Землю обробляли вручну, лише згодом більш заможні жителі почали користуватися бороною та дерев'яним плугом. Гірськими стежками гуцули Ворохти, як і всіх довколишніх сіл, сходили вниз, у міста, щоб обміняти продукти тваринництва й вироби з дерева на промислові товари".[26]

Тим не менш, ці "невеличкі клаптики" малородючої орної землі виправдовувались розмірами сінокосів і полонин. Зокрема, Ян Росінський, про якого іще буде мова, колишній римо-католицький ксьондз, що перейшов у греко-католицтво (як розповідає його нащадок І. Я. Росінський) і 1704 року оселився у Ворохті біля Мочерняків, освоїв такі обшири, як Малий Ділок (триста моргів) і Кицелівка (шістсот моргів),маючи кілька сот овець, десятки голів великої рогатої худоби...

Цього ж "1704 року Степан Пинтя, перейшовши на Покуття, розшукав тут загін прикарпатського ватажка опришків Івана Пискливого і, об'єднавшись з ним, почав нові походи на гнобителів. Про цей факт розказав на суді сам І. Пискливий: "Мене опришки, коли ішли з Угорщини, підмовили, звався їх ватаг Пинтя, а других не знаю. Було їх 80 з Угорщини, а нас тутешніх набралось: я (І. Пискливий), Микульчак

---

[24] Там само. – С. 74–75.
[25] Його ж. – Народний герой Олекса Довбуш. – Львів, 1957. – С. 47.
[26] Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – С. 410.

з Ямного, Зінах Іван з Микуличина, Дмитро Опиняк, Росхода і Деник Пухнович..." [27]

До XVII ст. гори спокійні, далі панщинні зазіхання викликають заворушення на всіх тих східних кресах Речі Посполитої, де досі не було панщини. Загальний розбрід, безправ'я та сваволя, що запанували після козацьких воєн, втягують мешканців гір у свою орбіту.

Згідно з тим, що подають документи та наукові праці, магнати в боротьбі за маєтки з сусідами-шляхтичами залучали не раз опришків до "наїздів", облог та кривавих сутичок. Під час однієї з таких пан Яблоновський зібрав 4-сот, а Потоцький сімсот покутських опришків..."[28]

Довбушеві опришки перед кожним розставанням домовлялися, що зійдуться на якійсь вершині. Або на жаб'ївській Глифі, або на Гордієвій – поміж Космачем та Ворохтою, а здебільше – на Ігреці, приступному із чотирьох сіл – із Жаб'я, Криворівні, Ясенова та Річки брустурівської...[29]

"В 1741 р. через гори в Угорщину переходив багатий караван вірменських купців. Для охорони вони найняли кількох селян з Микуличина, переважно заможних. На одному з перевалів караван помітив Довбуш, який відпочивав з хлопцями на горі Рокітній. Мить – і 23 опришки, озброєні пістолетами і топірцями, були готові до виступу. За сигналом свого ватажка вони зійшли в долину до шляху, яким проходили купці, і причаїлися в кущах. Напад був несподіваний, але незабаром купці отямились.. .один побратим був забитий, а другий поранений. Після заходу сонця Довбуш повернувся на Рокітну, забрав опришків, що там залишалися і попрямував лісом до Микуличина. Він був дуже сердитий на микуличинських багатіїв, які захищали купців, і хотів помститися. Вночі він напав на місто, розправився з ними, а ранком відступив щось на милю і розташувався на відпочинок... Олекса... не чекав нападу. В бою загинув ще один опришок, а Василь Мельник...був відправлений на суд до Станіслава. 19 опришків на чолі з Довбушем змушені були відступити в Чорногору".[30]

---

[27] Мельник В. М. Історична правдивість фольклору. – Львів, 1968. – С. 260.

[28] Вінценз С. На високій полонині (правда старовіку). – Львів, "Червона калина", 1997. – С. 121–122.

[29] Там само. – С. 171.

[30] Грабовецький В. Народний герой Олекса Довбуш. – Львів, 1957. – С. 96–97.

"Бували в Карпатах опришки перед Довбушем, бували й по його трагічній смерті. Мусіли бути! Мусили боронити краси, добра, волі, і багатства своїх гір перед зависними, лихими сусідами-ворогами, мусіли гнати від себе топорами-бартками, пістолями й крісами. Згадати хоч би славніших із них, як Д. Пониполєка, Туманєка-Сапріяна, Михайла Кляма, В. Баюрака, Ілька Мочерняка, а навіть гуцулок, Параску Луценкову й Кирхіду з Селєтина... Та про них загинула пам'ять. Притьмарила й заглушила її ... слава О. Довбуша".[31]

"Неспокійний дух Довбуша не давав опришкам ні віддиху, ні відпочинку. Він усе придумував нові походи: раз почерез Говерлю над Прут, а Прутом у Ворохту, де жив його великий приятель Мочерняк..."[32]

"Населення Ворохти зазнавало жорстокої експлуатації феодалів та лихварів, які діставалися і віддалених гірських поселень. Верховинці-гуцули вели боротьбу проти гнобителів, вони приєднувались до загонів О.Довбуша та його послідовників. Серед багатьох пісень і легенд збереглося оповідання про опришка Мочерняка з Ворохти. У селі суворо дотримувались традицій, пов'язаних з повагою до опришків. Навіть найбагатшим парубком , який не був хоча б два–три тижні в їхніх загонах, нехтували дівчата".[33] Нерідко з'являвся О. Довбуш і в с. Микуличин. Тут його загін не раз затримувався на відпочинок, одержував докладну інформацію від надійних побратимів про "шляхетський світ". Селяни допомагали опришкам зброєю, харчами, доброю порадою. Довбуша вони радо і гостинно приймали у своїх хатах. Кожний сільський побратим мав для зв'язку з Довбушем свій певний знак. В одних то був постріл з рушниці, в інших – свист".[34]

"Коли на гуцульську хату нападав розбійник, трембіта могла заплакати через дах, через вікно, або в сінях і покликати на допомогу. Ніде нема таких великих, таких розкиданих сіл, як у Карпатах. Ось приповідки: Микуличин, як Харків; Тисів, як Львів..."[35]

Але навіть приймаючи непрошених гостей, далеко не всі хотіли ділити з ними своє добро. Так, наприклад, у Микуличин і ґазда Годорєк з присілка Стави, прадід Андрія (1850–193?), попереджений завгоді про можливий візит О. Довбуша, заховав бриндзю в обороги з сіном,

---

[31] Ломацький М. Заворожений світ. – Ч. 1. По цей бік Чорногори. – Мюнхен.– Нью-Йорк,1965. – С. 222.

[32] Його ж.–З Гуцульщини (нариси).–Лондон, 1956. – С. 78.

[33] Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – С. 410.

[34] Грабовецький В. Народний герой Олекса Довбуш. – Львів, 1957. – С.71–72.

[35] Пушик С. Перо золотого птаха. – Ужгород,1978. – С.110.

молоко в комори... Але все це опришки знайшли за допомогою бідніших сусідів, яким і пороздавали всі статки дбайливого гуцула, а решту просто знищили. Так оповіла сусідка Анна Томашевська (1921 р. н.)

"Але, – як писав Гнат Хоткевич у повісті "Довбуш", – не всіх задовольняла реальна дійсність. Декому хотілося в опришках бачити більших героїв, ніж реальні "чорні хлопці". Зрештою, давні історичні, а то й просто міфічні постаті сплелися в гуцульській уяві з опришківством і надали йому легендарного освітлення. Тому й не дивно, що в Красноїллі гордяться ватажками великих опришківських загонів кінця 17–початку 19 ст., уродженцями села Д. Василюком-Пониполяком, Процем Туманюком-Супріянчуком, Михайлом Бойчуком-Клим'юком (Клямом), Антоном Ревізорчуком, Грицем Баганом, а також такими відомими опришками, як Гриць Козмин, Чупрей, Куділь, пан Освєнцімський, Фока Туманюк, Плескун Козьмівський, Макогін та багато ін.[36]

"Під зиму 1744 р. Довбуш знову повернувся на Закарпаття, але не довелося йому зимувати в с. Ясені, у знайомих, бо загрожувало угорське військо. Перейшовши у Чорногору, він у безпечному місці серед глухої полонини збудував зимівку й оселився там з групою найближчих своїх побратимів. Харчі їм доставляли селяни".[37]

Очевидно, саме тоді до Довбуша пристав його тезка Олекса Росінський, найстарший син згадуваного нами ксьондза Яна Росінського, що всього мав 10 дочок і 16 синів. Батько був дуже незадоволений, дізнавшись про заняття сина, оскільки інші ґазди називали його злодієм. Завдяки своєму зросту і надлюдській фізичній силі, Олекса – за свідченням І. Я. Росінського (1902 р. н.) – міг доставляти на плечах у гори цілих волів.

Переночувавши у сестри в Ямній, Довбуш зі своїм сестрінцем Павлом Орфенюком та Василем Баюраком пішли до Микуличина на багатого ґазду Мочернюка, котрий, за даними І. Белейовича (1916–1999), жив на Заголиці й був отаманом дружинників (у нашому розумінні) і 23 серпня 1745 року вбив його, а ввечері відправився до Космача.

Як вважає акад. В.В.Грабовецький, "розправа була викликана тим, що Мочернюк готував, очевидно, вбивство ватажка. Не випадково тут виявилась рушниця. Це припущення підтверджує і такий факт: згодом вбивця Довбуша Дзвінчук 23 серпня заявив, що це вбивство вчинив Довбуш, оскільки Мочернюк "мусив зрадою іти на нього". [38]

---

[36] Городенко М. Красноїльські дива//Галичина. – 8 липня 1997 р. – С. 7.

[37] Андрушко В. Довбуш на Бойківщині//Гуцулія. – Літо 1971 р. – Ч. 3. – С. 9.

[38] Грабовецький В. Олекса Довбуш. – Львів, 1994. – С.114.

Отже, вбивця ватажка у той же день довідався про подію в с. Микуличин. Раніше, ніж Довбуш переберється з села в село, хтось, очевидно, спеціально поспішив попередити його. Ось вам і "всенародна любов".

"27 серпня 1745 року на Станіславському міському суді вбивця розповідав: "Я в минулий понеділок прийшов з поля з роботи, батько сказав мені, що Довбуш убив чоловіка в Микуличині, і сказав кого. Я, правда, був здивований, що того чоловіка вбили, і сказав, що він, напевно, хотів його видати, а батько почав мені говорити, щоб я стерігся за себе…" [39]

В.Баюрак розповідав на суді 1754 р.: "...Мочернюк загиб із наших рук; впіймавши його, ми відтяли йому голову, взяли сім битих талярів, котел, рушницю і деякі фанти та спалили його хату..." [40]

Опришки бували на Гуцульщині і в часах перед Довбушем. В опришки гнав гуцулів нелюдський жорстокий гніт усяких, польських, а пізніше – австрійських урядовців і "рекрутщина", насильне ловлення верховинців до австрійського війська. Писав поляк: "Козак пана не знав звіку, він родився на степах". Так і гуцул, що родився в Карпатах, – не знав і не хотів знати "пана" над собою. Ненавидів усією душею панів і всяких зайдів, що лізли в його гори, йшов у опришки і гнав зайдів геть! Гнав крісом, пістолею, і барткою-топором...».

За часів панування над Карпатами Польщі мав польський уряд проти "гуцульських бунтарів" окремі військові відділи, що їх звано "гайдуками". Та гуцули не дуже то лякалися тих гайдуків. Куля в серце -сталевий топір у голову. Так було до 1772 р. Гуцульські Карпати належали до Польщі лише номінально, фактичними їх власниками були гуцули. Польща не мала сили приборкати буйних гуцулів. Щойно Австрія у спілці з польською шляхтою почала прибирати до рук непокірну Гуцульщину, наслала в Карпати своїх урядовців-мандаторів. Із необмеженою владою, ...що безмилосердно знущалися над гуцулами.[41]

У Наддніпрянщині до кінця 18 ст. більшість бідніших козаків опустилася до рівня державних селян. Зникнення кордону, а разом з ним і потреби обороняти його, економічні труднощі, перетворення старшин на великих землевласників, відсталість у військовій справі призвели до припинення існування козацтва.[42]

---

[39] Його ж. – Народний герой Олекса Довбуш. – Львів, 1957. – С.119.

[40] Там само. – С.120.

[41] Ломацький М. Заворожений світ. – Ч. 1. По цей бік Чорногори. – Мюнхен. – Нью-Йорк,1965. – С. 225.

[42] Субтельний О. Україна: історія. – К: Либідь,1992. – С. 168.

Занепад опришківського руху був пов'язаний з подібними причинами. Його спричинили нові історичні умови: подальший розвиток державних структур, військового апарату, неможливість дій в умовах централізованих імперій, а також просвітницька діяльність Габсбургів.

Проводячи реформістську політику, Йосиф II 5 квітня 1782 р. видав спеціальний патент для східної Галичини, за яким дозволялося селянам одружуватися без дозволу на це пана, віддавати своїх дітей до ремесла, чи до школи, мати прибуткові заробітки. Напередодні введення цього патенту він скоротив панщину до 30 днів на рік, звів до мінімуму кріпацьку залежність, зменшив податки...[43]

Все це давало гуцулам надії на краще життя, стимулюючи віру в доброго цісаря, тому абсолютно має рацію сотник УПА, організатор структури 4-го Станіславського округу (1943) Іван Белейович з Микуличина: опришки не були жодним чином заангажовані з політичних питань. Навіть більше – своїм жебракам-співвітчизникам вони кидали обгризену кістку з добра, яке порядні ґазди створювали протягом поколінь. Тому й порівнювати їх можна не з УПА, а хіба що – з сучасними рекетирами, які змінили дрібний розбій на банківські махінації та наркобізнес, тобто не треба шукати національно–визвольної боротьби там, де її не було. Хоча в період, коли тероризм вирішує наболілі національно-релігійні питання (приклади Ольстеру, Чечні, 11 вересня 2001 року ...), багато хто схильний до цього.

На підставі перепису населення, проведеного в 1788 році, всі хлопці військового віку зобов'язані були йти в рекрути. Та набір проводився головно серед бідних, а багатші відкуплялись.[44]

Відповідно дехто з незаможних військовозобов'язаних переховувався від бранки у просторих горах: "У Тумана були сини Процьо, Фока та й Михайло. Процьо та Фока ходили в опришках. Процьо навіть був ватажком опришків. Михайло, відей, не ходив в опришках. А зрештов, хто його там знає. Але зате був великим слюсарем. Він робив сам креси, пістолета...та й узяли до войска... вислужив...12 рік".[45]

Саме однією з причин поширення опришківського руху було процвітання ремісничих промислів (зокрема, виробництво зброї) в умовах обмежених можливостей для торгівлі та інших негараздів.

Гірська місцевість обумовила специфічну організацію і тактику дій опришківських загонів. Так, Запорізька Січ володіла чисельною

---

[43] Петрів Р. Генезис капіталізму у містах Сх. Галичини в кінці 18 – 1 пол. 19 ст. (1772–1850).– Івано-Франківськ. – 1993. – С. 34.

[44] Андрушко В. Опришок Штола//Гуцулія. – Ч. 29. – Зима 1974. – С. 16.

[45] Змієві вали. Українські легенди та перекази. – К.,"Веселка", 1992. – С. 116.

армією, і нарівні боролася з польською, турецькою чи татарською арміями; а опришки партизанською тактикою (від 5 до 50 чол.) нападали неждано на маєтки найбільш жорстоких панів, орендарів і помстившись, скоренько відходили в гори, тільки їм відомими стежками. Переслідувати їх було майже марно – у Чорногорі сходились кордони Речі Посполитої, Угорщини, Молдавії, тому військам слід було ждати дозволу на перехід, тоді як великі повстання на півдні Речі Посполитої швидко зазнавали поразки.[46]

По всій Гуцульщині "гуляли" опришківські ватаги та боронили волю гір і свободу гуцулів. Австрійський уряд зорганізував до помочі гайдукам у боротьбі з опришками окремий військово-жандармський відділ – у кількості до двох тисяч. Гуцули називали тих "шандарів" смоляками – від смоли живиці, якою були висмаровані, продираючись за опришками крізь гущавини смерекових лісів. Називали їх "бляхарями" від блях, якими були обведені їх шапки, перед опришківськими бартками-топорами, але й цим смолякам-бляхарям нелегко було приборкати свободолюбивих гуцулів. Опришківські ватаги, хоч уже малі, "гуляли" на Гуцульщині ще й у першій пол. XIX ст., співаючи: "Єсть у мене топір, ще й кована бляшка, научу я того німця, та ще й того ляшка".[47]

Опришківський рух в околицях Ворохти тривав аж до середини XIX ст., архівні документи стверджують, що один з останніх опришківських загонів під керівництвом І. Волошука та І. Вередюка протягом семи тижнів 1845 р. вчинив 16 нападів на багатіїв різних поселень Гуцульщини, зокрема – Ворохти.[48]

1.4. Умільці Ворохти (декоративно–прикладне мистецтво)

Від самого заснування селища у 17 сторіччі (як присілка Микуличина) жителі змушені були займатися багатьма видами народного декоративно-прикладного мистецтва, адже цього вимагало від них повсякденне життя у горах. З одного боку, утилітарна необхідність мати дах над головою, одягатися, виховувати дітей –

---

[46] Грабовецький В. Антифеодальна боротьба Карпатського опришківства XVI–XIX ст. – Львів, 1966. – С.1

[47] Ломацький М. Заворожений світ. – Ч. 1 По цей бік Чорногори. – С. 225–226.

[48] Стеблій І. Боротьба селян Сх. Галичини проти феодального гніту в першій половині 19 ст. – С. 87; цит. по: С. І. Копчак, П. С. Федорчак. Ворохта //Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – К, 1971. – С. 410.

а з іншого – потреба хоч якось прикрасити своє злиденне усамітнене існування, щоб воно не здавалося сірою буденністю. За переказами, вже перший слуга Мочерняків (перших жителів селища) – дезертир з війська на прізвище Ворохта (від його імені походить за однією з версій назва селища), родом із Закарпаття, був доволі здібний до всякого ремесла, майстер на всі руки. А зокрема, добрий ткач – піонер цієї справи у Ворохті й околиці.[49]

Його наступники повинні були перебрати не лише приладдя, а й навички, можливо, навіть і певну техніку ткацтва, особливості і т. п. На жаль, вироби 18 ст. не збереглися, та все ж відомо, що існує ворохтянський стиль гуцульського одягу, який безперечно почав формуватися та виокремлюватися одразу з появою перших майстрів. Цей одяг можна побачити в музеях та на фотографіях, картинах деяких художників, але нині вже ніхто його не виготовляє, складових такого строю, найкращих у своєму роді кептарів, петиків (найбагатше, але в той же час зі смаком оздоблених, визнаних зразком), сьогодні навіть на замовлення ніхто робити не візьметься. Ще в 1-й пол. 19 ст. цим займалося декілька родин – Тинкалюк Анна працювала в ґазди Дмитра Андруховича (згодом мав найкращий фіакр у Ворохті, над костелом купив город у Івана Мочерняка і збудував велику віллу), згодом вона збудувала власну віллу "Надія" (разом з чоловіком Федором із с. Річка, який був кушніром) біля потоку Войтул, що впадає в Прут. Пізніше у сільському кутку "Паленина" ткацтвом продовжувала займатися Параска Лучак. Вони виготовляли різноманітні верети, доріжки, накидки.

Щодо техніки, то вона була традиційною, хіба що побутували деякі специфічні терміни. З льону терли на терлиці "повісмо" (без "терміття"); з дергівки матеріал переходив у "кльоби", далі знову у "горстки" (снопики) і на два тижні під відкритим небом "на смаг", у рівчак – "мочило", тоді сушили в спеціально пристосованій кімнаті з піччю – т.зв. "ложниці". Після описаних процедур льон ще раз "шморгали" на терлиці й аж тоді бралися за безпосереднє виробництво тканини. Як бачимо, процес досить тривалий. Наприклад, Анна Мочерняк (з дому Стефанюк з Татарова, 1857–1940) в один захід виготовляла 30 ліктів полотна на замовлення.

Вишивання. Переходячи до цього пункту, назвемо ще декілька майстрів, що робили кожухи та кептарі, адже тут також застосовувалася майже в обов'язковому порядку певна техніка вишивання. Це Михайло

[49] Санкович М. Ворохта: історія, люди, традиції. – Надвірна, 2001. – С. 8–9.

Паневник та, мабуть, останній із майстрів Іван Мочерняк-Музиків (один з його предків у XIX ст. був хорошим скрипалем, сопілкарем). Крім них, у присілку "Ильми" між Татаровом і Ворохтою виготовляла свого часу петики й інші елементи гуцульського одягу Катерина Павук, на присілку "Полуми" – пасічник Семен Ґриджук.

Вишивка у Ворохті була дуже різноманітною. Поряд з домінуючою низинкою тут були представлені також хрестик, настилування, штапівка, "кучерявий стеґ", "шнурок" тощо.[50] Ймовірно, такому розмаїттю сприяло походження майстринь, що виходили заміж до Ворохти з різних околиць. Панівна техніка вишивання у Ворохті – низинка, або, як тут говорять, "низинє", на відміну від Микуличина, де поряд із жовтим, значно переважаючим кольором, використовували всі інші види техніки, а низинку найменше. У Ворохті ж найпоширенішим був чорно-червоний набір з пістрявим вкрапленням синього, зеленого кольору, переважала багатобарвна гама.[51]

Як правило, на продаж вишивали виключно безземельні чи малоземельні ґаздині, що постійно не були зайняті на сільськогосподарських роботах. Наприклад, Катерина Семенівна Кіндрачук (1880–1942), що виховала 11 дітей, та одна з її дочок Євдокія (1929 р.н). Але для власного вжитку практично кожна гуцулка в селі вишивала сама. Дівчині майже немислимо було вийти заміж без цього уміння. Час від часу збиралися на вечорниці, толоку. Можна виділити багато інших вишивальниць, але назвемо ще тільки одну – це Ониськів Ганна Яківна (1930–2002). Можливо, трійня, що з'явилася в сім'ї онука Володимира, колись продовжить заняття здібної прабабці.

Народне малювання та інша, наближена до цього творчість.

Розписи на стінах, печі, папері, склі, іграшках і т.д. відомі у Ворохті в різні часи. Так, Церква Різдва Пресвятої Діви Марії XVII ст. була прибрана численними іконами на дошках, як і відома колекція з церкви у Космачі, де вони взагалі були виконані на любительському, якщо не сказати дилетантському рівні. Правда, невідомо, хто саме малював ікони для церкви Р.П.Д.М. у Ворохті, чи їх привезли з монастирів, наприклад, Скиту Манявського. Жителі зберегли їх від знищення під час радянської влади. Розписів на стінах переважно не було, їх тепер заміняла різьба. На кахельну піч Дмитра Мочерняка (1814–1910) приходили дивитися вже після його смерті поляки, що приїжджали

---

[50] Захарчук-Чугай Р. В. Вишивка//Гуцульщина. – К. – 1987. – С.383.

[51] Клапчук В. Вишивки// Яремчук В., Клапчук В., Боберський Ю. та ін. Микуличин. До 590-річчя заснування. – Брошнів, 2002. – С. 174.

в І пол. XX ст. на відпочинок у село. Він замовляв розписний кахель 1840 р. в Бродах. Інтер'єр хат у Ворохті в цілому був традиційним для всієї Гуцульщини.

Фотографія у Ворохті, ймовірно, вперше з'явилася 1894 року під час будівництва залізниці та аркових мостів полоненими італійцями. Тоді австрійські, угорські, польські працівники, інженери, урядовці зробили велику благородну справу, зафіксувавши на фото не лише мости, а й хатини простих гуцулів, наприклад, родини Дило, фотографію якої передали з Відня вже 1939 р. перед світовою війною. Пізніше з'являються фотоательє, зокрема, в 30-х роках було популярним "фотоательє Blaz",1939 р. навпроти вілли-готелю під назвою "Perelka" пробував почати свою працю тоді ще молодий фотограф Михайло Угорчак, але у зв'язку з воєнним лихоліттям не затримався. У післявоєнний час багато фотографів-любителів та професіоналів зупиняли тут мить на фотоплівці.

У Ворохті досить рідко виготовляли різні фіртки, брами, їх мали тільки окремі ґазди: Андрій Мочерняк (1860–1950), вже згадуваний, а також "Повх" Кульб'як Олекса , що жив на 2-му км від села. Переважали ворота й перелази. Стельмахів як таких практично теж не було, робили тільки певні складові частини возів (Бербеничук Дмитро Миколайович (1929р.н.), якийсь Іван з Жаб'я, що жив біля Юри Хомина...), зокрема, колеса та інше. Суцільні ж вози купували у Яворові, Космачі, Жаб'ї. Ба, навіть і двері ще на початку XX ст. кожен ґазда робив собі сам, адже то були звичайні, збиті до купи дошки, інша річ – оздоблення по дереву (полиці, скрині, посуд тощо).

Візирування з паперу витинанок не було особливим видом декоративно—прикладного мистецтва, народні звичаї у Ворохті не знали їх широкого застосування.

Художній метал. Вироби з дерева. Інтарсія.

Деякі родини на Гуцульщині займалися тим чи іншим видом ремесел з покоління в покоління. У Ворохті теж проживали брати Косили з Микуличина, батько яких – Андрій (помер 1940 р.) – навчив усіх 10 дітей корисної справи. Так, художній метал в одязі став полем діяльності і творчої фантазії середущого Дмитра та Юри (жив у с. Ямна); вони робили "цятковані" ремені, пасики і т.п., а також Василя і старшого Михайла (жив у с. Дора), їхня спеціалізація – гребінці, різні типи перснів, кульчики, ремінці для годинників і т.д. Микола, Олекса і наймолодший у сім'ї Петро, що одружився в Татарові, стали відомими шевцями. Цей приклад з микуличинського присілка Хижки зовсім не є винятком, а скоріше навпаки.

Чи не кожна сім'я, особливо багатодітна, виготовляла народні вжиткові вироби. Мироняк Микола, теж з Микуличина, виготовляв для ворохтянців дерев'яний посуд, начиння – цебри, дійниці, бербениці, навіть денцівки (сопілки – "мундилівки" на 2 голоси); Слочак Іван – ложки, половники, черпаки, корита. Вмів це й Ілько Ґриджук (1912–1994) з перії "Буковина" та багато інших чоловіків. Мосорук з Шешор виготовляв ґонти на покрівлю гуцульських будівель. З числа місцевих столярів назвемо таких: Бойчук Дем'ян, Никорак Михайло, Дмитро Макійчук з "Німаківки", Микола Парій (1916–1998) та ін.

Інтарсією (інкрустація шматочками дерева різних порід) займався у Ворохті шкільний завгосп Михайло Федорович Хомин (1937–1981), син коваля. Цю справу продовжує його учень Василь Юрійович Михайлюк (1956 р.н.), лісничий Татарівського лісництва, а також уже названий Дмитро Макійчук та ін.

Прикраси з бісеру (пацьорок, як тут говорять) роблять Анна Михайлюк (з дому Томашевська, 1921 р. н), родом з Микуличина (присілок Стави), що вийшла заміж до Ворохти за свого першого чоловіка, музиканта Дмитра Мочерняка, (1920–51) та їхня дочка Марія Дмитрівна Нагірна (1943 р. н.), вчителька початкових класів у дитячому санаторії "Смерічка". Переважно вони обидві силяють "силянки" – лучки по-ворохтянськи, а також вишивають цим матеріалом чоловічі сорочки і т.п. Це дуже копітка складна робота, потребує неабиякого терпіння. Вміла робити пацьорки й Доця Росінська з Саманюків (1907–98), дружина Івана, та більшість інших жінок, але на продаж вони майже нічого не виробляли.

Вишивальниця Олена Росінська з Паленини (1928 р. н.) ще випікає різноманітних "баранчиків" з борошна на весілля, ліпить "коники" з сиру і таке інше. По суті, цьому навчені багато ґаздинь, але цим тільки окремі з них займаються.

Предмети культу.

Штучні квіти, вінки у Ворохті роблять сьогодні, зокрема, Маруся Іванівна Дедерчук (1930 р. н.), вдова лісника Манорака (з 10–20 км), а також Маруся Кочерган (1940 р. н.), матір якої Варвара Цюпер–Railway Growth—Мединська з с. Виноград на Коломийщині також вміла виготовляти їх, вона оселилася у Ворохті ще в 30-ті рр. Чи раніше тут хтось займався цим видом народного декоративно-прикладного мистецтва, вияснити не вдалося. Ікони традиційно вишивали, як і на всій Гуцульщині, а також великодні рушники. Не рідкість тут і різьблена рамка на образ, якщо він не на дереві, бо до XIX ст. переважали саме такі ікони. Зокрема, вже у панській Польщі два образи з рамками для Івана

Дмитровича Мочерняка (1888–1942) обійшлося в ціну корови (70 зл.). При радянській владі, незважаючи на посилену атеїстичну боротьбу, витіснити ці ікони зі світлиць так і не вдалося остаточно, вони залишилися, як правило, на своїх місцях. Відомі також різьблені ворохтянські карнизи кількох майстрів, давні ліжка з візерунками у вигляді різних квіток, зірочок і т. п.

Оформлення церков, каплиць було під опікою практично всієї громади.

Відомі тут і окремі автори, наприклад, іконостасу церкви Петра і Павла 20–30 рр. XX ст. – скрипаль Павло Юращук (1920–194?) з вулиці Палестини (заселеної здебільшого євреями), котрий загинув у лавах УПА. Сьогодні збудовано і відновлено ряд каплиць і придорожніх хрестів.

Щодо виготовлення музичних інструментів, то скрипки, зокрема, робив Михайло Федорчук, відомий як "Карабушка" та Федір Гаврилюк.

Внаслідок віддаленості високогірних сіл, в тому числі й Ворохти від міських центрів, недоступності гір затримувалась цивілізація населення, а разом з тим складалась своєрідна етнографічна група гірського населення – гуцули, яка відрізнялась своїм говором та побутом.[52] Є впевненість, що художнє декоративно-прикладне мистецтво гуцулів щойно на часі відродження. Дай Боже, повернути ту справжню красу, яка була у Ворохті ще зовсім недавно, кілька десятиріч тому.

---

[52] Ворохтянський лісокомбінат (машинопис)//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 1–2.

Розділ II. ФУНДАТОРИ ОСВІТИ У ВОРОХТІ: РОДИНА ФЕДАКІВ І ЇХНІ ДРУЗІ

6 січня минає 70 років з дня смерті одного з апостолів нашої державності й національно-культурного відродження кінця XIX–1-шої третини XX ст., доля якого була тісно пов'язана з Гуцульщиною. 145-та річниця від його дня народження пройшла без жодної згадки на будь-якому рівні. Лише одне з Інтернет-видань (Львівська газета за 27 січня 2006 р.) помістило невелику інформацію з колоритною назвою "Тесть ОУН" (автор Ігор Чорновол), та й то з фактологічними помилками.

Доктор Степан Федак (1861–1937) – один з не багатьох членів уряду як ЗУНР, так і УНР, засновник і директор товариства взаємного кредиту "Дністер" у Львові, тесть Є. Коновальця та А. Мельника. Документи свідчать про тісний зв'язок родини Федаків з Ворохтою. У радянські часи цих людей, зрозуміло, не згадували.

Але й тепер, з публікацією окремих книг про Микуличин і Ворохту, їхній вплив на наш регіон залишається невідомим. Зокрема, Микола Санкович у книзі "Ворохта: історія, люди, традиції" пише, що 1906 року у Ворохті споруджена Вчительська Оселя, а першим вчителем називає Лева Швака (3.03.1883–2.06.1910), могила якого збереглась на ворохтянському кладовищі. Але Михайло Ломацький вважав роком заснування першої української школи у Ворохті 1896-й.[53] Лев Швак тоді ще сам був дитиною. Тож кому вірити?

2.1. Адвокати і митці – провідники нації

В кінці XIX ст. адвокати перебрали в свої руки провід українського національного руху, і перед ними тоді постали найрізноманітніші проблеми. Як вихідці переважно з духовенства, вони чудово розуміли, що поряд з економічним унезалежненням, подоланням наслідків панщини і т. п. чи не найважливішими є питання освіти, духовної культури, розвитку власної національної науки. Адже коли польсько-жидівські міста і, зокрема, Львів були в загальній масі більш-менш освіченими, то Гуцульщина, й перш за все тамтешні українці на 99 % грамотою не володіли. Тому "Просвіта" й інші схожі товариства під впливом також німецького руху так званих філантропів (людинолюбів) розширили свої завдання. Наприклад, 1896 року було створено спеціальну статутну комісію "Просвіти" у складі Д. Левицького,

---

[53] Ломацький М. Країна чарів і краси. Нариси. – Париж, 1959. – С. 280.

С. Федака та І. Франка, що мала зайнятися переглядом старого статуту.[54]

В 1890 році кількість самих лише українців-гуцулів у Ворохті зросла до 629 осіб,[55] природно, що село потребувало школи. Один з найстарших жителів Ворохти, з котрим нам довелося спілкуватися, Іван Росінський (1902–2003), твердив, що його вчителем був професор Федак. Дехто з ворохтянців пам'ятає пані Марію Федак, що пережила свого чоловіка. Вони мали будинок у Ворохті, споруджений за часів Австро-Угорщини. Тому ми, спільно з проректором Львівської комерційної академії С. Гелеєм, наважилися припустити, що Степан Федак, відомий філантроп, меценат і великий патріот, який любив Україну до глибини своєї душі, міг дійсно створити школу на своїй віллі у Ворохті.[56] Хоча ми досі не виявили прямих документальних свідчень, але цю думку підтверджує онука С. Федака Ольга Кузьмович – довголітній редактор української газети "Свобода" в Нью-Йорку (1918 р. н.).

Як згадував І. Росінський, Федак відкрив школу у своєму будинку біля аркового мосту (нині це, найімовірніше, будинок сім'ї Тисячних або Петровських). Тоді було 4 класи з 6-річним навчанням, до програми входила українська, польська, німецька мови, останньою цей старожил Ворохти володів добре і міг вільно спілкуватися з братом Дмитром (1900–1941), а неграмотний батько іноді виганяв їх за це із хати. Вчитель розповідав доволі цікаво навіть про японо-китайські стосунки, але неслухняних все ж бив по долонях, наголошуючи, що це не щонебудь, а наука, і вимагав належного ставлення до предметів. Крім Федака, у Ворохті був ще один вчитель, прізвище якого дідусь не пам'ятав. Можливо, це "народний учитель Лев Швак", як говорить напис на його могилі. Автор першої книги про Ворохту М. Санкович твердив, начебто Лев Швак народився в м. Долина, а помер від застуди. Але нам не вдалось виявити це прізвище у Долинському р-ні. Отже, ці факти ще слід перевірити.

Сучасником Лева Швака був знаменитий Адам Коцко (24.12.1882–2.07.1910,Львів), що до гімназії ходив у Бережанах, Бучачі та Львові й матуру здав 1905 р., а 1906 був поранений у голову на барикадах,

---

[54] Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. – Нью-Йорк–Київ–Торонто. – 1995. – С. 176.

[55] Шухевич В. Гуцульщина (в 5 Т.). – Т. 1. – Коломия, 1899. – С. 75.

[56] Гелей С., Нагірний М. Степан Федак (1861–1937)//Українські кооператори.–Кн. 2. – Львів, 2001.

організатор товариств "Просвіта", "Січ", читалень по багатьох селах. Він обійшов усю Галичину, їздив на Велику Україну, до Америки,[57] "приготував у свій час план втечі Мирослава (Січинського–М. Н.), придбав усі потрібні документи, щоб дістати місце сторожа в Станиславівській в'язниці. Однак його смерть ударемнила всі його труди."[58]

М. Січинський, засуджений 1908 р. за вбивство намісника Галичини графа А. Потоцького на 20 років, замість повішання, відхиленого Францом-Йосифом (брата якого Максиміліана застрелили в Мексиці, дружина Єлизавета загинула в Швейцарії від ножа вбивці, син Рудольф здійснив самогубство в Маєрлінгу), 1911 року втік з тюрми Діброва у Станіславові.[59] У зв'язку із втечею "... у Карпатах арештовано молодого інтелігента з пивними очима. Мав бути подібний..."[60] Важливу роль у втечі М. Січинського відігравав також С. Федак, в чому поляки його прямо обвинувачували, адже дружина С. Федака – Марія Січинська– була близькою родичкою засудженого. Проте доказів участі родини Федаків у цій змові влада не мала.

Багатші ґазди наймали також приватних учителів для своїх дітей. Так, за переказами, Іван Мочерняк запросив якогось молодого педагога, що, навчаючи синочка Юрася, поєднував корисне з приємним і, нарешті, втік у США разом з дружиною свого роботодавця. В 1910 р. населення Ворохти становило 1236 осіб.[61] Біля залізничного двірця постав римо-католицький костел (1906 р.) в готичному стилі та поряд з ним будинки ксьондза і клиросу, де жили черниці (на превеликий жаль, останній залишився лише на фото).

"Важливим проявом протесту селян Ворохти проти безправ'я було прагнення ліквідувати культурну відсталість. 1903 року тут відкрили сільську читальню, до якої вже наступного року входило 80 членів. У ній жителі села вчилися грамоти, читали літературу, проводили збори. Зростанню революційних настроїв серед бідноти Ворохти сприяли революційні події у Росії 1905 р. В хаті Ворохтянського селянина І. Мочерняка 17 лютого 1905 року відбулися збори, на яких перед

---

[57] Коритко Р. Постріли в університетських коридорах//Літопис Червоної Калини. – 1994. – №10–12. – С. 29.

[58] Втеча Мирослава Січинського (опрацював Богдан Подолянко)//Літопис Червоної Калини. – 1994. – №4 – 6. – С. 10.

[59] Там же. – №1–3. – С. 10–15.

[60] Там само. – №4–6. – С. 13.

[61] Домашевський М. Статистичні дані про рух населення в деяких гуцульських місцевостях//Гуцулія. – 1986–1987. – Ч. 4–1. – С. 20.

селянами виступив письменник Марко Черемшина",[62] – проголошує офіційна радянська історіографія. А ось ще одна цензорська деталь: "Про зміст виступу М. Черемшини авторам не вдалося дізнатися. Однак відомим є те, що під час довірчих зборів, на яких він виступав, було висунуто кандидатом в Австрійський сейм Трильовського, що пізніше перейшов на націоналістичні позиції. З цих міркувань ми пропонуємо згадку про М. Черемшину залишити в старій редакції."[63] Це наочний приклад того, наскільки достовірною була наука "найпрогресивнішої" країни світу застійного періоду.

Культуру Гуцульщини намагалися вивести на європейський рівень також представники мистецтва. Визначний актор Іван Рубчак згадував, що звістка про талановиту гру Марії Заньковецької метеором облетіла всі, навіть найдальші, закутки Станиславівщини восени 1905 р. "Тоді якраз гуцули справляли свято в Коломиї й запросили на нього Садовського та Заньковецьку з цілим театром... Того пам'ятного дня, будучи разом з нею в Коломиї, я встав разом із сонцем і пішов на верх... На горизонті височіли суворі хребти Чорної Гори, покриті інеєм...Кругом пробуджувалося все з нічного сну. З усіх усюдів почали з'їжджатися гуцули в своїх мальовничих строях. Всі поспішали на свято Гуцульщини, в якому мали брати участь Марія Заньковецька, Микола Садовський і весь театр "Бесіда". Були тут ґазди і ґаздині, дівчата й легіні з Косова, Кут, Космача, Яблонова, Ворохти, Жабйого. Всі вигафовані на "востатний ґудзик".[64] "Леґіні після їх виступу почали танцювати на сцені і взяли в коло Заньковецьку. Славетна актриса сяяла від радості, а кругом неї легіні під звуки цимбалів, скрипки, сопілки, вихром викручували "аркана". Стародавні пістолі блищали за чересом, а прекрасно різьблені металеві топірці в руках легінів зі свистом прорізали повітря. Здавалось, якась стихія збудилася з віковічного сну і задавить Заньковецьку, а вона стояла весела, життєрадісна і підбадьорювала легінів. Ті, розійшовшись, на команду "Раз прибий", так щиро стукнули, що зі стелі почала відпадати штукатурка..." [65]

"Ввечері йшла "Наймичка", Заньковецька грала з такою наснагою, як ніколи. Гуцули теж не щадили ні оплесків, ні квітів, а після вистави

[62] Громадський голос. – 12 березня 1907р. Цит. по Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл.. – С. 410.

[63] Івано-Франківська обласна редколегія "Історії міст і сіл УРСР". – ОДАІФО. – ф.Р – 2014. – оп.1. – Спр.103. – Історико-економічний нарис про Ворохту. – С.135.

[64] Ірена Книш. Три ровесниці. – Вінніпег, 1960. – С. 292.

[65] Там само. – С. 292 – 320.

провели нас по місті. Трембіти заграли на прощання – і всі почали розходитись... Звідусіль лунали радісні голоси. Перекликалися верхи з верхами, полонини з полонинами. Здавалося, вся Гуцульщина перекликалася й співала...простори, гори.., поєднані одною великою думкою".[66]

Самі гуцули теж тягнулися до освіти, намагалися сприяти розвитку громадських і культурних організацій. Колишній війт Ворохти М. Гаврилюк згадує: "Січ" у нас заснували в липні 1907 р. брати Федір, Семен і Микола Гаврилюки. На основуючих зборах реферат про значення січової організації виголосив д-р Іван Семанюк (відомий письменник Марко Черемшина) з Делятина. У члени вписалося тоді коло 50 мужчин і 30 жінок, зглядно дівчат. Старшину вибрано таку: Гриценко – кошовий, Лесь Кузів – осавул, Федір Гаврилюк – писар, Ілько Ґриджук – скарбник, Джумаджук перший чотар, Олекса Будзуляк– 2-й, Микола Гаврилюк – третій, Ілько Гринько – четвертий четар..."[67]

Тонкий знавець Гуцульщини, письменник, перекладач і громадський діяч Марко Черемшина і його дружина Наталя Семанюк (1891–1974) були тісно пов'язані з Ворохтою... В 1896 р. він вступив на юридичний ф-т Віденського ун-ту..., в 1899 р. відбував юридичну практику в с. Пнів Надвірнянського повіту...серце боліло за незахищеним гуцульським людом. Отримавши ступінь д-ра права, переїхав у м. Делятин в адвокатуру Миколи Лагодинського (1866–1919). Згодом у своєму творі "Моя біографія" Марко Черемшина писав, що, крім адвокатської практики в Делятині, він "займався січовою організацією та просвітою селян, залізничних, солінірних та тартачних робітників. У кожнім селі знала мене і мала дитина, а мужики мене дуже полюбили".[68]

Згодом М. Черемшина як талановитий адвокат знову прислужився січовикам з Ворохти: коли польські жандарми незаконно арештували багатьох ворохтянців і утримували їх в Надвірній, за втручання Марка Черемшини у цю справу їх звільнили. А посли до Віденського парламенту Микола Лагодинський і славнозвісний адвокат Кирило Трильовський поставили це питання на сесії парламенту, внаслідок чого повітовий староста в Надвірній отримав службове попередження. А трьох жандармів перенесено на службу до інших повітів.[69]

---

[66] Там само. – С. 293.

[67] Домашевський М. Історія Гуцульщини. – Т. 1. – С. 101.

[68] Флис С. Марко Черемшина і Ворохта//Яремчанський вісник. – 12 червня 1999 р. – №23. – С.4

[69] Там само.

З кінця 1912 року Іван Семанюк відкриває власну адвокатську контору в Снятині, де одночасно плідно працює на письменницькій і громадській ниві. Однак він цікавиться життям ворохтянців, підтримує теплі стосунки з Ф. Гаврилюком, писарем Ворохтянської "Січі", якого згодом ворохтянські просвітяни обрали головою читальні "Просвіти". Між іншим, Федір Гаврилюк був талановитим музикантом-скрипалем і сам виготовляв скрипки – ці надзвичайно складні інструменти. Коли 1925 р. в Києві вийшла книга новел Марка Черемшини "Село вигибає" (за редакцією Миколи Зерова), у Снятині було влаштовано свято. Поряд з відомими авторами В. Стефаником, В. Хроновичем, Д. Осічним, В. Коцюбинським, з вітальним словом до присутніх звернувся Ф. Гаврилюк.[70]

Ворохта приваблює багатьох молодих патріотів. Український історик і політичний діяч Д. Дорошенко згадує про свої перші відвідини Гуцульщини: "Перед кінцем курсів...не хотілося виїздити, не побачивши гуцулів, знаних мені змалку з повістей Федьковича. Я виїхав залізницею через Станіславів, Коломию й Вижницю до Кутів, куди мав рекомендацію до священика о. Степановича. Переночував у нього і рушив далі кіньми через Косів до гуцульської столиці, села Жабйого над Черемошом...домовився з одним гуцулом, щоб винайняв мені свою коняку і сам перейшов зі мною, як провідник, на той бік Карпат до Ворохти. За це мав дістати від мене вісім чи десять "левів" (гульденів) – щось дуже дешево. Набрали харчів на дорогу і рушили вдосвіта. Цікава то була подорож..."[71]

Не дивлячись на те, що переважаюча більшість населення Ворохти була неписьменною, все-таки вона тягнулася до передової революційної літератури. Тут знали й читали Т. Шевченка, І. Франка, Лесю Українку, М. Коцюбинського, О. Пушкіна, Л. Толстого, М. Горького, А. Міцкевича та інших українських, польських, російських письменників. Про це свідчить хоча б та сердечна зустріч, яку влаштувало населення Ворохти відомому письменнику М. Коцюбинському, який у 1910 р. придбав хату в горах і в серпні проїздив через Ворохту...з Італії до Криворівні, де хотів відпочити після тривалої подорожі (в Карпатах він напише "Тіні забутих предків"). Ось що пише сам Коцюбинський своїй дружині з цього приводу: "Тут (у Ворохті – С. К.) було ціле українське товариство, яке зробило зі

---

[70] Там само.

[71] Дорошенко Д. Мої спомини про Давнє-Минуле (1901–1914 роки). – Вінніпег, Манітоба. – 1949. – С.60–61.

стрічі зо мною ціле торжество. Говорились промови, я мусив одповідати, співали мені "многая літа" і цілою процесією, зі співами, одвели на ніч до готелю".[72] На жаль, вже з 1912 р. М. Коцюбинський хворів і більше не бував у цих краях.

Випускниця гімназії Марта Чапська (1870, Єзупіль–1949, Ворохта), племінниця астронома Данила Петрицького (1818–1910), котрий, начебто, передбачив початок І-ї світової війни (обоє вони на початку XX ст. вчителювали в Яблуниці), мала досить гарну бібліотеку, в т. ч. цінні видання творів Пушкіна (кожна сторінка перекладена папіросним папером), інших авторів. Проте, – каже її онука Олена Петрівна Гундяк (1922 р. н.), – ця книгозбірня не збереглася. Але 1935 року з Варшави приїхав професор, що виплатив премію за книжечку Д. Петрицького, ці гроші використано як меценатську допомогу на будову церкви Ап. Петра і Павла у Ворохті. Автор книги спочиває на сільському кладовищі, а Марта Чапська біля церкви, але могили не відзначені.

Ворохтянці підтримували тісні зв'язки з провідними українськими діячами Львова та інших міст. Наприклад, щоденник "Діло" інформував, що12 вересня 1911 р. до Народної Гостинниці у Львові прибув Федь Гаврилюк з Ворохти,[73] а 22 червня Михайло Билинський. Шкода, що не вказано мету їхніх візитів. Також часопис повідомляє, що 3 серпня 1912 р. у Микуличині відбувся концерт Академічного хору Бандуристів зі Львова.

А в цей час Вільгельм-Франц Лотрінген (1895–193?), наймолодший син австрійського архикнязя Карла-Степана, майже до юнацького віку мало цікавився Україною. Зміна його поглядів відбулась випадково. Коли мав якихось14–16 років, він у домі свого батька почув цікаву розповідь свого шваґра, князя Чарторийського, про українців...,[74] (Карл служив у Коломиї). "Вільгельм знайшов на карті Гуцульщину і вже наступного дня вибрався поїздом до Ворохти. Ніхто не знав, куди він дівся. Батьки побивалися, поліція шукала, але без успіху. Вільгельм тим часом спокійно жив собі на високій полонині неподалік Жаб'я й милувався красою Гуцульщини і Карпат. Склалося так, що він потрапив до хати гуцула Шекерика-Доників. Той запросив його до себе в гості, не здогадуючись, хто він...Повернувшись через тиждень додому, він тут же звинуватив свого шваґра в польському шовінізмі."[75]

---

[72] ДАІФО. – ф.Р – 2014. – Оп. 1. – Спр. 103. – С.45.
[73] Діло.–12 вересня 1911 р.
[74] Гірняк Н. Австрійський архикнязь на службі України//ЛЧК. – 1994. – №7–9. – С. 26.
[75] Там само. – С. 27.

Біля 1912 р. в Сигеті Мармарошськім, за сімейними переказами, мадяри за щось повісили українця з Ворохти Михайла Хомина (бл.1870 р.н.), батька семи дітей, в т. ч. майбутнього Січового Стрільця Юри (1897–1968). Гуцули продовжували страждати не лише від шовінізму, а й економічного засилля євреїв та інших панівних націй імперії. Але не слід при цьому переоцінювати національну конфронтацію, в буденному житті її практично не було. "Порядні" ґазди з ранку до вечора засідали у єврейських пропінаціях, дружини носили їм закуску, щоб менше платити. Дмитро Якович Саманюк пропив свого часу 5 моргів поля, батька бив ногами, мама носили на тілі синці від змоченого в сировиці кантаря, як твердив його зять І. Росінський. Він же згадував, що війтом у Ворохті був тоді неграмотний Іван Мочерняк, котрий теж часто запивав і бив свою дружину Катерину. У зв'язку з цим ворохтянці співали:

"Ой, горівка оковита, тай горівка люта,
Але жиди за горівки закупили ґрунта,
Але жиди за горівки на панів виходять,
А українці, сараки, жебраками ходять".

Євреї-корчмарі від щирого серця пригощали, але все фіксували та приказували: "я тебе не боюся, ти добрий ґазда, маєш досить поля, то прийде час розраховуватися". У разі потреби подавали до суду. П'янство на Гуцульщині відзначають усі сучасники. Вони намагалися що-небудь змінити. Та що могли зробити окремі галичани в умовах імперій, яким підлягали десятки народів? Потрібно було організовуватися.

У сумно відомій справі М. Грушевського й НТШ у Львові 1913 р. наддніпрянський меценат Є. Чикаленко відвідав двох провідних галицьких діячів Євгена Олесницького і Степана Федака. У своєму щоденнику Є. Чикаленко згадує: "Обидва вони обіцяли помагати нам, бо високо цінять наукову діяльність Грушевського і дуже не бажають розриву з Україною під час боротьби за соймову реформу. Олесницький просто сказав, що коли австрійський уряд і рахується з галичанами, то тільки через те, що за їх спиною стоїть 30 млн. українців в Росії".[76] Нагадаємо, що І. Франко і М. Грушевський мали по сусідству вілли у Криворівні, а будучи близькими друзями С. Федака, ймовірно, не оминали і його дім у Ворохті.

---

[76] Винар Л. Михайло Грушевський і НТШ 1892–1930. – Мюнхен, 1970. – С. 65; Чикаленко Є. Щоденник, Львів. – 1931. – С. 400.

Також видатний український письменник Б. Лепкий не раз бував на Гуцульщині, щиро любив і захоплювався гуцульським фольклором, людьми, красою Карпат... Залишився спогад поета про мандрівку гірськими стежками Чорногори: "Не тямлю, котрого року вибрався я на прогульку з В. Івасюком і Ф. Колессою. Ми йшли пралісом ціле пополудне, вечером о 9 годині стали під Чорногорою, і тут нас заскочила гірська сльота. Кілька днів довелось нам пересидіти в колибі на гуцульських харчах. Вечором, як дощ трохи устав, тягнув доглядач колиби дві здорові ялиці, роздував ватру, ми грілися, а він оповідав нам свої гірські пригоди. Під тим враженням я написав вірш "Ялиця"... В липні 1912 р. під враженням краєвидів Ворохти з'являється цикл поезій "На верх".[77]

2.2. А далі була Перша світова...

Про своє перебування в Яремче під час першої світової війни в 1914 році Б. Лепкий розповів в оповіданні "Папері є?" В ту пору письменник їхав через Станіслав, Надвірну, Делятин і зупинився в Дорі. Згодом він оселився в Яремчі у готелі Гануса. Тієї трагічної ночі забрав поета до себе начальник станції, а в готель влучила бомба. У вогні згоріли власні речі письменника і завершена коректура драми "Мотря", а також третій том "Історії української літератури". Залишатися в Яремчі було небезпечно, Б. Лепкий їде у с. Вороненку, потім через Рахів до Відня.[78]

Українські лідери Галичини в цих умовах вирішили діяти активніше. Відомий діяч тих часів Степан Шах пригадує в своїй статті, що 10 чи 11 серпня 1914 р. Є. Коновалець приніс "сенсаційну" вістку. Довідався від інформатора з НДП, що в Митрополичій палаті на Святоюрській горі відбулася під проводом митрополита Андрея таємна нарада за участю голови парламентської репрезентації К. Левицького, його заступника буковинського посла М. Василька, організатора СВУ емігранта О. Скоропис-Йолтуховського (що з 1910 р. жив у Львові), адвоката С. Федака та двох політиків з австрійської сторони (шеф штабу XI львівського корпусу, генерал-майор Ф. фон Рімль, консул Е. Урбас від австрійського МЗС і ще один високий урядовець з Відня

---

[77] Флис С. Слово, повернуте на журавлиних крилах//Яремчанський вісник. – 8 листопада 1997р. – №43. – С .4.

[78] Там само.

від голови кабміну графа О. Гойоша). Обумовлено створення окремого українського військового легіону УСС при львівському XI корпусі.[79]

Роман Завадович "в серпні 1914 р. з батьком вертали поспішно з Буркута під Чорногорою...У Ворохті знову мусіли просидіти тиждень у малому жидівському готелику...На кілька годин перед нашим від'їздом приїхав до Ворохти Франко зі своїм помічником-гімназистом. Він вертався до Львова і, як виявилося, також не мав перепустки від адміністраційної влади.., оголошено воєнний стан, жандармерія шукає шпигунів, за біду не важко".[80] Батько написав від імені Франка заяву до повітового старости в Надвірній. "За кілька днів царська армія лявіною покотилася західними українськими землями. Ми ледве встигли доїхати до Тернополя, як його на 3-й день захопили російські війська. Незабаром вони вступили й до Львова. Але Франко вже був тоді у Львові, у своїм домі по вул. Понінського".[81]

А ось іще один цікавий поет, що, пройшовши вже й другу світову війну, напише так:

Нічого я не взяв з собою,
Згоріли хата і село,
Скосила смерть усе косою,
Над полем сонце одцвіло.

Ці слова залишив Микола Матіїв-Мельник, який згадує, що "нарокував" із пістинцями Косівського повіту, як розцвітали черешні 1915 року. Ми скоро потяглися через Делятин у Карпати, "потискав москаль". Сталося так, що в Татарському провалі (біля Ворохти – М. Н.) нас задержали в бараках, либонь, через шість тижнів".[82]

З початком першої світової війни й окупацією Галичини російськими військами "Губернатором Галичини був призначений полковник Сергій Шереметєв, який уважав за відповідне зложити візиту польському римо-католицькому архієпископові Більчевському й вірмено-католицькому архієпископові Теодоровичеві, але зігнорував митрополита А. Шептицького як репрезентанта українців Галичини. Так само з нехіттю він прийняв українську делегацію під проводом д-ра Степана Федака, яка просила його залишити українські інституції так, як вони досі існували. На те Шереметєв відповів, що та справа тепер не актуальна і він не може брати на себе жодних зобов'язань".[83]

---

[79] Шах С. Молодість Є. Коновальця//Євген Коновалець і його доба. – С. 76.

[80] Завадович Р. І. Франко в Карпатах (спогад)//"Гуцулія". – 1976. – Ч. 1–2. – С. 9–10.

[81] Там само. – С. 10.

[82] Матіїв–Мельник М. Твори. – НТШ. – Львів. – 1995. – С. 510.

[83] Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–23 рр. У 2 томах. – Т. 1. – Жовква, 1998. – С. 33–34.

1915 р. на всій території України, включаючи зайняту тоді царськими військами Галичину, не лишалося жодного видання українською мовою. Царизм боявся широкого її запровадження в культуру й освіту, оскільки демократична громадськість, народні маси України, які виступали на захист рідної мови, відстоюючи права культурного розвитку, водночас висували й загальнодемократичні вимоги, спрямовані на повалення царського ладу... І саме за таких умов, як ніколи раніше, виразно проявилося розмежування між тими суспільно-політичними силами, що виступали на захист української культури, мови, і тими, що всіляко гальмували їх розвиток. Широкі народні маси свої сподівання на повне духовне розкріпачення, на вільний розвиток української культури остаточно пов'язали з боротьбою за демократизацію громадського життя.[84]

Є. Чикаленко згадував: "У Львові познайомився я з незабутнім небіжчиком Костем Паньківським та д-ром Степаном Федаком, яким намагався полегшити їхні страждання, коли вони були 1915 року взяті царським урядом "заложниками" до Києва, але, на жаль, я сам тоді мусів ховатися від царської поліції і в Києві був нелегально, і дуже рідко".[85]

"Відступаючи, москалі пограбували й поруйнували цілий ряд українських установ, як наприклад, НТШ у Львові, вивезли найцінніші речі з бібліотеки й музею "Народного Дому", провели ще одну серію арештів серед української інтелігенції й вислали арештованих аж до Туруханського краю, а крім того, вивезли ще й 700 заручників, у ч. дві третини українців, а решта – євреї й поляки (Д. Дорошенко. Історія України 1917–1923. – Т. 1. – С. 10). Серед вивезених були шкільний радник і автор підручників Іван Матвіїв, 60-літній економіст і філантроп Кость Паньківський, адвокат і журналіст Володимир Охримович, адвокат, філантроп Степан Федак та ін."[86]

Хоча з відступом російської армії відновлено австрійську демократичну законність, але польська першість в її використанні на території всієї Галичини залишалася більш ніж очевидною. У Ворохті з 1 вересня 1915 року в польській школі вчителює римо-католичка Софія Полюшинська, а ворохтянських дітей-русинів навчає вірна греко-

---

[84] Історія України. Курс лекцій в двох кн. – Т. 2. XX ст. – К., Либідь. – 1992. – С. 114.

[85] Чикаленко Є. Спогади (1861–1907). – Н.-Й., вид-во УВАН США, 1955. – С. 336.

[86] Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–23 рр. У 2 томах. – Т.1. – Жовква, 1998.– С. 43.

католицької церкви Наталія Кирнякивячівна (атестат зрілості з 1 листопада 1910 р.), обидві 1890 р. н., одинокі й самітні, винаймають два дерев'яні приміщення. Обидві школи були однокласними.[87] Чоловіки воювали, а педагогічна нива залишилася за цими молодими дівчатами; шкода, але нам поки що не вдалося встановити, чи вийшли вони згодом заміж, знайти їхні фото тощо. Прізвище Кирнякевич зустрічається в с. Межигірці Галицького р-ну.

Гуцули навіть і в мирний час вважали, що освіта нічого не дає, тому вкрай рідко відправляли дітей до школи, тоді як менш чисельна польська громада Ворохти мала, як бачимо, власну окрему школу. Хоча деякі старші за віком українці теж розуміли необхідність освіти. Наприклад, той же Іван Росінський згадував, що старенька заможна бабця Білоусячка, котра, за його ж словами, прожила понад 130 років! (1799–1931, найстарша вже тоді у Ворохті), говорила йому: "Вчися, синку, може, з тебе люди будуть!" Степан Федак, очевидно, перший дав таку можливість ворохтянським дітям, і заслуговує за це й сьогодні нашої великої пошани.

Тут доцільно буде подати ширшу біографію С. Федака (9.01.1861–6.01.1937). Це "визначний громадський діяч, філантроп, за фахом адвокат, родом з Перемишля. З 1874 року у Львові, вихованець бурси Ставропігійського Інституту, Академічної гімназії і Львівського університету. Студентський діяч, член Академічного гуртка, диригент студентського хору і 1891 року співзасновник товариства "Боян". Організатор економічних установ: член Управи "Народної Торгівлі", член-засновник Т-ва взаємних забезпечень "Дністер" (з 1909 його головний директор), Центробанку, Ревізійного Союзу Кооператив, Земельного Банку Гіпотечного, "Карпатії", української Щадниці в Перемишлі, віце-президент (з 1913 р.) Крайового (згодом банку Господарства Крайового), з 1906 р. член Апеляційної комісії для заробіткового податку. 1915 вивезений як закладник до Києва (звідти повернувся 1916), де організував опіку й допомогу для українців з Галичини".[88]

У травні 1916 р. австрійський уряд вдруге оголосив мобілізацію всіх 18-річних юнаків. Через Надвірну до Ворохти потягнулися поїзди з новобранцями, де були дезінфекційні бараки, в яких австрійські лікарі щепили молодих вояків проти тифу, холери й інших інфекційних

[87] Список вчителів народних шкіл...opracoval Severyn Legnert. – Lwow. – 1924.
[88] Енциклопедія Українознавства. – Т. 9. – С. 3483.

захворювань.[89] Через катастрофічну поразку італійців у Трентіно росіяни 22 травня після 8-48 годинної артпідготовки перейшли в наступ від Луцька до Чернівців, узявши 100 тис. полонених, 25 травня здобули Луцьк, 5 червня – Чернівці. На середину серпня російські війська підійшли до карпатських перевалів, звільнивши від австрійських військ усю Буковину й південь Галичини.[90] На початок вересня Пд.-Зх. фронт займав позиції по лінії: ріка Стохід–Киселин–Золочів–Бережани–Галич–Станіслав–Ворохта.[91] Як відомо, брусилівський прорив не змінив кардинально становища на цьому фронті й на кінець року війна стала позиційною, але Австро–Угорська армія втратила 500 тис. чол., що змусило Німеччину з-під Вердена перекинути 11 дивізій. В 1917 р. Антанта мала вже 231 млн. чол. проти 10 млн. у Четвертного Союзу (6.04. вступили у війну США).

21 вересня 1916 року син провідника австрійських соціалістів д-р Фрідріх Адлер застрелив графа Штірка на знак протесту проти абсолютистського режиму Австрії та нескликання парламенту.[92] Це було прикладом для інших народів імперії в боротьбі за свої права. У майбутньому занепад держави Габсбургів був неминучим. Після смерті Франца-Йосифа (21. 11.1916 р.), у зв'язку з початком революції в Росії додому повернулися евакуйовані 1914 року жителі Ворохти (кілька десятків людей), Яблуниці, Жаб'я… Майже всі здорові чоловіки були у війську. Покинувши Ґмінд Ляґер Барацкен під Віднем, де лише з сім'ї Никорак померло 4 старших дітей, жінки та діти взялися за господарство. Так, Катерина Росінська, невістка Гриценька Росінського і мама вже згаданого Івана, несла картоплю для посадки (тобто це була весна) й, підірвавшись, згодом померла.

Ще збереглась епітафія на рейковому хресті: молодший унтер офіцер залізничного батальйону Кондратюк Михайло Кононович (1886–1917), вбитий 17 березня при будівництві залізниці, родом з Вербців Бердичівського повіту Київської губернії. Цей великий хрест обгороджено також рейками, а поряд є ще один зовсім маленький хрестик з написом: "54 nyuznanyh armji rosyjskej " та цифри "1960" (можливо, № військової частини?).

---

[89] Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. Від найдавніших часів до наших днів. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 85.

[90] Брусилов А. Мои воспоминания. – Москва, 1963.

[91] Рибалка І. К. Історія України. 2 частина. – Харків, 1997. – С. 429.

[92] Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. – НТШ. Бібліотека українознавства. – Ч. 8.– Нью-Йорк.–Париж.–Сідней.–Торонто. – 1961. – С.149.

Стрімко розвивались події у Києві. Ось як згадує про свій побут у Львові цього часу Д. Дорошенко: "Дуже скоро чутка про мій приїзд розійшлася серед моїх львівських приятелів, і я ще не встиг сам до всіх зайти, як мене почали відвідувати, запрошувати, хто на обід, хто на вечерю, я провів весь тиждень серед своїх людей, скрізь мене приймали, мов рідну близьку людину, з якою давно не бачились. Я побував або побачився з цілим рядом моїх старих приятелів і знайомих, з д-ром Степаном Федаком, д-ром Лонгином Цегельським... Я був у Львові, цім вимріяним з молодих років у моїй уяві духовнім осередку українського життя, серед людей, до яких змалку звик ставитись з найвищою повагою, хоч знав їх тоді тільки по імені..."[93]

"Зустрічав стільки тепла і ласки, як один з перших гостей з Великої України, що прибули після кількох років війни і нашої обопільної недолі. Тепер у всіх був бадьорий жвавий настрій; у всіх перед очима стояв образ могучої відродженої України, яка воскресла після багатовічного сну і встала з домовини сильною, здоровою і от-от простягне руку, щоб допомогти й своїй рідній сестрі Україні Наддніпрянській... Одначе, коли я вже зібрався... до Чернівців, мені в редакції "Діла" показали телеграму про те, що в Києві відбувся переворот... Мої галицькі знайомі кинулись мене розпитувати, що це може значити? Чи це кінець української державности? Я дуже мало міг їм пояснити, бо й сам не розумів, що сталося. Увечорі наспіла друга телеграма з деякими подробицями й складом нового кабінету міністрів; ...я зазначив своїм галицьким знайомим, що ймена гетьмана Скоропадського й Василенка самі собою свідчать, що йдеться не про "кінець української держави, а щонайбільше – про зміну її форми".[94]

На війну можна списувати багато. Румунська армія тоді взагалі ходила, за спогадами, в постолах, лише офіцери у чоботах, їхні вояки 1919 року – цигани, вчорашні селяни – здавались десятками.

Придушення гуцульського повстання було дуже жорстоким. Після того, як по селах пройшовся "Карний курінь 6/IV дня 28 квітня 1920 р. арештованих Гната Раховського, Федора Кікінчука, Василя Сороча, Петра Форгача, І. Кікінчука і Федора Мартищука Биндяка під час, коли їх гнали до тюрми в Коломиї, в Ворохті, в домі Івана Мартищука били колючим дротом, нагайками та прикладами крісів, змусили їх

[93] Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє–минуле (1914–20). – Мюнхен, 1969.– С. 244.

[94] Там само.

наслідувати звірів і птахів. Громадяни Ворохти плакали на вид тортур нещасних. По переході групи ген. Кравса польське військо арештувало ряд цивільних осіб за симпатію до свого війська і катувало їх. Коли Юркови Нечаєви пустилася кров з носа від побоїв по лиці, наставлено його капелюх і змушено пити власну кров. У половині вересня 1920 р. під час копання окопів на Арджелужи біля Ворохти знасилувало 13-літню дівчину Анну Спінзак Пачкунову десять польських жовнірів...На Великодні свята 1920 року польські жовніри і жандарми забирали Гуцулам послідну паску, на яку вони випекли послідний запас муки..."[95]

Це ж саме підтверджує Михайло Ломацький в одному зі своїх творів, колишній вчитель у с. Голови, учасник повстання 1920 року: "Арештованих Івана Кікінчука, Федора Мартищука, Гната Раховського, Василя Сороча і кількох других гнала жандармерія до коломийської тюрми через Ворохту. У Ворохті задержано їх, бито тут нагаями, колючим дротом і прикладами крісів, а потім казано гавкати і піяти. Перед відправленням арештованих із Жаб'я в Коломию установлювано в ряди і ще раз, і ще раз бито, кожного кулаком у ніс. Казали підставляти під носи капелюхи, збирати в них кров, а потім пити її..."[96]

Навесні 1920 р. польська жандармерія з Микуличина робила ревізії за карабінами у господарствах М. П. Д. і М. М. При тім так їх побила, що їхнє тіло почорніло, як вуголь, – повідомляло видання уряду ЗУНР 1921 року у Відні.[97]

"В літі 1920 напали польські жовніри на ярмарок в Делятині (2 липня) і зрабували худобу і свині, людей розігнали, б'ючи їх. Не зважаючи на голод в околиці Микуличина, польські жовніри і жандарми ходили по хатах і забирали все, що вродилося. Не дарували також вовни, полотна і кожухів. Навіть шиби у вікнах хат оподаткували", – додає той же документ, і далі: "В осені 1920 р. почала жандармерія переводити реквізиції в Микуличині і збирати податки від худоби".[98]

У Ворохті шукали тоді прихистку багато втікачів, людей різних професій, просто розорених війною селян. Ось що пише один із них, Василь Баб'як з Космача: "1920-го... на мене хтось набрехав, ніби я переховую карабін...Ховався по лісах, а потім пішов у Ворохту, там

---

[95] Кривава книга/передрук вид.1919, 1921 рр. – Дрогобич:"Відродження", 1994. – С. 208–209.

[96] Ломацький М. Бескидом зеленим в три ряди садженим. – Лондон, 1962. – С. 139.

[97] Кривава книга. – Дрогобич, 1994. – С. 214.

[98] Там само. – С. 186.

найнявся пастухом, служив до пізньої осени за одні постоли, стару сорочку та й такі штани. На зиму прийшов додому".[99]

Як розповідав журналісту з Яремче Яремі Ломпасу його дід Степан Харук (1902, с. Раковець Городенківського р-ну – 1983), брат Юлії Лисняк (189?–1990, Нью-Йорк) – дружини сотника УГА Омеляна Лисняка – в 1919-20 роках він (коломийський гімназист) переховувався на присілку Буковина у Ворохті, людям казав, ніби лікар порадив йому лікувати в горах туберкульоз, а на життя заробляв, навчаючи десяток місцевих дітей. Від таких людей мешканці могли знати правду про боротьбу за свободу.

Після Листопадового Чину по гірських селах не вистачало хліба. Тодішній війт Ворохти Микола Гаврилюк їздив по зерно у низинні райони Галичини. Відомо, що уряд ЗУНР прийняв тоді закони про обмежене вживання продуктів. С. Федак, як представник Національно-Демократичної партії "... у листопаді 1918 р. держ. секретар харчових справ ЗУНР. У грудні 1918 організував Горожанський Комітет для опіки й допомоги українським полоненим, інтернованим і політичним в'язням. По ліквідації (вересень 1921) Комітету його секції оформилися у статутові товариства (Українське Товариство допомоги інвалідам, Союз Українських Адвокатів, 1-ий голова – Федак) і нелегальний, але толерований владою Комітет допомоги політичним в'язням, який Федак очолював до кінця життя. Федак – активний член майже всіх українських товариств, сеньйор Ставропігійського Інституту і почесний член "Просвіти" (з 1925), один з найбільш шанованих і почесних постатей Львова. Батько Степана Федака-Смока, Олени Ф.-Шепарович, Ольги Ф.-Коновальцевої та Софії Ф.-Мельникової",[100] тобто тесть двох провідників Січового Стрілецтва та керівників УВО-ОУН.

2.3. Атентат С. Федака-молодшого на Ю. Пілсудського та О. Грабовського

С. Федак неодноразово згадується в архівному документі "Журнал регистрации входящей и исходящей секретной корреспонденции Постерунка полиции с. Ворохта".[101] Наприклад, на стор. 2 повідомляється, що агітатор Д-р Стефан Федак підлягає взяттю "do wiadomosci i pilnowania" розпорядженням Повітового Комісаріату державної поліції

[99] Баб'як В. Перша світова війна//Гуцулія.1981–1982. – Ч. 4–1. – С. 19.
[100] Енциклопедія українознавства. – Т. 9. – С. 3483.
[101] ДАІФО. – Ф. 163., Оп., 1., Спр. 2. – 57 арк. (з 12.04. до 21.12.1920 р.).

в Надвірній від 15.04.1920 р. Зареєстровано цей документ 19.04.1920 р. як прийнятий до виконання.[102]

На території ЗУНР проживало близько 6 млн. чол., в т. ч. українці 71%, поляки 14%, євреї 13%, інші національності – 2%, але фактично (після загарбання Пн. Буковини Румунією і Закарпаття Чехословаччиною) українці становили 75%, поляки 12%.[103] Тому тут "Смок" своїми пострілами доказував чиє це місто. Сюди влітку 1943 йшла заквітчана молодь "За свій рідний край…"[104]

За неперевіреними даними, Василь Пилипович Гаврилюк (1890–1982), родом зі Стрия, майстер на всі руки (зокрема, він ремонтував скрипки), прадід ворохтянця М. Лабчука (1978–2006), розповідав, що був особистим шофером отамана С. Петлюри і якось возив його автомобілем на полювання в с. Татарів. Можливо, головний отаман також проводив тут якісь переговори в часі перемир'я і тимчасового союзу УНР з Польщею. Як відомо, особистим ад'ютантом Петлюри був також син С. Федака (псевдо Смок), теж Степан (1900–45) – "революційний діяч...юнаком вступив до УСС, вчився у Військовій Академії у Вінер-Нойштадті, воював у лавах УГА й армії УНР. Як член УВО здійснив атентат на польського президента Ю. Пілсудського і воєводу Грабовського 25.X.1921 у Львові. В кінці 2-ї світової війни загинув без сліду в Берліні."[105] Вони могли контактувати з Головним отаманом і, можливо, С. Петлюра бував також у Ворохті. До речі, в УСС було і двоє ворохтянців – Юрій Хомин та Михайло Мочерняк, син Андрія.

Ось як про замах писала тодішня преса: "Степан Федак.., 20-річний старшина УГА під час відкриття Східних торгів у неділю 25 вересня 1921 р. стріляв у Юзефа Пілсудського та воєводу Грабовського. Як справедливо зазначала польська газета "Rzeczpospolita": "молодий чоловік, котрий стріляв перед львівською ратушею, міряв до Женеви, щоби присилувати Найвищу Раду до розгляду галицької справи".[106]

"– Блакитно-жовтої фани вже не було цього дня, казали, закладатимуть на вежу великого срібного орла – символ володіння

---

[102] Там само. – Арк.2.

[103] Міжнародна наукова конференція присвячена 75-річчю ЗУНР. Матеріали, 1–3.XI.1993. – Івано-Франківськ. – С. 58–59.

[104] Лисняк О. Відламки шибки у вікні. –Вид-во "Вісті Комбатанта", Торонто, 1996. – С. 36.

[105] ЕУ. – Т. 9. – С.3483.

[106] Геник М. Зрада Ради Амбасадорів//Літопис Червоної Калини. – 1993. – №1–2. – С.11.

окупанта... приїхав "начальник панства" нагороджувати місто за оборону проти гайдамакуф". Натовп радів, криваво-білі прапори лопотіли на вітрі, парада йшла своїм порядком. Раптом щось сталося...",[107] – згадує очевидець Олег Лисняк.

" – Русіні стжелялі до Пілсудськєго! Як Бога кохам, стжелялі!"... Про правдивий хід цих подій малий хлопець довідається багато років пізніше. Тоді, колиноситиме сіру уніформу з левиком на рукаві, його старшина, той самий "Смок" розкаже йому, що діялося тоді в мурах львівського ринку, розкаже про атентат, про бої, розкаже, звідки взявся на його губі оцей шрам, який зробила шабля польського поліцая, як упав ниць, збитий ударами юрби, на рідний брук, на те саме місце, по якому стікала кров Івана Підкови на каміння нашого Середмістя".[108]

"Коли був здійснений замах на голову польської окупаційної влади маршала Пілсудського і воєводу Грабовського, поляки провели численні арешти".[109]

За давньою традицією всі воєводи були графами, поранений в руку С. Федаком Грабовський теж мав у 20–30-х роках будинок у Ворохті (вул. Д. Галицького, 76 – тобто поряд приватної школи–садиби Федаків), де була вже тоді каналізація, а на горищі, вже в радянський період, новий власник Антон Петровський знайшов пакети з документами та пресу, адресовану графові: "Malopolska, Worochta, Grabovski". Шкода, що вони не збереглися.

У збірнику до ювілею засновника ОУН Євгена Коновальця опубліковані, між іншим, дві цікаві для нашого дослідження фотографії з підписом: "Зустрічі членів УВО в Карпатах під виглядом родинних туристичних прогулянок в гори. Ворохта, 1921 рік: Фото 1. Сотн. Я. Чиж, Параска Чмола, полк. В. Кучабський, Таїса Юрієва, полк. Є. Коновалець. Фото 2. Полк. І. Чмола, Софія Федак, полк. А. Мельник, П. Чмола, полк. Є. Коновалець".[110]

В ці роки порівняно легко можна було ще заховатися від пильного ока ворога, оскільки, контроль нової окупаційної влади був не досконалий, а пересування людей після війни, часто без документів – звичним і зрозумілим явищем. Один із сучасників згадує

---

[107] Лисняк О. Відламки шибки у вікні. – Вид-во "Вісті Комбатанта", Торонто, 1996. – С. 33.

[108] Там само.

[109] Арсенич П. Захисник С.Бандери (про Вол. Горбового)//Галичина. – 1998р. – 31 січня. – С. 7.

[110] Євген Коновалець та його доба. – С. 292.

про цей час так: "Весна 1922-го року. Це справжня весна і для мене, 18-річного юнака…Ходив далі по лісових роботах всюди в Паляниці, Микуличин, Татарів, Ворохту, працював тяжко, але був веселий, заробляв непогано, а всі зароблені гроші віддавав мамі чи батькові…"[111] Ярослав Івашкевич (1894–1980) влітку 1922 року на Гуцульщині познайомився з іншим митцем, Вінцензом, і пізніше написав спогади "Під Говерлою".[112]

1922 р. Є. Коновалець одружився з дочкою С. Федака Ольгою. Нагляд жандармів за родиною посилювався – "Алфавитный указатель к Журналу регистрации секретной входящей и исходящей корреспонденции" за 1921 рік (на 20 аркушах) містить запис під №283 про "лист д-ра С. Федака, українського агітатора",[114] очевидно, вилучений або затриманий поліцією. Аналогічна інформація за № 1546 про лист 1923 року. А лист від 8.12.1923 р.[115] № 663/1, висланий з Надвірнянського SKSS 11.12.1923 р., зобов'язує взяти під пильний поліційний нагляд вже не лише Степана Федака а й Ольгу Коновалець.[116]

"Коновалець швидко стає незаперечним лідером інтегральних націоналістів у міжвоєнний час. Спочатку УВО являла собою військову організацію з відповідною структурою командування. Вона таємно готувала демобілізованих ветеранів у Галичині та інтернованих солдатів у Чехословаччині до можливого антипольського повстання, а також проводила операції, спрямовані на дестабілізацію польського окупаційного режиму. Найважливішими такими актами стали замах на голову польської держави Ю. Пілсудського…, та широка кампанія саботажу в 1922 р. Організація, що за приблизними даними, налічувала 2 тисячі членів, мала зв'язки як із східно-, так і з західноукраїнськими еміграційними урядами та діставала таємну допомогу від західноукраїнських політичних партій."[117]

Поранення 1921 року нічому не навчило графа Грабовського. Вже у 1925 р. він застрелив юнака з Ворохти за полювання в його панських

---

[111] Баб'як В. Замість автобіографії (спомин про Космач)//Гуцулія. – 1982. –Ч. 2–3.–С.2.

[112] Полєк В. Бібліографічний словник Прикарпаття.

[113] Шах С. Вказ. праця. – С. 84.

[114] ДАІФО.–Ф.163.,Оп.,1.,Спр. 3. – Арк. 5.

[115] ДАІФО.–Ф.163.,Оп.,1.,Спр. 4. (з 2.01.1922 р. до 30.12.1924 р.). – Арк. 12.

[116] ДАІФО.–Ф.163.,Оп.,1.,Спр. 6. „Журнал регистрации входящей и исходящей корреспонденции (2.02.–31.12.1923 г.)." – Арк. 68 зв.

[117] Субтельний О. Україна: історія. – К., 1992. – С. 383–384.

лісах. С. Пушик у своєму творі "Перо золотого птаха" (с.50) розвиває тему: "До Ворохти Грабовські прибули з Київщини. Утікали від революції, як звір утікає в темні нетрі від мисливської кулі. Уряд Пілсудського змилосердився над панами і в обозі колоністів відправив їх у Карпати. Капітан Грабовський заволодів лісами та полонинами, що розкинулись по горах Маґурі, Ребровачу, Кичері, Фореску…Коло церкви виріс його будинок. Снайперська гвинтівка, що досі стріляла в червоноармійців, знадобилася тепер для полювання, бо ліси карпатські багаті на звірину. Капітан Грабовський мав звичку рано-вранці оглядати свої ліси. Не раз бачив оленя, серну, лиса чи навіть ведмедя. Юру Петиляка помітив на Маґурі-зрубі…"[118]

Автор звалює всю вину на одного графа Грабовського: "Його гвинтівка була вивіреною. Знав, що Юра Петиляк вже не зведеться на ноги. Вмирав юнак на Маґурі влітку 1925 року. Пан з Ворохти втік до Львова, бо гуцули робили засідки на нього. Смерть за смерть, кров за кров, зуб за зуб – це закон гір. Не знаю чи знайшла розплата капітана", – закінчує відомий фольклорист.[119] Насправді, все було значно складніше, воєвода мав своє лобі вже й у селі, тому вдалося йому врятуватись від помсти. Та й суд можновладця, зрозуміло, виправдав, навіть більше, на 20-літнього "браконьєра" доніс один із сусідів-недоброзичливців. Саме він і привів убивцю на місце трагедії. Та все ж, по великому рахунку розплата знайшла капітана по смерті, його могила – родинний склеп у Ворохті – була розграбована. Радянська влада змусила його сина, вже літнього чоловіка, важко працювати на ворохтянському заводі, далі його слід загубився на початку війни. (Можливо, його останки є серед майже 22 тисяч польських вояків та урядників, після 17 вересня 1939 року розстріляних за опір СРСР, що поховані в братській могилі під Хатинню в Смоленських лісах. Їхні справи, як відомо, у 50-х роках КДБ знищило, а таємницю відкрив лише Б. Єльцин). Дружина з сином-інженером виїхали до Польщі. А на місці загибелі Ю. Петиляка (1904–1925) місцеві мисливці встановили у 1997 році пам'ятний хрест, про нього була складена народна пісня. У Ворохті й нині згадують цю історію.

Він закінчив своє життя ворогом українців. За переказами, його тіло у склепі було забальзамоване, але й це не забезпечило йому довгого спокою. Нині ж ми повертаємо пам'ять про несправедливо

[118] Пушик С. "Перо золотого птаха". – С. 50.
[119] Там само. – С. 51.

забуту родину Федаків, що насправді багато зробила не лише для Гуцульщини, а й для всієї України. Хочеться вірити, що ніколи вже історія не повторить таких жорстоких уроків для нових поколінь. Якщо вони будуть вдумливо, глибоко вивчати своє минуле.

На завершення ще два докази прямого зв'язку Федаків з Ворохтою. 29 грудня 1929 р. до Ворохти виїхала екскурсія під проводом Богдана Федака, наймолодшого з багатьох дітей доктора С. Федака,[120] що 1928 закінчив гуманістичний відділ української гімназії у Львові.[121]

У спогадах А. Мельника читаємо, що по виході з польської тюрми його зв'язок з Є. Коновальцем, не перерваний навіть в часі ув'язнення, став інтенсивнішим, коли з його доручення перебрав керівництво підпіллям на Західних Землях. Та зв'язок цей підтримуваний був здебільшого кур'єрами, рідко листами, час від часу за посередництвом рідні. "Прийшлося із за обставин, – згадує Мельник, – з року в рік відкладати безпосередній наш контакт, нашу зустріч. Прийшло до неї щойно літом 1937 р., бо домовлена зустріч у попереднім році в Рахові над Тисою на Закарпатті була в останній хвилині відкликана. Живий контакт між нами підтримувала вряди-годи наша мати Марія Федакова, відвідуючи "Євгенів" (як це коротко говорилося про них у нас в рідні у Львові) і внука; помічною в контактуванні була за час своїх студій в Женеві сестра моєї дружини, Оксана; "вдержував" його і ...Юра Коновалець, у свій час привезений до Ворохти до бабуні панею М. Р. (можливо, Мілена Рудницька – М. Н.), тоді ще союзницею нашою..."[122]

У будь-якому разі С. Федак – управитель Галицької Митрополії, радник митрополита А. Шептицького, голова Союзу Українських Адвокатів, почесний член т-ва "Просвіта" тощо заслуговує пошанування не лише у Львові. Ми можемо подати приклад місту Лева, створивши історико-краєзнавчий музей та культурно-просвітницький центр імені С. Федака у Ворохті. Було б добре встановити пам'ятник, провести конференцію, надати одній із вулиць його ім'я.

---

[120] З Карпатського Лещетарського Клюбу//Діло. – 31 грудня. – 1929. – С. 4.

[121] Діло.–22 червня 1928 р.–Ч. 137. – С. 3.

[122] Мельник А. Перша й остання зустріч з Є. Коновальцем. Спогад//ЛЧК. – № 5–6.–1993. – С. 14.

Розділ III. СТЕПАН САЛИК (1902, м. Ярослав – 1993, м. Гантер) І ВОРОХТА

Всі любителі Гуцульщини зачитуються творами М. Ломацького, втім не багатьом відомі обставини і люди, які вплинули на його творчість. Одним з таких діячів був побратим і спонсор М. Ломацького, вчитель і директор Ворохтянської школи в 1935–44 рр. Степан Салик. Але почнемо з обставин, що сприяли його власному захопленню Гуцульщиною.

3.1. Учительська Оселя

Коли у Ворохті було побудовано дім у гуцульському стилі на 130 ліжок, ця Учительська Оселя не тільки служила як місце літнього відпочинку українського вчительства, але і стала центром українського товариського й культурного життя Ворохти.[123] "У вересні 1924 р. товариство "Взаємна поміч українського вчительства" через своїх уповноважених М. Таранька й А. Зеленого викупило у пароха громади Дори о. М. Ганушевського земельну ділянку у Ворохті загальною площею 7998 м^2 за 11990 зл. Загальне керівництво виконував емеритований управитель української школи у Вербіжі на Коломийщині М. Івантишин..."[124]

Один з уповноважених – Михайло Таранько (1887–1959) – відомий педагог і видавець. Позбавлений праці в школі ім. Шашкевича у Львові за свою громадську діяльність, розпочав у 1920 р. видавати "Світ дитини", що скоро став зразковим дитячим щомісячником, потім для старших дітей і молоді журнал "Молода Україна" та заснував "Діточу Бібліотеку". Видавництво М. Таранька у Львові стало одним з найповажніших, а його видавець – редактор М. Таранько – став однією з найбільш шанованих та водночас, завдяки особистим прикметам, найсимпатичніших постатей. Він мусів боротися з постійними величезними труднощами, по-перше, з польською пресовою цензурою, що свідомо переслідувала його, не хотіла цензурувати, а нищила цілі наклади, щоб зруйнувати його матеріально і довести до ліквідації видавництва. Серед численних ним виданих книг був і переклад Є. Онацького книжки К. Кльоді "Пригоди Пінoккія" 1923 р.[125]

---

123 Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк.–Торонто.–Вінніпег.–1978. – С. 207.

124 Герцюк Д., Львів. "Учительська оселя" у Ворохті//Гуцульщина: перспективи...–Івано-Франківськ. – 1994. – С. 124–125.

125 Онацький Є. Українська мала енциклопедія. – Т. 15.

Взаємна Поміч Українського Вчительства – професійна організація народних вчителів, що існувала в 1905–1939 рр., спершу в Галичині й на Буковині (де були 4 окружні відділи), з 1922 об'єднувала українських вчителів під Польщею (1906р. – 864 галицьких учителів із загального числа 4 тис., 1914 – 710; у зв'язку із зростанням професійного руху 1930р. – 2792 із загального числа 3500, 1938 – 2162); в 1938р. мала 44 відділи і до 20 делегатур із центром у Львові. Видавала журнал "Учительське Слово", педагогічно-методичний місячник, згодом квартальник "Шлях Виховання і Навчання", серію "Педагогічно-Методична бібліотека". Утримувала Центральну Педагогічну Бібліотеку, мала Науково-Педагогічну Комісію, Пед. Порадню й економічні установи, зокрема кредитову кооперативу "Взаємна поміч", фонди матеріальної допомоги, між іншим, Фонд Посмертних Допомог (1928), 2 будинки у Львові, 1 в Мушині, відпочинкові оселі в Ворохті й Черчі та ін. Серед діячів ВПУВ визначалася А. Алиськевич, І. Стронський, М. Мороз (засновники), О. Власійчук, І. Ющишин, А. Зелений, Г. Коваль, І. Лилик, Д. Стельмах та ін. Об'єднання належало до ряду міжнародних учительських спілок. В 1940–44 рр. ВПУВ діяла у формі Учительського Об'єднання Праці при УЦК.[126]

Для будівництва відпочинкової вілли у Ворохті було частково використано т. зв. "центовий фонд", з дрібних заощаджень гімназистів (започаткований Левом Гаванським, професором природознавства, директором Станіславської гімназії в 1918–19рр.), що в 30-ті роки виріс у банку до 3 тисяч доларів.[127] Акцію Л. Гаванського підтримав Василь Бродович, касир учнівської кооперативи "Єдність". Він збирав серед своїх товаришів їхні щоденні заощадження і віддавав у банк під проценти. Хоча віллу у Ворохті вдалось побудувати головним чином за інші кошти, але "центовий фонд" став добрим стимулом і почином для добрих справ наших гімназистів.[128]

Дочка одного із діячів ВПУВ, Дениса-Богдана Стельмаха з Тернополя, згадує про свій останній побут в оселі улітку 1939 року, напередодні 2-ї світової війни. Великий двоповерховий дерев'яний будинок мав галерею з півдня на всю довжину, досить широку, щоб там на лежаках відпочивали вчителі зі своїми родинами. Всередині справа – велика їдальня з довгими столами. Харчування було

---

[126] Енциклопедія українознавства. – Т.1. – Львів, 1993. – с.239–240.
[127] Полєк В. Біографічний словник Прикарпаття. – Івано-Франківськ,1993. – С.80.
[128] Полєк В. Так ми навчалися//Галичина. – 15 грудня 1998. – с.6.

триразове. У їдальні стояло фортепіано, на якому 1939 р. вправлялася гарна й талановита піаністка Марина Левицька, акомпануючи вечорами молодому тенорові під модні українські танго.[129]

Зліва перед їдальнею – довгий коридор, з якого по обидва боки – вхід до всіх кімнат, на 3–4 особи кожна, з принесеною водою у вмивальниках. Також кімнати були на 2-му поверсі, великий стрих був прибіжищем для молоді, що проводила там ігри, дискусії та забави. Добре заробляли гуцульські троїсті музики, граючи на радощах до самого ранку. Згодом більшовики перетворили оселю на школу-десятирічку.[130]

Зі спорудженням Вчительської оселі у Ворохті стало ще більш престижно відпочивати, жити і працювати.

Ніхто вже сьогодні не скаже, що привело до Ворохти, які справи окрім лікування, мав у цьому курортному містечку "Степан Лукасієвич (1893, с. Кокошинці, тепер Львівська обл.–23.10.1928, Ворохта) – вчитель. До 1–ї світової війни вчителював у Городенківській українській приватній гімназії. Знайомий А. Крушельницького. Доброволець УГА, брав участь в боях на території Галичини та за Збручем, перебув тиф. Після війни продовжував вчителювати."[131] Похований у Ворохті. Один з його учнів, Мисюра Василь Павлович (1911 р.н.), що 1925 року вступив до 1–го класу гімназії, пригадав професора Лукасієвича. Він викладав у його класі в 1927–28 роках, був середнього зросту, худорлявий, говорив дуже тихо (підозра на сухоти чи туберкульоз).

Скромне повідомлення про його смерть знаходимо і в газеті "Діло": "Лукасевич Стефан, учитель гімназії, помер у Ворохті. Перебув усі страхіття війни, які й підірвали його здоров'я. По війні довго лікувався, але безуспішно. Чахотка таки його перемогла. Працював у середніх школах "Рідної Школи". Був дуже музикальний. Осиротив жінку".[132]

А мабуть, того ж1928 року "на ґанку гуцульської хати у Ворохті 12 годин чекав сотника Юліана Головінського" Михайло Бажанський (у справі снятинської групи УВО), який також згадує, що сотник,

---

[129] Стельмах І. Оселя Взаємної Помочі Українського Вчительства у Ворохті //Гуцульщина. – Ч. 20. – 1990. – С. 14.

[130] Там само. – С. 14–15.

[131] Полєк В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю. Відомі педагоги Прикарпаття. – Т. 1. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 101.

[132] Діло. – 1 листопада 1928. – Ч. 245. – С. 8.

нарешті, його "замерзлого запровадив до вілли, в якій я рік пізніше мав прекрасну зустріч з полковником А. Мельником і його довготерпеливою улюбленою дружиною"(Софією Федак – М. Н.).[133]

3.2. Вчителі Ворохти 30-х років

З 20–х років у Ворохті вчителювала бездітна й неодружена Марія Михайлівна Лінгевич (?–1963), котра смерть Леніна зустріла у США. Вона викладала німецьку мову, яку знала досить добре, а також інші предмети, любила жарти, але застосовувала фізичні методи виховання.

Педагоги Ворохти завжди мали цікаве коло для спілкування, обміну досвідом тощо. "Дмитро Донцов 1934р. побував у наших краях, зокрема, в Яремчі та Ворохті. Він приїздив провідати поетесу Олену Телігу, з якою пов'язувала його щира дружба і в певній мірі опіка, бо він високо цінував поетичний талант цієї до самозабуття закоханої в Україну жінки, яка так само посвятила себе боротьбі за волю і незалежність української держави. Поетеса за рекомендацією лікарів лікувалася ціле літо у ворохтянському санаторії, і цілюще карпатське повітря значно оздоровило її легені. Для нас збереглася світлина, на якій бачимо усміхненими і життєрадісними Олену Телігу і Дмитра Донцова у Ворохті".[134]

Серед учителів державної польської школи в 30-ті роки була пані Клєйнова, сестра власника будинку "Lena", збудованого начебто (за переказом І. Я. Росінського) на позичені в Мочерняка 90 тисяч доларів, зароблених у США під час 1-ї світової війни (за 10 років), але так ніколи і не повернутих. Один час цей власник, пан Дудзік, збагатившись, був війтом у Ворохті, до речі, сестра його жила в будинку Федаків, маючи там окрему кімнату. Янковська Емілія була директором 4-класної повшехної польської школи, що знаходилася до 1939р. в домі Жолінських (тепер вул. Д. Галицького,104), її сестра Ванда (чи Янка) теж вчителювала.

Крім них в українській школі у вілії Олексюків була Ванда Пшегродська (бл.1900 р.н.), подружжя Мояків з Волині (у їх помешканні живе нині Ватащук), пані Жупник (1899,Молодятин – 1982, Відень), що викладала під час війни німецьку мову й емігрувала в Австрію. Її син Жупник Іван (9.09.1923–1996) сенаторський радник Відня,

---

[133] Бажанський М. Початки УВО на Покутті//Євген Коновалець і його доба. – Мюнхен. – 1974. – с.326.

[134] Флис С. Великий син нації//Яремчанський вісник. – №36. – 20 вересня 1997р. – С. 4.

освіта – Станіславська гімназія і Львівська політехніка. Голова церковного братства при греко-католицькій церкві св. Варвари,[135] дочка Мирослава Савко (1925–90) працювала в еміграційному комітеті ООН. Вчителька "Рідної школи" Ольга Івантишин за 5 злотих в місяць збирала клас удома в когось із ґаздів – Ф. Ілитчука (у Войтулі), Будзуляка...

До вчителів повшехної школи слід ще додати Ірину Стуберг (Стуберт), можливо, це Irena Stembergerowna (?–10.03.1936), могила якої збереглась на ворохтянському кладовищі, але рік народження не читається. А також Марисю Чупер (191? р.н.) і її сестру Ядвігу, що згодом працювала на лісозаводі. От з таким колективом довелося жити і працювати С. Салику у Ворохті 2-ї половини 30-х років.

Степан Салик народився 1902 р. в Ярославі (на Закерзонні, нині це польське місто). Диплом з природничих наук, біології, таксідермії (набивання опудал тварин) у Львові і в США. Відкрив стоянки Липицької культури.[136] На схилі життя він згадував: "У вересні 1921 р. почав учителювати в с. Юнашків, а з 1922 – Липиці Горішній Рогатинського повіту...Я сам виріс у Львові і мене дуже цікавило життя селян, а зокрема, моїх малих учнів...Тому що я був дуже зацікавлений природознавчими науками, придбав собі теж немалу природничу книгозбірню; в кінці в роках 1927–28 студіював на вищому учительському курсі у Львові, в групі природознавчих і географічних наук. Після того курсу прийняли мене в члени Географічного Товариства ім. Коперніка. Під час цих студій, використовуючи нагоду перебування у Львові, працював я в робітні таксидерміста Калькуса: там навчився препарувати й випихати тварини, як також робити ермлінові препарати..."[137] Потім він міг годинами розповідати про природу, а 1934 року вже перебрався до Ланчина, звідти до Ворохти, де збудував чудовий будинок біля Вчительської оселі. "Одного разу, – розповідає його учень Андрій Кацуляк (1926 р.н.), – він приніс на урок опудало ворони, що виглядала ніби жива, тільки не каркала." Григорію Мочерняку (1932 р. н.) запам'ятався вперше побачений у домі вчителя акваріум з різними рибками. Салик викладав також арифметику, українську мову... Це був дуже серйозний чоловік, націоналіст за переконаннями. Дружина працювала в Маслосоюзі, брала активну участь в народній самодіяльності. Марія Василівна Кучер (дівоче прізвище Хомин, 1931р.н.) пригадує суворі покарання за незнання

[135] Полєк В. Біографічний словник Прикарпаття. – С. 162–163.
[136] Рогатинська земля. – Т. 2. – С.828.
[137] Салик С. Шляхи вчительської праці (Спомини...)//Рогатинська земля. – Т. 1.– С. 868.

творів Т. Шевченка. Також їй запам'яталися уроки релігії, гості зі Львова й інших міст, які часто відвідували Саликів, розмови професора Салика з отцем М. Куницьким (1897–1965), рукоположеним 1932 р., що був сотрудником о. Олександра Луціва з Микуличина.[138]

Гостями оселі були відомі педагоги, організатори культурно–освітнього життя краю, посли до галицького сейму, вчителі-колеги із Закарпаття, Буковини, Волині, Наддніпрянської України...Працювала бібліотека, діяли різні курси експериментальної психології і пробних тестів у школі (1929), українознавства (1930).[139]

Біля Вчительської оселі, крім С. Салика, мали свої вілли "адвокат і оборонець у карних політичних процесах, журналіст і співредактор української газети "Вперед" у 1918–22, діяч УСДП й голова її проводу (1921–23; 1930–34), член Української Національної Ради ЗУНР в 1918р. доктор Лев Ганкевич (1881–1962), з 1949 р. – у США" ,[140] а також Козакевич Олександр (1873, Угнів–1952, Коломия) ініціатор і голова Комітету для заснування Українського Лікарського Товариства, автор його статуту 1910р. та спогадів, співзасновник філії в Коломиї (1933). З 1903р. після Грацького ун-ту й практики у Коломиї та на Гуцульщині сам захворів на тиф, сотник УГА, працював у госпіталях Чорткова, Кам'янця-Подільського, відступив у Чехословаччину. З 1935 р. – директор амбулаторії гігієнічного товариства. Під час 2-ї світової війни повітовий лікар. Малярка Оля Козакевич (1903р.н.) з 1949р. у США, як і Марія-Йоанна Козак-Гробельська (13.05.1941, Ворохта) – магістр музики Ейльського ун-ту (1965). Інструктор в різних школах, концертмейстер, дует із чоловіком,[141] імовірно також вихідцем з Ворохти.

---

[138] Домашевський М. Історія Гуцульщини. – Т. 1. – С. 101.

[139] Герцюк Д., Львів. – Там само. – С. 125.

[140] Енциклопедія українознавства. – Т. 1. – 1955. – С. 354; Encyclopedia of Ukraine.– V. 2. – Toronto.–Buffalo.–London, 1988. – P. 122.

[141] Полєк В. Бібліографічний словник Прикарпаття. – С. 237.

3.3. Знайомство С. Салика з М. Ломацьким, війна та еміграція

"Записуючи легенди та перекази, Ломацький-вчитель часто мандрував стежками Гуцульщини. Він неодноразово бував у Ямні, Микуличині, Яблуниці і Ворохті...Збираючи поміж старших ворохтянців матеріал про діяльність колишніх просвітян, – пише старший науковий працівник Карпатського крайового музею визвольних змагань Світлана Флис, – я натрапила на фотографію, на якій увічнено славних українців – М. Ломацький і С. Салик сидять поруч на святі просфори... в Народному домі в 1938 р. Фотографія єдина і має значну краєзнавчу цінність."[142]

Невдовзі поляки закрили читальню "Просвіти", про цю подію так повідомляла "Нова зоря" з 8 грудня 1938 р.:"Надвірнянське староство рішенням з дня 17 листопада припинило діяльність читальні "Просвіти" у Ворохті за те, що 21 вересня під час походу 70-ліття "Просвіти" виставлено ювілейний прапор, який може бути уживаний лише при збірних виступах Головної Управи. Слід зазначити, що в обході брав участь голова "Просвіти" д-р Брик". Одначе, незважаючи на всі перешкоди, які чинила польська влада, гуцули не зупинялися, а далі продовжували культурно-освітню працю, зокрема, популяризуючи друковане слово. Ось, наприклад, у Львівському ілюстрованому популярному журналі за 1938 р. подається, що ворохтянці вирішили влаштувати у селі виставку української книжки і преси. Тож вони з нагоди 70-ліття "Просвіти" влаштували таку виставку (вперше на Гуцульщині) 3–12 липня. На вістку про неї відгукнулися просвітянські діячі Брустур і Космача.[143]

На 1.01.1939р. з 2700 чол. у Ворохті було 1200 українців, 900 поляків, 590 жидів і 10 представників інших націй[144] (очевидно, німців). "1939 рік приніс щастя, свободу і визволення з-під польського ярма...Сповнилася віковічна мрія про возз'єднання ..."[145]

"Дізнавшись про визвольний похід Радянської Армії, ворохтянці створили тимчасовий революційний комітет на чолі з Євгеном

---

[142] Флис С. Невтомний дослідник Гуцульщини//Яремчанський вісник. – 22 листопада 1997 р. – С. 4.

[143] Домашевський М. Історія Гуцульщини. – Т. 1. – С. 105.

[144] Кубійович В. Етнічні групи пд.-зх. України (Галичина) на 1.01.1939р. Національна статистика Галичини. – Вісбаден. – 1983. – С. 53.

[145] ДАІФО. – Ф. Р–2014, Оп. 1, Спр.103, Арк. 72–73.

Семеновичем Букшованим. Комітет взяв у свої руки всю адміністративну владу, створив червону гвардію для охорони порядку, курортних установ, прикордонної зони. У Ворохті налагоджено роботу торгових установ та лісопильного заводу."[146] На залізничній станції громада села зустріла броньовик з червоноармійцями. Дмитро Росінський і Микола Гаврилюк на срібній таці з вишитим рушником піднесли хліб і сіль до політрука, але він не знав, що з цим робити, "солдати були непривітні, брудні та обідрані завойовники", – каже Олена Гундяк-Зелена (1922 р. н.).

"Першими привітали радянських бійців І. Д. Мочерняк, Є. С. Букшований, Г. О. Кузів. На привокзальній площі перед трудящими виступив радянський офіцер, який розповів про успіх радянської України і мету визвольного походу. До пізньої ночі не покидали площу гуцули. Вони розпитували радянських бійців про нові порядки, права народу."[147]

"Першим головою Ворохтянської сільської ради був обраний місцевий житель Романюк Дмитро Іванович, а секретарем – Полутренко Ірена Миколаївна".[148] "Відкрилась семирічна школа, до навчання в якій були залучені всі діти шкільного віку (за нашими даними її директором залишився С. Салик – М. Н.).Школа була забезпечена необхідними обладнанням, підручниками, багато дітей одержували безплатну державну допомогу. В школі створено піонерську організацію."[149]

Розстрілявши Василя Мочерняка (Музикового), випускника гімназії, що мав націоналістичну бібліотеку й навчав 7 хлопців-переростків (серед них Степан Тинкалюк), Миколу Подерейського та багатьох інших (всього з Ворохти розстріляно 18 чол.), нова влада обіцяла менш грамотним – Івану Росінському, Анні Мочерняк-Томашевській та іншим – продукти, різну допомогу за лікнеп у селі. Щоправда, обіцяної винагороди нові вчителі так і не отримали.

"Почав працювати клуб, в гуртках художньої самодіяльності якого молодь розвивала свої таланти. Створено бібліотеку, розпочалась демонстрація фільмів, трудящі одержували газети і журнали. Село було забезпечено висококваліфікованими медичними працівниками, які повели боротьбу за ліквідацію епідемічних та венеричних

[146] ДАІФО.–Ф. Р–1576, Оп. 1, Спр. П – 21, арк. 1.
[147] Там само.– Спр. П – 17, Арк. 1.
[148] ДАІФО.–Ф.1, Оп.1–1, Од. зб. 758. – Арк. 210, 212.
[149] ДАІФО.–Ф. Р–2014, Оп. 1, Спр. 103, Арк. 120–121.

захворювань – прикрої спадщини буржуазно-поміщицької Польщі. Лише на початку 1941 р. населення Ворохти і Яремчанського району в цілому зроблено 1590 щеплень проти тифу, 511 – проти дизентерії, 698 – проти дифтерії, 120 – проти віспи. Все це сприяло різкому зменшенню захворювань і зниження смертності серед населення"[150]. "Гуцули почали добре харчуватися, поступово відмовлялися від важких саморобних сардаків і постолів, почали носити зручний сучасний одяг. Змінювало свій вигляд і село. Тут з'явилися нові добротні будинки, споруджувалися цілі вулиці. Велику частку праці вклали в перші соціалістичні перетворення сільські комуністи Рижавський, Чаплинський, Комаревцев та комсомольці Д. І. Романюк, Ф. І. Цабанюк та ін." [151]

10 лютого 1940 року родини Володимира Юрійовича Дедерчука, Мочерняків та інші були примусово погружені в ешелони на лісозаводі й вивезені на Сибір. Повернутись вдалося декому лише після війни, зокрема 10 травня 1946 року Микола Санкович повернувся разом з Мочерняками-Верховими.

У 1941р. головою сільради обирається Паневник Михайло Дмитрович, а секретарем – Гатайн Ісак Мойсейович.[152]

"Фашисти окупували Ворохту 27 червня 1941р., нанісши збитків лише сім'ям Джумаджука Юрія, Андруховича Дмитра, Гасюка Михайла, Дзвінчука Григорія, Тисячного Гриця на суму від 50 до 76 (від 5 до 8) тис. крб.. кожному, до Німеччини вивезли 248 чол., з них понад 60 юнаків і дівчат на каторжні роботи. З перших же днів окупації населення Ворохти та її околиць почало різними формами боротьбу проти фашистів, що особливо пожвавилася під час карпатського рейду С. А. Ковпака."[153]

Усупереч всім владам С. Салик зумів провести своїх кращих учнів до 8 класу, нажаль його улюбленець Василь Дило (1923–44) загинув на території Словаччини як радянський розвідник, він досконало знав німецьку мову (похований у м. Міхайловце). Сам же С. Салик улітку 1943 року спільно з отцем М. Куницьким агітує молодь до дивізії "Галичина" зброї СС. Але за словами Івана Дедерчука (1921 р. н.), більшість боялися, не хотіли йти на фронт, тому на ці заклики відгукнулося

---

[150] Там само. – С. 121.
[151] Там само. – С. 98–99.
[152] Там само. – С.73 і Ф.1,Оп.1–1, Спр. 7071, Арк. 207.
[153] ДАІФО.–Ф. Р2014, Оп. 1,Спр.103, Арк. 76, 102.

біля 30 юнаків, які майже всі загинули. Перед вступом у Карпати радянської армії поширюється пропаганда, ніби совіти виріжуть усіх, хто має польське прізвище. Яків Росінський перед сином падав на коліна, просив теж їхати з ним на Захід. Але той відмовився і згодом потрапив знову в радянську армію, а батько помер від запалення легень у Чехії, де його був змушений залишити війт Микола Гаврилюк. Так у 1944 році біля 50 ворохтянців (цвіт села) опинились на еміграції.

У США Степан Салик, якому М. Ломацький присвятив дві книги, а в "Опришківському гнізді" вмістив коротку літературну сильвету, активно спонсорував ряд книжкових видань побратима.[154] Він згадує: "У своїх листах сл. п. проф. М. Ломацький висловлював усі свої турботи, жалі, тугу, чим наболіло його добре серце. Тих листів у мене багато, більше сотні, про кожний з них годі згадати. Вони можуть бути основою до цікавої студії не тільки про його творчість, але і про ті часи, що їх переживала наша еміграція на чужині. Все наше листування і цілу свою бібліотеку , біля 600 книжок, з усіма творами М. Ломацького та його рукописами я передав до бібліотеки в Гарварді".[155]

А ось фрагмент з листа Я. Пастернака, професора в Канаді, до С. Салика: "Очевидно, Вашу Липицю я широко згадую в свойому "Нарисі", бо вона дала назву одній з культур римської доби в Галичині – Липицькій культурі"...(Торонто, 1959).[156] На еміграції С. Салик "працював у школі українознавства, був членкором НТШ і автором численних статей, нарисів, казок, друкованих в журналах, збірниках, підручниках. Зібрав цікаву збірку природничих і археологічних знахідок".[157] Великий філантроп і щедрий жертводавець, він був також одним із засновників пластового куреня "Велике Плем'я Лісових Чортів", де тісно співпрацював з такими світочами, як начальний пластун, професор, доктор Юрій Старосольський, ректор УВУ Володимир Янів, професор Танас Фіголь та ін.[158]

---

[154] Качкан В. Михайло Ломацький – учитель і дослідник Гуцульщини//Гуцульська школа. – Яворів. – 1996. – №1. – С. 64.

[155] Михайло Ломацький – останній співець Гуцульщини// "Гуцульщина». – Торонто,1987. – Ч.7.; Альманах "Гуцульщина". – 1991. – №7.

[156] Степан Салик. Шляхи вчительської праці. (Спомини...)//Рогатинська земля. – Т. 1. – С. 214.

[157] Рогатинська земля. – Т. 2. – С. 828.

[158] Барановський Р. (Кергонксон, Н.-Й.).Пам'яті незабутнього "фаміліянта" Танаса Фіголя//Будівничі НТШ й ЕУД: Володимир Кубійович (1900–85), Атанас Фіголь (1908–93). Наук. зб. Упорядник В. Маркусь. – К. – Н.-Й. – Чикаго,1998. – С. 169.

11 березня в Гантері, (штат Нью-Йорк) Степан Салик, пластун-сеньйор довір'я, вчитель і директор шкіл на Гуцульщині, воїн Української Дивізії "Галичина" і співробітник журналу "Гуцульщина" на 91-му році життя відійшов у засвіти.[159] У 2003 р. на будинку Саликів у Ворохті біля школи нами встановлено меморіальну дошку.

Враховуючи внесок С. Салика у нашу культуру й освіту, хочеться вірити, що його творчий доробок не буде забутий, стане в пригоді новим поколінням українців і займе гідне місце в історії, на котре заслуговує.

---

[159] "Гуцульщина". – Торонто. – Липень 1993. – Ч. 32. – С. 36.

Розділ IV. ОСВІТА ВОРОХТИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

4.1. Керівники школи

Першим директором Ворохтянської школи після війни був Іван Васильович Баштавенко (1945–54 рр.), вчитель історії та географії. Він був учасником війни, втратив ногу на фронті. З Ворохти перебрався в Одесу, де викладав, за переказами, в одному з училищ міста. Проте виявити сліди його в Одесі нам поки що не вдалося.

Наступницею Баштавенка стала теж ветеран війни, Попова Серафима Іванівна, 1954–57 рр., вчителька російської мови та літератури. Вона була родом десь із В'ятки, мала двох синів, але розлучилася з чоловіком-капітаном, що працював інженером, заступником директора заводу, і, здобувши вищу освіту, переїхала, начебто, у Київ.

Згодом тут працювала також авторка віршів, учитель-методист, Відмінник народної освіти Палка (дівоче прізвище Здеб'як) Стефанія Йосипівна (17.12.1927 р., село Вільхівчик, Чортківського району, Тернопільської обл.; тепер Гусятинський р-н – 19.08.2001 р., м. Львів.) Народилася в селянській сім'ї на березі Збруча, батьки працювали у панському фільварку, згодом у колгоспі. Навчалася у Гусятинській школі, Чортківській гімназії, в 1942–43 рр. змушена перервати навчання. 1943 р. вступила на диригентський відділ консерваторії (до М. Колесси) та в художній інститут у Львові. В 1944–46 рр. працює вчителем Мишківської початкової школи та Самолусківської восьмирічки, заочно закінчує Чортківське педучилище (де викладачем укр. мови та л-ри був Микола Руденко). Бажання вчитися, трудолюбство і природні здібності привели дівчину до Львівського університету ім. І. Франка, на філологічне відділення. Її однокурсниками стали – А. Бурячок (упорядник словника "Український правопис"), Т. Чорний (проректор ЛДУ), І. Сварник (поет-байкар, шестидесятник) та ін.

З 1951 р. С. Палка вже інспектор шкіл та завуч у Вигоді, Болехові, 1955 р. перебралася з сім'єю до Ворохти. В 1957–58 рр. стає директором школи (позбавлено посади через відмову вступити в КПРС), завуч (1960–69 рр.). До виходу на пенсію в 1969–1982 рр. працювала вчителем української мови і л-ри СШ № 79 у Львові. Зустрічалась з Іриною Вільде, Максимом Рильським, який приїздив до Ворохти на полювання, та іншими відомими людьми. Нагороджена медаллю за багаторічну працю, грамотами районного відділу та Міністерства Освіти України.

В 1958–60 рр. її змінив Петро Петрович Вівчарук (нар. 28.06.1930 на хуторі Березина с. Надорожної Тлумацького р-ну). З селянської сім'ї, в 1937–49 рр. навчався в Тлумацькій СШ, далі у Львівській трьохрічній школі машиністів паровозів. З другого курсу був призваний в армію, де закінчив 2-х річну школу офіцерів запасу. У 1953 р., після демобілізації поступив в Івано-Франківський педінститут на історичний факультет, після закінчення в 1958 р. став працювати у Ворохтянській СШ на різних вчительських посадах, був і директором цієї школи, збудував нове приміщення, здано в 1977 році. З 1980–90 рр. працював директором дитячої турбази "Говерла" смт. Ворохта. Вийшовши на пенсію, тривалий час продовжував трудитись в Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника на посаді завідуючого навчальною базою "Ворохта". Нагороджений медаллю "За трудову доблесть", ветеран праці.

Директором школи в 1960–62 рр. був Мельник Іван Іванович (1.05.1921, с. Завадівка Корсунський р-н Черкаської обл.–23.05.1995), який в 1949 р. закінчив Київський педінститут, історичний ф-т. Після виїзду з Ворохти він з дружиною працював у школах Фастівщини. Дружина – Ганна Романівна (дівоче прізвище Чередніченко) народилась у Фастові 1923 р., закінчила географічний ф-т 1947 р. В 1964–90 рр. працювала вчителем географії у школі №5 м. Фастова, вийшовши на пенсію, перебралась до сина Євгена у Київ.

В 1962–66 роках школу очолював Костів Григорій Іванович (27.10.1932, смт. Єзупіль–28.05.1991). Навчався в 1951–55 рр. на історико-філологічному ф-ті Станіславського педінституту і був направлений в с. Білі Ослави на Яремчанщину. З 1957 р. став директором школи. В 1956 р. одружився з Теодозією Юріївною Федик, а 1962 року переведений на посаду директора Ворохтянської школи. З 1966 р. працював завідувачем Надвірнянського райвідділу культури... Продовжував викладати історію в школах міста. З 1973 р. став директором школи в с. Стримба біля Надвірної, завжди добре згадував роки роботи у Ворохті та своїх колег-ворохтянців. Дружина працювала вчителем початкових класів, до речі, цю ж професію обрала і дочка Галина, що проживає нині в м. Надвірна.

1966–77 роки – знову Вівчарук П. П., а в 1977–82 – Захарук Микола Петрович (1938 р., с. Борщів Снятинського р-ну), 1957 р. закінчив Заболотівську СШ, після служби в армії (1958–61 рр.), навчався протягом 1961–66 рр. в Івано-Франківському педінституті (вчитель фізики і загально технічних дисциплін. Працював у с. Микуличин. А в 1967–82 рр. – у Ворохті, зокрема з 1974 р. завучем. У 1982–86 рр.

був завідуючим Яремчанського відділу освіти, потім директором Кремінцівської неповної середньої школи, а в 1991–96 рр. – директором дитячого оздоровчого табору "Смерічка" Івано-Франківського педагогічного ун-ту ім. В. Стефаника. Тепер на пенсії.

Вже 43 роки у цій школі працює вчителем фізики й астрономії Байдюк Богдан Михайлович (нар. 1942 р. в с. Росільна Богородчанського р-ну), 1959 р. закінчив Росільнянську СШ, 1964 р. – Івано-Франківський педінститут (з відзнакою) і отримав направлення у Ворохту. Тривалий час був завучем, а з 1982 по 2002 роки – найдовше за всіх – директором Ворохтянської школи. Нагороджений орденом "Знак пошани", грамотами облвиконкому та Міністерства освіти УРСР. Ветеран праці, Відмінник народної освіти.

З 2002 р. – очолює Ворохтянську школу Білоус Любов Володимирівна – перша з її керівників, що народилася у Ворохті (1961 р.) Закінчила місцеву школу та в 1984 р. історико-педагогічний ф-т Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаника. В 1984–85 рр. працювала у м. Бердянськ Запорізької обл., а з 1985 р. – у Ворохтянській школі, спочатку вихователем групи продовженого дня, а потім вчителем історії. Вісім років була заступником директора школи (1990–99 рр.). Вчитель вищої категорії, нагороджена грамотами ОДА й обласного відділу освіти, депутат Яремчанської міськради.

4.2. Педагоги і їхні діти

Також 43 роки відпрацювала у Ворохті Яцульчак-Калинович Ганна Іванівна (1940 р. н., с. Дем'янів Галицького р-ну), спочатку вчителем початкових класів, після закінчення Львівського ун-ту ім. І. Франка – вчителем української мови та л-ри. Її дочка проживає сьогодні в Італії.

Ворохтянська школа пам'ятає уроки сотень освітян. Серед простих трудівників педагогічної ниви спочатку було багато молодих дівчат і хлопців зі східних областей, що, часто ризикуючи своїм життям, несли знання в народ. Наприклад, з іншого кінця України – с. Москаленки Білопільського р-ну на Сумщині – прибула в нашу область Москаленко-Бойчук Зоя Павлівна (1925 р. н.). Спочатку стала завідувачем початкової школи хутора Шевський Лан Обертинського р-ну, а після одруження перебралась до чоловіка у Ворохту, де впродовж 1949-81 рр. працювала вчителем початкових класів. Відзначена грамотами виконкому облради (1965), Міністерства освіти УРСР (1966), медаллю "За трудову доблесть"(1976) тощо. Після виходу на пенсію ще працювала в санаторію "Карпати" й дитячому

садку (до 1992 р.). Син працює в одному з банків Івано-Франківська, дочка проживає у Києві.

У нашій школі довгі роки пропрацювали подружжя педагогів: Волощуків, Кицелюків, Сивогривових, Бойчуків, Газіних, Просвірніних, Коцюбовичів, Шпильчаків, Байдюків, Кепещуків, Будзуляків, Москалюків та ін. Діти багатьох із них теж обрали педагогічну ниву.

Впродовж 15 років трудився у Ворохті сьогоднішній професор Кам'янець-Подільського університету, доктор історичних наук Володимир Прокопович Газін (1936 р. н., с. Нове Поріччя Городоцького р–ну Хмельницької обл.). Трудову діяльність розпочав після закінчення Хотинського педучилища 1955 р. у школах Городоцького р-ну, а в 1961 р. закінчив історичний ф-т Чернівецького ун-ту і почав працювати у Ворохтянській школі. З 1976 р. – асистент кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського педінституту, 1979 р. захистив кандидатську, а 2001 р. – докторську дисертацію. Професор В. Газін – автор багатьох наукових праць – підручників, монографій тощо. Його син Володимир Володимирович вже також кандидат історичних наук, заступник декана історичного факультету цього ж університету.

У Ворохті починав свою кар'єру заступник голови Всеукраїнської профспілки працівників освіти і науки Мирослав Михайлович Габорак (1952 р. н., с. Середній Березів), автор декількох праць з української ономастики, зокрема книг про назви гір та гідронімію нашого регіону.[160]

Хочеться згадати добрим словом і вчителів, які тривалий час були завучами школи: Яковенко Олександра Петрівна (1934 р. н.) – вчитель рос. мови та л-ри, Проданюк Марія Михайлівна (1936 р. н.) – вчитель укр. мови і л-ри (обидві закінчили Івано-Франківський педінститут), а також просто вчителів від Бога, вчителів-методистів, таких як вчитель початкових класів Кобенко Зіна Карпівна (1929 р. н.) – випускниця Первомайського педучилища, вчитель хімії та біології Батюта Трохим Опанасович (1928–96) з Чернігівщини, випускник Львівського ун-ту й ін. Описати долю кожного в такому дослідженні неможливо, хочеться вірити, що колись дана праця буде продовжена і розширена.

Наш регіон сприяв розквіту різних мистецьких талантів багатьох педагогів, наприклад, вчитель-методист Фаринюк Володимир Іванович (1938 р. н.), який вже сорок років викладає ворохтянським дітям історію та інші суспільні науки, також чудово малює. Він родом із Хмельниччини (с. Тимків Дунаєвецького р-ну), деякий час навчався у м. Баку, а завершив середню освіту після повернення в Україну 1958 р.

[160] Габорак М. Гідронімія Івано-Франківщини. Словник-довідник. – Снятин, 2003.

у Бурштині Рогатинського р-ну. Там же розпочав трудову діяльність. Згодом потрапив до Ворохти і з 1967 р. працює у Ворохтянській школі, спочатку вчителем малювання, потім закінчив заочно історичний ф-т Івано-Франківського педінституту.

Вчитель трудового навчання Ожга Степан Григорович (1909, Старе Място–1995, Львів), заарештований 1949 р. (коли мешкав у Косові) і репресований 1950 р. на 8 років, після повернення в Україну працював у дитячому санаторію "Смерічка", потім вів різні прикладні гуртки в школі. Залишив по собі прекрасну дитячу книжечку "Дикунка"[161] та ще одну підготував до друку сподіваємось, вона теж колись побачить світ.

Ось уже 40 років пропрацював у Ворохтянській школі вчитель математики та автор віршів (рідкісне поєднання талантів!) Богдан Миколайович Нагірний. Народився 1938 р. в с. Яблунів Галицького р-ну в багатодітній родині Січового Стрільця, діяча ОУН і старости села Миколи Нагірного (1896–1953). Вже у 15-річному віці залишившись без батька – "провідника революційної молоді й активних громадян" тодішнього Більшівцівського району (за висловом письменника М. Угрина), – змушений покинути рідну домівку, переїхати в м. Бучач до старшої сестри Софії, що вже вчителювала. Далі – три роки служби в авіації Північного флоту (Мурманська обл.), ще три – в колгоспі рідного села, коли важко хворіла матір. Тільки у 29 років вдалося закінчити педінститут. Направили на роботу у Ворохтянську школу.

Також понад 40 років у даній школі пропрацювали вчитель української мови й л-ри, довголітній завуч школи Савчук (з дому Дмитрів) Надія Корнилівна (1944 р. н.), уродженка с. Підмихайлівці на Рогатинщині та вчитель математики, канд. у майстри спорту з шахів Кепещук Василь Іванович (1941 р. н.), родом з с. Гвізд (Надвірнянський р-н).

Хочеться згадати і декого з дітей наших педагогів, що досягли ще більших життєвих успіхів, аніж їхні батьки. У 1966–67 рр. вчителем домоводства була Михальчук Олена-Ольга Павлівна, дочка лісника з урочища Арджелуша (за 6 км від Ворохти). Згодом дівчина закінчила біологічний ф-т Чернівецького ун-ту, проживає в Косові. Її син Ростислав Држипільський (1977 р. н.) став актором Івано-Франківського державного драмтеатру ім. І. Франка, хоча заочно також здобув і другу вищу освіту у Львівському ун-ті – викладача історії.

Сини вчителів фізкультури і тренерів з лижних видів спорту Просвірніних Бориса Олександровича і Любові Дмитрівни (обоє

---

[161] Ожга С. Дикунка. Повість, вид-во „Веселка". К., 1969. – 95 с.

1932 р. н.) – Олександр та Дмитро Просвірніни – стали майстрами спорту міжнародного класу по стрибках з трампліну, учасниками олімпійських ігор тощо. На жаль, молодший з них 2006 р. несподівано помер у Канаді, де тренував юнацьку команду.

Біля 40 років школі віддав Шпільчак Антон Васильович (нар. 29.08.1933, с. Ямниця). В 1949 р. закінчив семирічну школу і вступив до технікуму фізкультури м. Станіслава. Був репресований разом з батьками на спецпоселення в с. Хор Хабаровського краю. 1960 р. захворів і перебував на інвалідності до 1963 р., коли закінчив середню школу робітничої молоді і вступив у Хабаровський педінститут на художньо-графічний факультет. В 1965 р. з сім'єю переїхав в Україну і почав працювати вчителем креслення, малювання та виробничого навчання у Ворохтянській СШ. Реабілітований разом з батьками. Мав ряд виставок, зокрема, в обласному краєзнавчому музеї в квітні 1997 р. З 2003 р. – на пенсії.

4.3. Відомі випускники школи

Його син Володимир Шпільчак (1959 р. н.) – архітектор, дизайнер, педагог. Член Національної спілки архітекторів України. Закінчив ворохтянську школу й архітектурний факультет Львівської політехніки. З 1985 р. – викладач Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Закінчив аспірантуру при НДІ художнього виховання Академії педагогічних наук (1991 р.) і захистив кандидатську дисертацію з педагогіки. З 1992 р. – доцент, член Науково-методичної ради з образотворчого мистецтва Міністерства освіти України. Автор біля 100 наукових праць, програм, методичних посібників і курсів лекцій. З 1995 р. – головний редактор журналу з архітектури і дизайну "Своя хата". З 1999 р. – член правління міського товариства "Просвіта" і голова правління Івано-Франківської обласної організації Спілки дизайнерів України.

Іванюк (дівоче прізвище Романюк) Ганна Іванівна (1955 р. н.) випускниця нашої школи 1972 року. Закінчила історичний ф-т Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаника в 1977 р., канд. пед. наук – 1991 р. захистила дисертацію в Українському державному інституті педагогіки. Тепер – завідувач кафедри Київського міського педагогічного ун-ту ім. Б. Грінченка і докторант Інституту педагогіки АПН України.

Осипчук Михайло Михайлович (1966 р. н.) закінчив 1990 р. механіко-математичний факультет Київського державного ун-ту ім. Т. Шевченка, канд. фіз.-мат. наук (1993 р.), доцент кафедри вищої математики

ІФНТУНГ. Автор понад 10 наукових статей і ряду навчальних посібників з окремих розділів математики для студентів інженерно-технічних спеціальностей. Нині – завідувач кафедри статистики і вищої математики Прикарпатського Національного університету ім. В. Стефаника. Його старший брат – Олексій Йосипчук – двічі обирався головою Ворохтянської селищної ради (1998–2006 рр.).

Також ворохтянська школа виховала ще й інших науковців. Найстарший з них за віком Паневник Володимир Михайлович, народився 1946 р. в смт. Ворохта у сім'ї службовця. В 1953–61 рр. навчався у Ворохтянській СШ, після 8-го класу працював слюсарем лісозаводу, вчився у вечірній школі робітничої молоді, а в 1964–69 рр.– у Львівському лісотехнічному інституті. Одержав кваліфікацію інженера-механіка, направлений на роботу у Ворохтянський лісокомбінат механіком лісозаводу. В 1970–71 рр. – служба в армії. Далі працював у Ворохтянському ЛК на різних посадах, в 1979–85 рр. став його директором. До 1989 р. – директор лісокомбінату "Осмолода", з січня по жовтень 1989 р. Верховинського, а потім знову Ворохтянського ЛК. В 1990–93 рр. заочно в Українському державному технічному університеті м. Львова отримав спеціальність "інженер лісового господарства", 1995 р. переведений на посаду директора Ворохтянського держлісгоспу. Рішенням спеціалізованої Вченої Ради ІФТУНГ 1997 р. В. Паневнику присвоєно науковий ступінь кандидата технічних наук. У 2002 р. знову обраний депутатом Яремчанської міськради від Ворохти. Син Михайло – головний лікар Яремчанської міської лікарні, дочка Марія – кандидат медичних наук.

Данчак Ігор Остапович (1956 р. н.) в 1973 р. закінчив місцеву школу і вступив на архітектурний факультет Львівської політехніки, в 1975–80 рр. навчався у Варшавській політехніці. З 1981 р. – асистент кафедри "Архітектурне проектування" у Львівській політехніці, 1983–86 рр. – аспірант Центрального НДІ експериментального проектування (Москва). З 1986 р. – ст. викладач кафедри "Архітектурне проектування" Національного університету "Львівська політехніка". 2001 р. захистив дисертацію "Принципи ергономічного формування архітектурного середовища помешкань для інвалідів". Опублікував десятки наукових статей, навчальний посібник.[162] Автор багатьох реалізованих проектів (індивідуальні житлові будинки, ринок в смт.

---

[162] Данчак І. О. Пристосування житлового середовища для потреб людей з обмеженими фізичними можливостями. – Львів, 2002.

Рудно Львівської обл., реконструкції спорткомплексу на пл. Петрушевича та магазину "Європлак" на вул. Січових Стрільців у Львові…), готує докторську дисертацію тощо.

Нашу школу закінчували довголітній президент Федерації біатлону України, а нещодавно 1-й заступник міністра України у справах сім'ї, молоді і спорту Володимир Бринзак, голова Яремчанської міськради (з 2002 р.) Микола Палійчук – свого часу успішний підприємець і наймолодший мер самоврядного міста України (1971 р. н.), заслужений тренер України Григорій Тисячний (1945 р. н.), що досі віддає свої педагогічні здібності ворохтянській молоді; а також десятки майстрів спорту, зокрема, двоє – міжнародного класу.

З'являються й нові таланти. Великі надії подає сімейний колектив родини Сказківих "Петровичі" ворохтянського Будинку культури – переможець багатьох музичних фестивалів і конкурсів, наприклад, у відбірному турі вибороли право участі у фестивалі "Червона рута", що пройде цього року в Луганську. Вони вже стали візиткою Яремчанщини. Свого часу, батько родини – Петро Васильович Сказків – стояв біля витоків місцевого вокально-інструментального ансамблю при клубі лісокомбінату. А тепер цю місію взяли на себе три сини, дочка і зять (також Петрович).

Кожна особистість – це частина історії населеного пункту, кожна родина повинна гордитися своїми предками. Всі позитивні постаті повинні служити прикладом для нових поколінь.

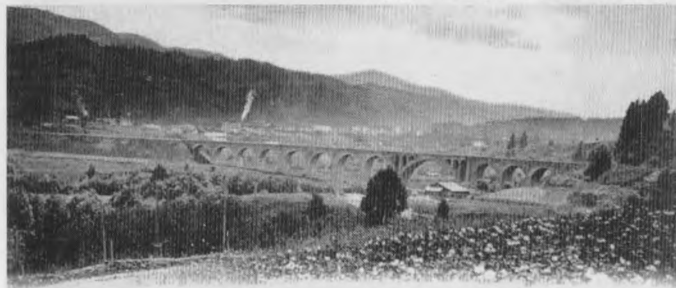
ФОТОЛІТОПИС

Ворохта в зимку.

Янів Грунь (відкритка 30-х років).

Міст у Ворохті (поч. XX ст.).

Розділ II. Фундатори освіти у Ворохті: родина Федаків і їхні друзі

А. Мельник

О. Кузьмович, 1937 р.

Будинок Федаків і Грабовських у Ворохті.

С. Федак – молодший.
(«Смок»).

О. Грабовський.

Автор з племінницями С. Федака – З. Служинською та А. Огорчак (Львів).

Розділ III. Степан Салик (1902, м. Ярослав-1993, США) і Ворохта

С. Салик з дружиною.

М. Ломацький.

Освячення Просвіти (1930 р.).

Вересень –1931 – рідна школа.

С. Салик серед колег та ворохтянців (1937 р.).

Бойчук З. П.

Палка С. Й.

С. Палка, М. Рильський та інші у Ворохті.

Газін В. П.

Вівчарук П. П.

Шпильчак А. В.

Байдюк Б. М.

Стефурак О. П.

Розділ V. Церква і культура

Великдень (30-ті роки).

Коляда (1950 р.).

Оркестр (1920 р.р.).

Музики з Ворохти (кін. 30-х р.р.).

Баяністи-акордеоністи Ворохти.

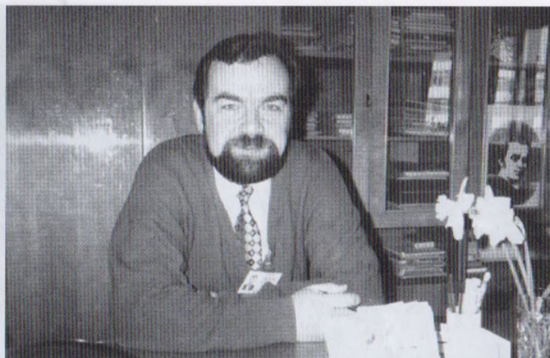
Хор ЛК - переможці обласного огляду 1962 року.

Оректр Овчарука І. С.

Вокально-інструментальний ансамбль. Клуб - 1980 р.р.
Я. Дутчак, М. Нагірний, І. Молдавчук, М. Кузенко

Осипчук М. М.

Данчак І. О.

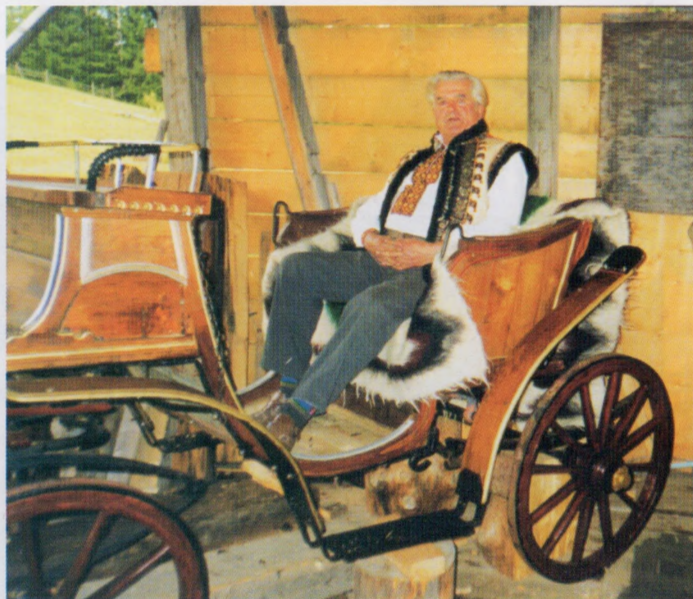
Шпильчак В. А.

Автор з Іванюк Г. І. (2007 р.)

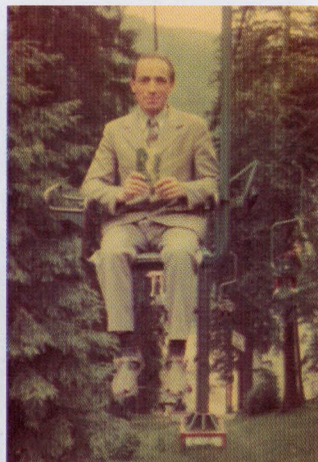
Ворохта – перлина Карпат.

Дмитро Волошин.

о. Ярослав Шкандрій.

Овчарук І. С.

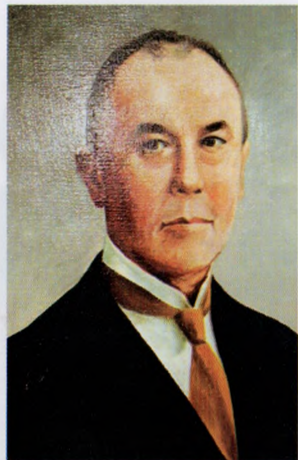
Стара церква.

Священик Василь Михайлюк.

о. Мирослав Чернявський

Портрет С. Федака (автор Михнюк Г. Д.)

Ю. Павлюк і М.Палійчук на відкритті музею. (2007 р.)

Біля будинку Федаків у Львові.

Богдан Миколайович Нагірний

Відкриття меморіальної дошки С. Салику (2003 р.).

Відкриття музею.

Великдень 2006 р. Виступає гурт «Свято» з Івано-Франківська.

Колектив «Шанс» з Будинку культури смт. Ворохта (День Яремче, 2006 р.).

Шаховий клуб

Будинок культури до реконструкнції (2006 р).

На огляді (1990 рік).

Маланка вчителів (1991 рік.)

Ю. Жупник (1898–1957) – лісничий.

І. Гнатишин, працівник тартака, активіст «Просвіти» (1939 р.)

Лісничий І. Жупник (1894–1940) з Ворохти.

Проданюк Г. Д. з лісниками.

В. Паневник та М. Яцюк.

Деревообробний завод (1983 рік).

Лісники на св. Юрія (1999 рік).

Відкриття садочка (1987 рік). Виступає Р. Шпек.

Лісник В. Проданюк (1960-ті рр.)

Змагання Рідної школи (1930 рік).

Скочня (кін. 30-х рр.).

Майбутній тренер Ю. Арсенів (1951-97).

Пансіонат у Ворохті (1930-ті рр.).

Санаторій «Смерічка».

Санаторій «Черемшина».

На відпочинку у Ворохті, 1921 р. Зліва: полк. Іван Чмола, Софія Федак, полк. Андрій Мельник, Параска Чмола, полк. Євген Коновалець.

Кубок зі стрибків з трампліна (1988 рік).

Вид Ворохти.

В. Михайлюк з побратимими (Буффало, США).

Щедрівка (1989 рік).

Колядники (1994 рік).

Д. Ватаманюк на зборах осередку товариства «Гуцульщина» у Ворохті.

Розділ IX. Керівники Ворохти після II світової війни

Виступає Проданюк Г. Д. (1982 рік).

А. Арсенич, Г. Проданюк. М. Мартищук.

Лукін О. А. з синами.

Капштан Микола

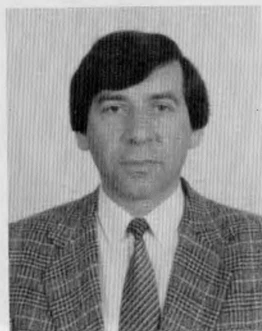
Тарас М. В.

Андрусів І. В.

Палійчук В. М.

Калімбровський М. М.

Глинчак І. М.

Розділ V. ЦЕРКВА І КУЛЬТУРА

Гуцули, як досить тонко зауважує вчений Г. Н. Логвин, з рідкісною винахідливістю і тактом можуть варіювати один і той же тип або прийом у будь-якому виді мистецтва, індивідуальна творчість тут стосується не суттєвих пропорцій та співвідношень,[163] а лише інтонацій, відтінків, різниці в деталях, які чутлива душа спостережливих до природи людей гір відчуває по-особливому.

5.1. Релігійне життя Ворохти

На території Карпатського національного природного парку збереглось дев'ять церков XVI–XX століть, збудованих у кращих традиціях гуцульської школи. Високогірні райони Гуцульщини не зазнали значного впливу західноєвропейського барокко. Тому тут надовго затримався тип трьохдільних і хрещатих в плані церков, сформованих стародавньою народною і східно візантійською традицією.[164] Хрещаті дерев'яні церкви Гуцульщини, одно- та п'ятиверхі, при різноманітті планового та об'ємно-просторового вирішення мають спільні стильові ознаки.

Першими на церкви Гуцульщини звернули увагу поети та художники. У 1904 р. в збірці віршів "На трембіті" ще молодий тоді поет В. Щурат (1871–1948), що часто відвідував села над Прутом, надрукував вірш "В Ямній", у якому віддав належне красі Ямнянської церкви. Красою і гармонією будови цієї церкви захоплювався також маляр О. Новаківський (1872–1935), що з учнями своєї школи не раз бував у Космачі та Надпрутті. Збереглася фотографія О. Новаківського тридцятих років, на якій зображений старий маляр за мольбертом біля церкви в Ямній.[165]

У центрі уваги багатьох митців тривалий час знаходилася стара церковця Різдва Пресвятої Діви Марії у Ворохті (1615 р.), що згадується в Шематизмі з 1839 р. і перенесена у Ворохту з села Яблуниця у 1780 році.

---

[163] Логвин Г. Н. По Україні. – С. 345. Цит по: Боньковька С. М. Надбанні хрести українських церков//Богословія. – Рим (видає Українське богословське т-во). – 1991. – Т. 55. – Кн. 1–4. – С. 93.

[164] Драган М. Українські деревляні церкви.–С.106. Цит по: Боньковька С. М. Надбанні хрести українських церков//Богословія. – Рим (видає Українське богословське т-во). – 1991. – Т. 55. – Кн. 1–4. – С. 93.

[165] Клапчук М., Клапчук В. Історико-етнографічний нарис Делятинщини (від найдавніших часів до 1939 року). – Делятин, 2000. – С. 50.

Щодо неї існує багато легенд. "Перша мешканка Ворохти баба Мочерна мала дві внучки. Одна з них почала будувати церкву. Друга, Анна, вважала, що її треба збудувати більшою, бо ж село з часом розростеться, й доклала свої гроші. Обидві фундаторки спочивають біля тієї церкви. А їхній батько – під самим вівтарем... На стінах цієї церкви вирізьблений рік її побудови", – писав М. Ломацький.[166]

М. Санкович пише, що до 1780 р. у Ворохті стояла лише богослужебна каплиця (на роздоріжжі, де дорога повертає до Вороненки, біля нинішнього Будинку культури), знищена за радянських часів у 1940 р. Та коли онук сина засновника селища Михайла Ворохти Іван одружився з внучкою засновника Вороненки Івана Воронюка Євдокією, то останній дав вороненківську церкву внучці у віно. Цю церкву перевезли у Ворохту 1780 р. і встановили вище майбутнього лісокомбінату, над цвинтарем.[167]

В 1860 році ця церква була знову перенесена, уже з-над Пруту (біля другого ворохтянського кладовища – кінця 18–поч. 19 ст.) ближче до центру села (на 300 метрів). Про життя гуцулів у ті часи можна довідатися з книги о. Софрона Витвицького: "Матеріальний побут гуцулів, звичайно, не є багатим, але ж немає злиднів, які б не можна було перебороти. Знайдуться в горах по деяких гуцульських селах господарі, що ще мають по 200 голів овець і до 50 голів – рогатої худоби, але є багато і таких, що не мають нічого і їм дошкуляє голод. Майже в кожному селі можна відшукати багача, що має багато талярів. Пригадую собі двох жаб'ївських гуцулів – одного з Красноіля, другого з Ворохти, які мають хрестові таляри. Але жоден з них тим не насититься, бо треба знати при тому хлопську аристократію з її скнарістю. Доведено, що ще років 30 тому у гуцулів було в середньому по 50 овець, а нині жодної не видно. Правду кажучи, то жидки зі своїм лихварством та ще при облудності писарів, ніби рак, нищать життєві сили гуцулів!"[168]

З масовим заселенням Ворохти вихідцями з Косова, Кут, Нижнього Березова, Білих Ослав стало зрозуміло, що місце для церкви вибране не дуже вдале, бо місцина тут багниста, поросла кущами і не розрахована на великий наплив народу. Першими цю думку висловили Мочерняки, як вже корінні ворохтянці. У 1860 році Дмитро Мочерняк

---

[166] Ломацький М. Країна чарів і краси. Нариси. – Париж, 1959. – С. 278.

[167] Санкович М. – С. 17.

[168] О. Софрон Витвицький. Історичний нарис про гуцулів. – Львів, 1863 р. / Перевидання Львів, 1993 р. – С. 23.

виділив свою ділянку і організував перевезення церкви на нове місце. Зробили це так: верх розібрали, бо він і так вже потребував ремонту, підлогу зняли, під коробку підставляли кругляки і чотирма парами волів перетягнули її в призначене місце. Вона стоїть тут по сьогоднішній день. Тут церква була втретє посвячена. Особливо піклувався про неї Мочерняк Дмитро разом з дружиною Марією. Вони й поховані біля самого кута церкви.[169]

Тут виник вже третій цвинтар. Як зазначає в своїй книзі М. Санкович, що відродив богослужіння в цій церкві у 90-ті роки, "хто і коли там похований – не пам'ятає ніхто, бо хрести поруйновано. Відомо лише, що там похоронений Мочерняк Дмитро і його дружина."[170] Хочеться доповнити цю думку: дійсно, майже всі кам'яні хрести було за одну ніч викрадено десь у 80-ті рр., збереглися лише два з кам'яною основою та власне металевим хрестом (без написів), та ще два з написами: "1836 Дмитро Мочернак поховав тут Марусю року 1889", "Сей хрест Марусі Мочернак жона Дмитра Мочернака роджена…" (далі текст не читався) та, нарешті, "Гриць Мочернак, прожив літ 75, умер 1876". Цей останній хрест М. Санкович використав для спорудження символічного хреста біля нової каплиці св. Юрія, спорудженої ним біля церкви при самій дорозі.[171]

Навколо церкви розрісся сад, одне з дерев, котре зрубали, було насаджено, судячи за кількістю кілець, біля 1880 р. Ще недавно було помітно більше 80 могил, в тому числі й невеликих (очевидно, дитячих), сьогодні вже й вони западаюся, зрівнюються із землею. Нам відомо, що тут спочивають, окрім Мочерняків, також представники родини Романюк, ймовірно, Дедерчук та ін. Можна припустити, що цвинтар почав діяти 1860 р. з перенесенням сюди церкви. Дмитро Мочерняк (1814–1910) був одним з останніх, кого було похоронено на цьому цвинтарі біля дружини (адже з кінця XIX ст. почав діяти четвертий цвинтар, що використовувався і впродовж усього XX ст.). Як дуже заможний представник родини засновників селища, Дмитро Мочерняк мав досить величний похорон, котрий запам'ятався людям надовго, як пригадував столітній свідок тих часів Іван Якович Росінський, майже цілий день дзвонили дзвони в церкві.

Щодо Гриця Мочернака (1801–1876), можливо саме про нього згадував у своїй книзі, ілюструючи побут гуцулів 1863 р., священик

[169] Санкович М. – С. 17–18.

[170] Санкович М. Ворохта: історія, люди, традиції. – С. 26.

[171] Санкович М. – Там само. – С. 129.

Софрон Витвицький: "Стіни гуцульської хати всередині рівно обтесані, але не білені. Житло складається звичайно з двох протилежних покоїв, званих хоромами, у яких є завжди підлога. В одному з тих покоїв, як правило, на лівому боці, мешкає сам гуцул зі своєю сім'єю, а праву половину хати тримає незаселеною, для гостей. Відомо мені, на всі гори лише один гуцул, Гриць Мочернак з Ворохти, має три покої. Крім начиння для приготування їжі в майстерно викладеній печі, та хіба ще ліжників на жердці і пари образів на стіні, у спальні гуцули більше нічого не тримають. У вітальні є образи, кахлева піч. На стіні, просто на дереві, гуцульський бойовий стрій: перехресниця – ремені з вибитими на них мусянджевими цвяхами візерунками, на яких висять порохівниця і ташка. Там же висіла й стрільба, звана крісом, а також пара пістолетів, але з 1848 року, як роззброїли гуцулів, у хаті немає вогнепальної зброї. Тримають на стіні лише топірець, гарапник і стремено". [172]

Священик додає, що "в Станіславівській окрузі справжні гуцули мешкають у таких місцях: Ворохта, Млаковина (присілок, знятий з обліку), Яблуниця, Таборів (очевидно Татарів–М. Н.), Микуличин, Ямна, Дора...". [173]

Мистецтвознавці на церкви гуцульського Надпруття звернули увагу досить пізно – в кінці тридцятих років. Серед дослідників цих церков слід згадати М. Драгана, І. Могитича, Г. Логвина та Д. Гобермана.

У 1910 році ворохтянську церкву зарисовував польський маляр і графік Л. Вичулковський (1852–1936). У двадцятих роках малював найкращий учень О. Новаківського М. Мороз (1904–1972), що часто відвідував своїх рідних у Ворохті, гравюри з зображенням ворохтянської церкви залишила Ю. Кратохвиля-Відимська (1878–1965) та С. Гебус-Баранецька (1905–1985). Графічні роботи з ворохтянською церквою обох майстринь графіки були виконані, відповідно, в 1935 та 1938 роках. У 1974 році Ворохту відвідав молодий маляр В. Патик і після того написав декілька акварельних та олійних картин церкви. Тут проходило практику багато студентів-художників.

Це один із найстрункіших та найвеличніших, хоч і найменший за розмірами, храм. Колись вся територія навколо разом із кладовищем була огороджена з допомогою кам'яних стовпчиків, у яких були

---

[172] О. Софрон Витвицький. Історичний нарис про гуцулів.–Львів, 1863 р. /Перевидання Львів, 1993 р. – С. 21.

[173] Там само. – С. 20, 79.

просвердлені спеціальні отвори для дерев'яних лат. При вході на церковну територію збереглися два камені на зріст людини, справжні менгіри, теж зі спеціальними отворами для закріплення брами. Вони могли використовуватись як ворота зі східної сторони. Такими менгірами древні слов'яни відзначали свої священні місця-жертовники. Сама церковця поставлена на невисокій кам'яній основі.[174]

Збудована у вигляді двох прямокутників, які перетинаються посередині і утворюють майже рівнораменний хрест з квадратною середньою частиною. Зруби кожного рамена перекриті двосхилими дахами з причілками, гребені яких знаходяться нарівні низу восьмерика. Над причілками посаджені маківки з хрестами. Дахи повторюють ламану форму плану. Над центральним квадратним зрубом височить восьмерик барабану, вкритий наметовим восьмигранним дахом, який завершується маленькою маківкою з фартухом, на глухому ліхтарі. До південної та північної стін вівтаря прибудовані ризниця та дияконник, які ховаються під піддашшям церкви, яке оперізує її по контуру, спираючись на випуски вінців зрубу. Освітлюється церква вікнами, які прорізані в зрубах надопасання, та чотирма маленькими примкнутими вікнами у барабані. Стіни нахилені всередину і зорово ще більше підкреслюють стрункість церкви, витяглість догори. Стіни зрубу надопасання, дахи і піддашшя вкриті гонтою. Церква дуже маленька, її архітектурні маси компактно гуртуються навколо центрального зрубу, витягнутого високого барабану з наметовим завершенням.[175]

Розглядаючи гуцульські надбанні хрести як невід'ємну деталь єдиного архітектурного ансамблю, треба зазначити, що вони у своїй конструктивній основі зберегли ознаки ажурного архетипу. Так, на центральній бані церкви у Ворохті встановлений однораменний, рівнокінечний хрест з композиційним центром – пуклею на перехресті. Такими ж пуклями завершуються плечі рамена і верхній кінець стержня. При підніжжі хреста розташований традиційний мотив півмісяця. Аналогічної конструктивно-композиційної будови хрести значно менших розмірів і з більш розвинутим декоративним оздобленням, насаджені на маленькі маківки двосхилих дахів хрестовидних в плані зрубів церкви.[176]

---

[174] Древняя гуцульская архитектура//Матеріали для екскурсоводів (1978 р., машинопис).

[175] За матеріалами Карпатського національного природного парку.

[176] Логвин Г. Вказ. пр. – С.340. Цит по: Боньковька С. М. Надбанні хрести українських церков//Богословія. – Рим (видає Українське богословське т-во).– 1991. – Т. 55. – Кн.1–4. – С. 93.

До речі, у Микуличині церква спочатку стояла біля цвинтаря на Ріщках, а плебанія знаходилася за Прутом на Царині. За переказами, десь близько 1860 року церкву на Ріщках розвалила небувала до того буря і у 1866–1868 роках микуличинці, згідно з даними Шематизму та написів на церковному будинку, побудували нову церкву Святої Тройці. Принцип перебудови плану аналогічний церквам цього типу, створених перетином двох прямокутників.

Дмитрівська церква в с. Татарів побудована в сімдесятих роках XIX століття і вперше згадана в Шематизмі 1880 року. Як писалося у пресі, татарівську церкву "построиль по собственному плану архітекторъ Ф. Р. Менчинський изь Кракова, сохраняя характерь гуцульских церквей". Дерев'яна хрестова у плані, одноглава з піддашшям на фігурно вирізаних випусках вінців зрубів з компактним компонуванням мас, плавним ритмом членування, пологим пірамідальним силуетом,церква – пам'ятник є одним з найбільш своєрідних витворів гуцульської школи народної архітектури.[177]

5.2. Друга ворохтянська церква (1931 р.)

Церква в селі Яблуниця належить до новіших будов (1895 рік), як і церква в Яремче (1911 рік), в Поповичівській Поляниці (1912 рік) та монастир у Дорі і друга церква у Ворохті (1931 р.).

На жаль, не можемо простежити, хто зі священнослужителів були першими проповідниками слова Божого в наших краях. Спочатку ворохтянський, яблуницький, татарівський священики підпорядковувалися о. пароху с. Микуличин Михайлу Ганушевському, а потім Олексію Луціву, бо вони числились як сотрудники. Після Першої світової війни священиком у Ворохті став о. Дмитро Юган, котрий пробув на парафії до 1931 року, (проживав тут і похований біля нової церкви–М. Н.). Його замінив о. Микола Куницький Ч.С.В.В.[178]

Душпастир-патріот і громадський діяч о. Микола Куницький (3.04.1897, с. Виноград, Городенщина –1965, Аргентина) вчився у м. Кіцмань на Буковині. У 1915 р. вступає в лави Українських Січових Стрільців, бере участь у Чортківській офензиві, переходить із УГА Збруч, в рядах якої продовжує воювати проти червоних, хворіє на тиф, 1920 р. вертається в Галичину, закінчує середню освіту у Львові. Працює в "Просвіті" в Перемишлянах, Рогатині, інструктором

[177] Клапчук М., Клапчук В. Історико-етнографічний нарис Делятинщини (від найдавніших часів до 1939 року). – Делятин, 2000. – С. 54.

[178] Санкович М. – Вказ. праця. – С. 18.

з підготовки до гімназії в с. Дев'ятники (повіт Бібрка), де багато юнаків здобули матуру; працює в драмгуртку, організовує т-во "Луг". Як згадує про нього його друг М. Брик-Дев'ятницький, він знав селянську душу, вмів до неї підійти і таким чином справив селян в русло національного відродження.

З 1928 р. студіює теологію в Станіславові, 1932 р. висвячений кир Григорієм Хомишином, почав священицьку працю у Ворохті. Ще будучи студентом, був репресований польською поліцією та переслідуваний в час більшовицької окупації Галичини. Під час німецької окупації, коли в Підкарпатті були мадярські війська, робив заходи в обороні українського населення і був ув'язнений мадярами, нібито за те, що він готував повстання проти них. Рівно ж був переслідуваний німецькими властями за його патріотичні проповіді, вийшов на волю завдяки втручанню кир Г. Хомишина.[179] Причин для опозиції окупантам отець мав достатньо.

Хоча стара церква опустіла в 1930-му р., коли із неї перенесли в нову всі цінності, в тім числі і дзвіницю з трьома дзвонами, але під час Другої світової війни угорці зробили з неї конюшню. Коні все погризли всередині,[180] – це було дійсно варварство.

З 1944 р. М. Куницький на еміграції в Словаччині, Німеччині, де в українських таборах був катехитом, а в гімназії викладав латинську та українську мови. В 1948 р. виїхав до Парагваю, згодом до Аргентини і оселився в м. Док Суд (передмістя Буенос-Айреса). Як чільний діяч о. М. Куницький відзначився тут своєю жертовною працею. Священицьку працю розпочав в м. Саранді-Авежанеда, в церкві УГКЦ Матері Божої Взаємної Помочі, яку за його та о. д-ра В. Ковалика ініціативою збудувала українська колонія. Проект побудови виконав проф. А. Грицай за інструкцією о. М. Куницького.

О. Микола Куницький брав активну участь в організуванні парохіальних громад та в релігійній та культурно-освітній праці української громади в Аргентині, за його почином парохіальна громада в Саранді вела широку громадську працю, багато років співав парохіальний хор Церкви та філії "Просвіта", як один із кращих хорових ансамблів української колонії в Аргентині. Зорганізував "Рідну школу", при ній гурток Українського Пласту. За дорученням Владики кир

---

[179] Душпастир–патріот і громадський діяч о. Микола Куницький//Українське слово. – Жовтень 2000. – №10. – С. 7.

[180] Санкович М. – С. 18.

Андрея о. М. Куницький був головою Літургічної Комісії в Аргентині, збирав матеріали до написання історії Української Церкви в Аргентині та про священиків-піонерів, про яких почав публікувати статті.[181]

Душею всієї многогранної праці був о. парох М. Куницький аж до своєї несподіваної смерті в 1965 р. З відходом у вічність о.М.Куницького ми втратили знаного духовного провідника, людину високих моральних і духовних якостей, заслуженого пароха УГКЦ, учасника Визвольних змагань, борця за кращу долю України, що, незважаючи на різні перешкоди і труди, працював на Христовій і Народній Ниві для добра свого народу. Пам'ять про нього досі живе у Ворохті. Він також залишив і спогади про Ворохту.[182]

Священики після війни були теж не місцеві. Від 1945 року люди не запам'ятали навіть їхніх імен та прізвищ, оскільки вони змінювались як на конвеєрі: перший мав десь іншу парафію, другий теж, його звали отець Олексій, третього взагалі арештували просто після Служби Божої на очах у людей. Наступний священик – Стефан Малафій, який пробув тут дещо довше, – теж був ув'язнений за висловлювання про революцію в Угорщині 1956 р. Він запам'ятався своїм сусідам, оскільки жив у самій Ворохті, в будинку ксьондза М. Куницького.

Його змінив о. Любомир Головацький, за свідченням М. Санковича на 17 років (1964–1981). Перед Ворохтою він був на парафії в с. Делешів Чернелицького р-ну, а після нашого селища – в с. Дора біля м. Яремче. Одна з дочок стала лікарем в Ужгороді.

Наступний парох Ворохти, в 1981–98 рр., – о. Мирослав Миколайович Чернявський (1946, с. Люча–1998, Ворохта). Він навчався в Одеській Духовній семінарії та спочатку був на парафії в с. Ільця Верховинського р-ну. Був хорошим музикантом, сам писав пісні і мав чудовий голос. Найважливіше, що отцеві Чернявському вдалося у найскладніші часи втримати єдність громади, не допустити до серйозного розколу. Коли в інших селах відбувалися справжні бої католиків з православними, або й між прихильниками однієї конфесії, він зумів у Ворохті стримати розвиток подібного конфлікту.

Як пише в своїй книзі Микола Санкович, ключ від старої церкви знаходився у голови сільради, бо йшла мова перетворення її в музей атеїзму. Частина віруючих не раз зверталася до пароха М.Чернявського з пропозицією полагодити стару церкву, замінити хоча б старовинний

---

[181] Душпастир-патріот і громадський діяч о. Микола Куницький//Українське слово. – Жовтень 2000. – №10. – С. 7.

[182] Куницький М. Як лютувало гестапо на Гуцульщині// Гуцулія. – 1989. – Ч. 2–3.

хрест, котрий похилився і ледь тримався, але їх тоді ніхто не підтримував.[183]

Після краху СРСР, в 1991 році, у Ворохті відновився осередок "Просвіти", котрий очолив Мочерняк Василь з Верха. Він забрав у голови сільради ключ і передав колишньому церковному дякові М.Санковичу, який знайшов спільника, теж колишнього паламаря П.Тимінського та інших. Головний лісничий Ворохтянського ЛК Василь Олексійович Мочерняк дав безкоштовно лісовоз деревини на огорожу. Пиломатеріалами допомагав теж В. Мочерняк та лісничий Озернянського лісництва О. Йосипчук, багато праці вклав майстер меблевого цеху В. Кіб'юк.[184]

Нині у Ворохті два священики. Один із них – о. Ярослав Шкандрій (1935 р. н.), родом з с. Павлівка Тисменицького р-ну. Живе у Ворохті з 1958 р., працював у комбінаті комунальних підприємств, зокрема, директором. Спочатку дев'ять років дякував у місцевій церкві (з 1981 р.), а 1990 р. – висвячений і направлений в с. Глібів Гусятинського р-ну на Тернопільщині. З 1993 р. – знову у Ворохті.Нагороджений «Хрестом з прикрасами». Виховали з дружиною семеро дітей – найстарший Петро (1959 р.), а наймолодший – Володимир (1978 р.).

Нарешті у нас вже є й священик – уродженець Ворохти – це о. парох Василь Михайлюк (1975 р. н.), який закінчив місцеву школу (1992 р.) та Івано-Франківський Теологічно-Катехитичний Духовний інститут (1997 р.). Дияконські свячення отримав 1999 р. в Коломийській єпархіальній каплиці, а 20 лютого 2000 р. – ієрейські свячення у Ворохті. Відтоді перебуває тут на парафії. Виховує з дружиною двох синочків (Андрія та Романа).

Також родом з Ворохти парох м. Яремче о. Мирослав Бойко (1978 р. н.).

---

[183] Санкович М. Вказ. пр. – С. 18.
[184] Там само. – С. 19.

5.3. З історії Будинку культури

Розвиток культури після війни, коли церкву на деякий час було закрито, зосередився у клубі Ворохтянського ЛК, який очолювали в 40–50-х роках музикант Леонід Подуфалов, Лук'янченко Марія Яківна та ін.

Багато років культурі села присвятив Овчарук Іван Сергійович (16.11.1933 р., с. Котюжани Мур-Куриловецького р-ну Вінницької обл.). Батько і старший брат загинули на фронті, тому в 1947 р. переїхав до сестри у Ворохту, влаштувався токарем на завод, 1953–56 рр. під час служби в армії у Приморському краї (танкові війська) опинився в музичному взводі. Тому після повернення працює з 1956 р. в клубі Ворохтянського лісокомбінату і вчителем співів у школі. В 1958 р. закінчив курси хормейстерів у Харкові, 1965 р. – річні курси підвищення кваліфікації в Ленінграді, 1968 р. – вечірню школу і протягом 1968–71 рр. – Снятинське культосвітнє училище. Як багаторічний завідувач клубу Ворохтянського ЛК, І. С. Овчарук зумів створити одні з найкращих в області духовий оркестр, хор, ансамбль тощо.

Потім, у 80–90 рр., завідувачем клубу стала Молдавчук Ольга Антонівна. Тут працювало півтора десятка людей, серед яких чудовий керівник вокально–інструментального ансамблю Петро Петрович Юсипчук (1954 р., с. Космач Косівського р-ну), випускник Львівського музучилища та Рівненського Інституту культури. Він працював також у Волинському державному хорі під керівництвом народного артиста А. Пашкевича. Тепер – ст. викладач Інституту мистецтв Волинського державного ун-ту ім. Лесі Українки по класу цимбалів, інструментовки та оркестрового диригування. Композитор, поет-пісняр, займається обробкою та аранжуванням українських народних пісень. Автор кількох збірок і наукових праць.[185]

Його змінив на посаді керівника ВІА Микола Нагірний, прийнятий на роботу після 9 класу (в позаурочний час). В 1986–88 рр., як соліст військового ансамблю пісні і танцю у м. Ногінськ (Московська обл.), пропагує українську пісню на території СРСР, далі працює в клубах, закладах відпочинку, а по закінченні Прикарпатського університету (1994 р.) – солістом-вокалістом гурту "Галичина" обласної філармонії, виходить аудіо касета, записи для телебачення, 1993 р. відкривав фестиваль "Зірки Прикарпаття ", створює нові музичні гурти, виступає з ними в Україні та закордоном, автор музики до дитячої вистави.

[185] Юсипчук П. П. Срібний човник. Дитячі пісні. – Луцьк, 2006. – 96 с.

Розділ VI. ВОРОХТЯНСЬКИЙ ЛІСОКОМБІНАТ

Ворохта – не лише популярний гірський курорт, спортивно-туристична база (такою її робить один з найбільших у Європі комплексів трамплінів, чудова гоночна траса), вона стала і відомим промисловим селищем. Провідні підприємства Ворохти – ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат" та Ворохтянський держлісгосп.[186]

6.1. Зародження промисловості у Ворохті

Австрійські хроніки зберегли відомості, що найперший тартак тут почав розпилювати деревину ще на початку XIX ст. За статистичними зведеннями тих часів, це були бруси, дошки, що їх місцеві підприємці відправляли до Австрії. Більшість робіт бригади заготівельників виконували вручну, то й зрозуміло, що обсяги тих поставок не були великими. Значно збільшились вони (у декілька разів) з часу запуску у 1907 році лісозаводу у Ворохті. Нове підприємство мало чимало замовників по всій імперії, потребувало добротної деревини, то й близькі довколишні ліси стали одними із його постачальників.[187]

Територія Ворохти належала до Надвірнянського повіту. Ворохта була присілком Микуличина і до 1891 р. належала до парафії в Микуличині.

В 1894 р. була побудована залізниця Станіслав–Делятин–Яремче–Рахів. Ця дорога мала велике стратегічне значення. Після її введення у дію на територію Ворохти проникали торгові комерсанти з продовольчими та промисловими товарами. Це період зародження капіталістичних відносин в економіці села, що в свою чергу, призвело до диференціації селянських мас, тобто до появи заможних і збільшення числа бідних селянських господарств.[188]

Австрія доклала багато зусиль і коштів для побудови у складних гірських умовах залізниці, дбаючи про облаштування курортної зони. Але мала на меті й лісорозробку, враховуючи потужні запаси лісу навколо Ворохти.[189]

Лісові масиви і цінні деревні породи, якими була покрита більша половина території теперішнього селища Ворохти та її околиць, привернули увагу промисловців і магнатів капіталістичних країн.

---

[186] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини// в кн. Санкович М. – С. 47.

[187] Бережничі Карпат. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 286.

[188] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 2.

[189] Санкович М. – Там само. – С.43.

В 1906–1910 рр. у Ворохті віденською фірмою був побудований невеличкий лісозавод (тартак), власником якого був угорець Адлер.[190] У пізніші роки разом із лісозаводом заготівлею та розпилюванням деревини тут були зайняті ще два тартаки: один, що належав підприємцю Яру, і другий, що був у підпорядкуванні дирекції лісів.[191]

М. Санкович підтверджував, що за Польщі один тартак (фірес) належав державі, генератор давав струм на цілий тартак, а інший (на одну пилораму) розміщувався неподалік від державного, за дорогою над річкою Прут. Власником його був жид Ара, світло він брав теж з державного тартака.[192]

Лісозаготівля мала сезонний характер. Валка лісу проводилась весною і влітку до серпня. Спуск із гір (ризовка) – у жовтні–листопаді, а вивіз лісу – з грудня по засніжених дорогах.[193] Про відновлення лісу тоді ще не мусіли дбати, отже, прибутки могли бути значними.

Згодом побудували вузькоколійку з Арґелуші – і сім кілометрів до пилорами візки котилися згори самоходом…Ця колійка мала і пасажирські вагончики, які називали сальонками. Ними їздили робітники та туристи.[194]

За панської Польщі низька заробітна плата, 12-ти годинний робочий день, важка ручна праця, ночівля в колибі – доля кожного лісоруба – загартовували гуцула. Охороною праці і технікою безпеки на лісозаготівлях і лісоповалі промисловці ще теж не займалися . Для них здоров'я і життя робітників було не вартим уваги. У Станіславському воєводстві за 1934 рік було 22 смертельних випадки, з них на лісозаготівлях – 8, на лісозаводах – 6, тобто 63,6 %.[195]

Отже, з'явилась робота, але місцевим гуцулам сама гордість за свій край не дозволяла іти на працю під чужоземний примус. Тих, хто ішов на тартак, зневажливо називали "бараба фірисовий". Тому на роботу у Ворохту прибуло багато чужих людей.[196]

Польські магнати по-хижацьки винищували природні багатства, а злиденне життя змушувало багатьох людей залишати рідну землю і в пошуках шматка хліба їхати в інші країни. В 1924–32 рр. прокотилася

[190] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978р.). – С. 2–3.

[191] Бережничі Карпат. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 286.

[192] Там само.

[193] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978р.). – С. 2–3.

[194] Санкович М. – Там само. – С. 43.

[195] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978р.). – С. 3.

[196] Санкович М. – Там само. – С. 43.

хвиля страйків робітників лісозаводу, якими керували машиніст Яремчук та ін. Переконавшись, що колективна боротьба за права робітників може дати деякі успіхи, в 1925–32 рр. робітники влаштовують справжні демонстрації, до яких приєднуються мешканці Ворохти.[197]

Війна завдала збитків промисловості, хоча німці відновили виробництво для своїх потреб і навели порядок та дисципліну праці, якої не було, мабуть, раніше і, звичайно, не могло бути потому.

6.2. Промисловість в післявоєнний період

Після Другої світової війни ліси Ворохтянщини було приєднано до Делятинського ліспромгоспу. Для потреб шахт, заводів у східних областях України, Росії, тут бригади різних союзних міністерств, відомств заготовляли мільйони кубометрів деревини. Створене невдовзі лісництво ледве встигало заліснювати третину вирубок.

В 1945 р. на базі місцевого лісозаводу був створений лісокомбінат, головним завданням котрого стала лісозаготівля і переробка деревини. У 1959 р., згідно з постановою раднаргоспу Станіславського адміністративного району (постанова № 505 від 15 грудня 1959 р.) та наказу по тресту "Станіславліс" № 1 від 19 грудня – на виконання постанови Ради Міністрів УРСР № 1834 від 30 листопада 1959 р. "Про організацію управління лісовим господарством і заготівлями області" був створений Ворохтянський лісокомбінат.

Перше лісовпорядкування на території лісокомбінату (а тепер держлісгоспу) було проведене в 1951 р., наступне – в 1957–58 рр.[198]

Лише зі створенням у 1959 р. Ворохтянського лісокомбінату, котрий об'єднав довкола себе ліспромгосп, місцеве, а також ще сім лісництв, вдалося поправити справи. Місцеві фахівці до науково–обґрунтованих звели розрахункові лісосіки, у лісництвах закладені розсадники, а лісові посадки почали створювати на новій типологічній основі. Водночас, починаючи з 60-х років взялися тут за розбудову меблевої галузі. Зокрема, в короткі строки були зведені деревообробні цехи, де виготовляли чорнові меблеві заготовки, тарну дощечку, колодки, клепки, а також ввели у дію меблевий цех, з конвеєра якого у торгову мережу почали поступати кухонні шафи, столи та стільці.[199]

---

[197] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 3–4.

[198] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини// в кн. Санкович М. – С. 48.

[199] Бережничі Карпат. – С. 286.

Розвиток галузі забезпечували передовики праці.

Дмитро Миколайович Бербеничук *народився 18 листопада 1929 р. в с. Космач на Косівщині, син Січового Стрільця.*[200] *Працював їздовим, з 1960 року лісником лісокомбінату, з 1982 року – Карпатського національного природного парку. Дев'ять років був єгерем, відтак п'ять років лісником Озернянського лісництва.*

За майже чотири десятиліття роботи у лісовій охороні, єгерській службі Ворохтянщини вніс великий вклад у відновлення та збереження лісів, мисливської фауни. Зокрема, в угіддях Озернянського лісництва у різні роки заклав 185 гектарів лісових посадок з домішкою ґрунтово–поліпшуючих порід дерев, а на 48 га – плодоягідних плантацій (горобини чорноплідної, звичайної, яблунь).

Побудував шість мисливських будиночків, 12 кілометрів мисливських стежок. Для лісової фауни облаштував 55 солонців, 12 годівниць (серед них одну комбіновану, як це практикують у зарубіжних країнах), збудував три піднавіси для зберігання кормів, кормових віників тощо. За сумлінну працю **Д. М. Бербеничук** нагороджений *медаллю "За трудову доблесть"*[201] та значками за 10, 20 і 30 років бездоганної роботи в державній лісовій охороні.[202]

На підприємстві працювали в 1966 р. понад 100 чоловік з вищою й середньою освітою, 134 робітники заочно вчилися у вузах, технікумах, школі робітничої молоді. Крім цього підвищували свій рівень на комбінаті: 1970 р. – до 300 чоловік навчалися у гуртках техмінімуму чи індивідуально. За високі показники в роботі лише в 1966 р. нагороджено 15 чол.: *"Орденом Леніна"* – **Поляк П. В.** – бригадира комплексної лісозаготівельної бригади; *орденом трудового "Червоного прапора"* трельовщика **Турецького Д. І.** та лісомайстра **Кувійчук М. І.**; *орденом "Знак пошани"* – лісничого **Павлюк І. С.**; *медаллю "За трудову доблесть"* – верстатницю лісозавод у **Волошин Г. Д.** і бригадира комплексної лісозаготівельної бригади **Романського Я. М.**[203]

Після 1967 р. з'являлися нові передовики праці, з них нагороджені: *орденом "Червоного прапора"* – **Пакет Адам Франкович** – рамник лісозаводу, **Щерб'юк Микола Юрійович** (лісоруб Ворохтянського лісництва);

---

200 Українські Січові Стрільці, 1914–1920 (за ред. Б. Гнатевича). – Репринт. відтворення з вид. 1935 р. – Львів, 1991. – С. 154.

201 Бережничі Карпат. – С. 294.

202 Архів ДП „Ворохтянське лісове господарство". – Журнал реєстрації нагороджень.

203 Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 5.

орденом "Знак пошани" – **Чижик Юрій Стахович** (тракторист Вороненківського лісництва);

медаллю "За трудову доблесть" – верстатниці **Слюсарчук Василина Тимофіївна** та **Михайлюк Катерина Миколаївна**;

орденом "Трудової слави" – рамник **Максимчук Михайло Васильович** і верстатниця **Сидорук Олена Олексіївна.**[204]

В 70–ті роки тут знайшли роботу біля 1700 чол., понад 40 з них були нагороджені урядовими відзнаками (крім вищезгаданих – тракторист Василь Степанович Тисячний, електрик-механік Богдан Петрович Кушнір ...).

Григорій Олексійович Гриник *родом із Тернопільщини (1931 р. н.). Закінчив Львівський лісотехнічний інститут. Працював лісничим Татарівського, відтак 11 років – Яблуницького лісництв. З 1978 по 1982 роки очолював Калуське, а до 1991 року (до виходу на пенсію) – Озернянське лісництва.*[205]

Починаючи з кінця 50-х років, відколи свою долю пов'язав із лісовим господарством Ворохтянщини, Г. О. Гриник докладав чимало старань до того, аби вчасно і в повному обсязі виконувати увесь комплекс лісогосподарських робіт, в тому числі й заготівлі деревини. А що найважливіше – заліснювати вирубки, площа яких з кожним роком помітно більшала. Створював тимчасові бригади лісокультурниць. У Татарівському, як згодом і у Яблуницькому лісництвах керував їх роботою із закладання майже у кожному обході тимчасових розсадників, де разом із лісниками вирощував сіянці та саджанці смерек, ялиць, створював лісові посадки. Як на ті часи, то площі, які впродовж весни–осені вдавалося заліснювати, сягали 250 і більше гектарів. До того ж майже третину з них – з домішками бука, модрини, інших видів дерев. Крім того, як у Татарові, так в Яблуниці на чималих площах ліси доводилось реконструювати: частину вирубувати, а на їх місці садити саджанці високопродуктивних дерев.

Лісничий Г. О. Гриник – один із перших на Ворохтянщині, хто брався за переведення лісової господарки на селекційну основу. Він створював насінницькі ділянки, виділяв в угіддях лісництва резервати, започатковував щеплення лісових дерев. Зокрема, сосни живцями кедра. Невелику експериментальну ділянку таких щеп було закладено

[204] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 8.

[205] Бережничі Карпат. – С. 290.

на Кривопільському перевалі. Лісівники під керівництвом Г. О. Гриника впродовж багатьох років доглядали за нею, і результат не забарився: нащеплені кедри переважали у рості своїх родичів на інших лісових ділянках. До того ж, аби мати вдосталь насіння для засіву в розсадниках, швидко готувати його, переобладнав для цього шишкосушилку у Яблуниці.[206]

Та найбільше все ж таки лісничий Г. О. Гриник зробив для розвитку на Ворохтянщині так званого побічного користування лісом. Зокрема, у Яблуниці разом з іншими лісівниками заклав плодоягідні плантації на площі п'ять гектарів (згодом у Калуському лісництві – на десятигектарній площі). Тут же, у Яблуниці, розробив та переобладнав сушарку для переробки грибів, що дало можливість втричі збільшити їх заготівлю у лісництві. Керував зведенням цеху, де, починаючи з 80-х років, ворохтянці взялися за первинну переробку плодів, ягід, лікарської сировини. Щороку з їх конвеєра сходило близько 900 тонн соків та напівфабрикатів, або третина того, що виробляли у лісокомбінаті.[207]

Турботливий господар Г. О. Гриник впродовж чверті століття роботи у лісовому господарстві Ворохтянщини подбав про прокладання в угіддях кількох десятків кілометрів лісових доріг, зведення в Озернянському лісництві цеху з переробки деревини та господарських будівель, нової контори лісництва. Тут же, на Озернянщині, він керував облаштуванням ставків (ще один згодом збудував на Калущині), звів п'ять мисливських будиночків та більше десятка кілометрів мисливських стежок. Крім того, Г. О. Гриник виготовляв проект та керував зведенням на Ворохтянщині (разом із М. П. Яворським та І. М. Мироненком) будинку відпочинку "Арніка".[208]

Розквіт Ворохтянського ЛК

Поступово ручну працю лісорубів полегшили бензопили, трактори, лебідки, крани й інші механізми. Робочий день скоротився до 7 годин, а тиждень – до 41-ї години. У робітничих новобудовах – багатоповерхівках епохи М. Хрущова – з'явилось радіо, побутова техніка.

При лісокомбінаті діяв клуб, що мав різноманітні гуртки, кінотеатр, літній танцювальний майданчик тощо.

---

[206] Бережничі Карпат. – С. 291.
[207] Бережничі Карпат. – С. 291–292.
[208] Бережничі Карпат. – С. 292.

В часи свого розквіту Ворохтянський лісокомбінат – це підприємство устатковане найновішими досягненнями техніки. Він здійснював цілий комплекс лісогосподарських, лісозаготівельних і деревообробних робіт. Меблевий цех, котрий став до ладу в 1963 р., виготовляв кухонні меблі і деякі кухонні предмети (дошки, качалки).

В 1967 р. став до ладу цех по виготовленню технологічної тріски, котрий переробляв відходи лісопиляння і лісозаготівель. З цих відходів лісокомбінат виробляв багато видів продукції широкого вжитку – етажерки, поштові скриньки, скриньки для квітів, штахетник, штукатурну дранку. Всього налічувалось півтора десятка різних цехів. Плани перевиконувались

Завдяки максимальному і раціональному використанню механізмів, підвищенню рівня механізації трудомістких робіт, максимальному використанню робочого часу, розвитку раціоналізаторського руху, наукової організації праці, комплексний виробіток в 1967 р. досяг 167 $м^3$ на одного робітника.

Лісництва зайнялися збором насіння, посадкою лісу, плановою рубкою та доглядом за лісом (збереження лісу від пожеж, крадіжок, заготівля дикоростучих ягід і плодів, лікарських рослин, сіно для корму лісових мешканців узимку тощо).

Можливо, завдяки саме їхній праці тут ще й досі водяться зайці, кабани, бурий ведмідь, борсук, лисиця, видра та куниця, норки, дикі коти, рись, олені, козулі, орел-беркут (високо в горах), а в річках – королівська риба форель, що любить чисту, бистру і холодну річкову воду. Вирощування форелі на рибному господарстві (15 км) – це також робота лісництв з метою зарибнення гірських потоків.

Лісокомбінат щорічно рубав і вивозив 65–80 тис. $м^3$ деревини, з якої виготовляли заготовки для меблів, тару, бруси, пиломатеріали, продукцію для с/г (курятники) тощо.

До складу лісокомбінату було включено з території лісів ДЛФ Делятинського лісгоспу чотири лісництва: Татарівське, Яблуницьке, Ворохтянське і Говерлянське. В результаті передачі до складу лісокомбінату земель колгоспів, радгоспів та інших землекористувачів виникла необхідність в реорганізації лісництв, і в 1961 р. було організоване Поляницьке лісництво. Враховуючи велику площу окремих лісництв, великі обсяги робіт по лісовому господарству і лісозаготівлях, а також з метою покращити стан ведення лісового господарства і лісозаготівель в лісокомбінаті наказом по тресту

"Прикарпатліс" № 479 від 22 грудня 1966 р. на базі лісів Ворохтянського лісництва організоване Озернянське лісництво.[209]

По рекомендації лісовпорядкування наказом по тресту "Прикарпатліс" № 437 від 17 червня 1968 р. утворено Вороненківське лісництво із частини територій Яблуницького і Ворохтянського лісництв. На підставі наказу об'єднання "Прикарпатліс" № 358 від 29 грудня 1970 р. на базі Поляницького і Яблуницького лісництв було організовано Женецьке лісництво. У 1973 році Говерлянське лісництво було передано Карпатському державному заповіднику.[210]

В 1961 р. першою Київською лісовпорядною експедицією у Ворохтянському ЛК було лісовпорядковано 5061 га земель, прийнятих від колгоспів та інших землекористувачів. Наступне лісовпорядкування було проведене в 1968 р. У результаті проведених лісовідновних робіт загальна площа об'єкта визначилась у 34774 га. Ще одне лісовпорядкування датується 1978 р.[211]

На 1978 рік в 15 цехах, 7 лісництвах та апараті працювало 46 працівників з вищою освітою, з середньо-технічною освітою 134 інженерно-технічних працівників, навчалися заочно в інститутах 25; в технікумах – 9 чоловік; стаціонарно за рахунок лісокомбінату 18 – в інститутах – 10, в технікумах –8; всього в лісокомбінаті – 1782 чол. А всього працівників на лісозаводі – 496 чол.

Вся діяльність колективу комбінату спрямовувалась партійною організацією, яка налічувала 157 комуністів, 247 комсомольців. Лише на лісозаводі було 24 комуністи.

Згідно з постановою РМ УРСР № 376 від 3.06.1980 р. і на № 316 від 29.06.1981 р. по Прикарпатському виробничо-лісозаготівельному об'єднанню "Прикарпатліс" "Про організацію державного природного національного парку" площа лісокомбінату зменшилась на 17661 га. Зменшення площі сталося за рахунок передачі Женецького, Вороненківського і Ворохтянського лісництв повністю і Поляницького, Яблуницького, Кремінцівського і Озернянського лісництв частково.

У 1981–82 рр. у зв'язку з організацією Карпатського природного національного парку площа лісокомбінату зменшилася. В результаті передачі і прийняття земель площа лісового фонду лісокомбінату визна-

[209] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини// в кн. Санкович М. – С. 47–48.

[210] Там само. – С. 48.

[211] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини// в кн. Санкович М. – С. 49.

чилась у 29922 га. У зв'язку з цим відбулися значні зміни в його організаційній структурі (згідно наказу Мінліспрому УРСР від16.08.1980 р. № 167 і наказу об'єднання "Прикарпатліс" від 29.06.1981 р. № 316), сформувалися такі лісництва:

Кремінцівське /3546 га/ – за рахунок цього лісництва та окремих кварталів Яблуницького;

Озернянське /4166 га/ – за рахунок Озернянського лісництва та окремих кварталів Ворохтянського;

Поляницьке /4549 га/ – за рахунок земель тільки Поляницького.

У 70-х роках лісівники Ворохтянщини були одними з перших, хто, сповідуючи ідею безвідходного виробництва, взявся за переробку низькосортної деревини. З неї виготовляли тарну дощечку, товари повсякденного вжитку, у той же час гілля, деревця товщиною від трьох сантиметрів "йшли" на виготовлення технологічних трісок, які постачали на Надвірнянський лісокомбінат. Аби полегшити роботу заготівельникам, місцеві раціоналізатори розробили для цього спеціальну пересувну рубальну установку, яка невдовзі знайшла використання в інших лісокомбінатах об'єднання "Прикарпатліс" та за його межами. Не простоював у ті часи і цех, де з цих же, колишніх відходів виготовляли хвойно-вітамінне борошно.

Збудовано ще кілька лісництв, закладались плодоягідні плантації. 1978 р. на масивах Ворохтянського лісокомбінату посаджено саджанці цінної породи – дугласія з Пн. Америки, що швидко дає великий приріст. Лісівники сподівалися, що вона добре приживеться в Карпатах, для підвищення продуктивності удобрювалась поверхнева площа.[212]

Ворохтянський лісокомбінат – один із небагатьох, де вміло використовували дари лісу. Тут найбільше серед комбінатів об'єднання заготовляли лікарську сировину, дбали про бджільництво, рибництво. Мали чимале форельне господарство, з якого щороку у гірські річки випускали близько 500 тисяч мальків.

Добре господарювання давало чималі прибутки, частину з яких у лісокомбінаті витрачали на соціально-культурний розвиток селища, довколишніх сіл. Зокрема, впродовж чверті століття за кошти підприємства зведено торгово-побутовий комплекс, автоколону, два 30-квартирних житлових будинки, котельню, школи у Ворохті й Татарові, реконструйовано та відбудована більшість контор лісництв та центральну садибу лісокомбінату тощо.

---

[212] Ворохтянський лісокомбінат//Матеріали Ворохтянського екскурсбюро (1978 р.). – С. 8.

Дбайливо берегли унікальні пам'ятки природи біля підніжжя Говерли, більшість яких у 1985 р. було виділено у Карпатський національний природний парк.[213]

В 1987 р. споруджено нове приміщення дитячого садка на 140 місць, 1991 р. – 40-квартирний будинок. До 90-х років підприємство уже випускало в рік на 6 млн. крб. товарної продукції (тенісні столи, віники з ручками, столярські вироби...), мало свою пасіку, 50 голів великої рогатої худоби, вирощувало кролів і т. д.

Але з процесами розпаду СРСР почастішали і проблеми підприємства у Ворохті, а їх вирішення ускладнювалось. Через несправність залізничного покриття на території лісокомбінату 19 вересня 1990 р. під час перегону вагонів під завантаження зійшов з колії електропаровоз. Внаслідок аварії паливний бак отримав пробоїну, через яку витекло три тонни дизельного пального.[214] Згодом, в середині 90-х, під час зими тріснув центральний котел, що забезпечував гарячою водою дитячий садок, прилеглі будинки. Також виникла проблема з опаленням у багатоповерхівках лісокомбінату, людям довелося, порушуючи правила, все ж будувати пічки і т. п. Цим селище було знову різко відкинуте назад у своєму розвитку, як, зрештою, і вся держава.

Директори:

Василь Дмитрович Дмитрук – 1945–49 рр.
Володимир Леонтійович Пронюк – 1949–50 рр.
Григорій Іванович Артем'єв – 1950–51 рр.
Богдан Володимирович Ординський – 1951–52 рр.
Олександр Костянтинович Кравчук – 1953 р.
Степан Петрович Дуб – 1954–56 рр.
Мечислав Леонтійович Гордієвич – 1957–63 рр.
Іван Євгенович Богута – 1963–78 рр.
Володимир Михайлович Паневник – 1978–85 рр.
Роман Васильович Шпек – 1985–89 рр.
Володимир Михайлович Паневник – 1989–95 рр.
Михайло Васильович Яцюк – 1995–97 рр.
Антон Іванович Яворський – 1997–99 рр.

---

213 Бережничі Карпат. – С. 287.
214 Галичина. – 5 жовтня 1990 р. – С. 8.

Головні лісничі (старші лісничі, заступники директора з лісового господарства):

Михайло Павлович Кіпецький.
Борис Андрійович Геращенко.
Олег Васильович Саюк.
Іван Матвійович Мироненко – 1972 р.
Тарас Миколайович Олексів – 1972–77 рр.
Василь Олексійович Мочерняк – 1978–96 рр.
Дмитро Несторович Мельник – з червня 1996 р.
Начальники відділу лісового господарства:
Михайло Павлович Кіпецький – 1959–64 рр.
Борис Андрійович Геращенко – 1964–68 рр.
Юліан Петрович Тернавський – 1968–75 рр.
Мирон Пилипович Яворський – 1975–78 рр.

Микола Григорович Росінський – *з 1978 року* **(1944 р., Ворохта).** *Трудовий шлях розпочав шістнадцятилітнім – теслею лісокомбінату. Закінчив Львівський лісотехнічний інститут. Працював техніком-лісівником, помічником лісничого, інженером-технологом, старшим інженером.*[215] Справою більш як тридцяти років його роботи була організація цілого комплексу робіт, спрямованих на відновлення лісів, їх охорону та раціональне використання. З найбільш помітних – впровадження коридорного способу рубки дерев під час догляду за молодими насадженнями у Поляницькому лісництві, що дало змогу на третину більше ніж раніше, збирати та відправляти на переробку тонкомірної деревини; застосування в Озернянському лісництві, під час таких же рубок, мотолебідки МЛ-200М, завдяки якій налагодили спуск хмизу з гір. Серед десятка інших пропозицій, поданих М. Г. Росінським, які мали чималий економічний ефект, – застосування на сінокосах мотокосарок, виготовлення та установка в лісових урочищах пасток для виловлювання соснових довгоносиків, жуків та інших шкідників лісу. Він є автором проекту та організатором будівництва контори Поляницького лісництва, озеленення садиби лісокомбінату та облаштування на Ворохтянщині відпочинкових зон. Він – один із тих, хто пробував у гірських умовах розводити далекосхідний женьшень – елеутерокок.[216]

---

[215] Бережничі Карпат. – С. 292.
[216] Там само. – С. 293.

Ще одна цікава людина у Ворохтянському лісокомбінаті – Ігор Михайлович Арсенич (1939 р., с. Н. Березів) – навчався в місцевій семирічній (1946–53 рр.) та Середньоберезівській СШ (1953–56 рр.), в 1959 р. закінчив Коломийський технікум механічної обробки деревини (технік-механік). Направлений на роботу у Ворохтянський ЛК, невдовзі призваний в армію (служив у Челябінську та Куйбишеві), після повернення – знову слюсар, бригадир-механік, механік лісозаводу, в 1968–71 рр. – інженер-механік лісокомбінату, в 1971–87 рр. – інженер охорони праці лісокомбінату, нарешті, в 1987–95 рр. – начальник відділу кадрів. Після реорганізації підприємства у 1995–2006 рр. – інженер підготовки кадрів ДП "Ворохтянське лісове господарство". Нагороджений медалями **"За доблестный труд"**, і **"Ветеран праці"**. З 2007 р. перейшов на пенсію. Автор двох поетичних збірок, нумізмат.

6.3. Ворохтянський держлісгосп (1995–2007 рр.)

У 1995 р., на підставі Указу Президента України № 142/95 від 24 лютого та Постанови КМ України № 322 від 5 травня 1995 р. і наказу Міністерства лісового господарства України № 87 від 26 травня 1995 р. Ворохтянський лісокомбінат пережив процес реорганізації. Результат – створення Ворохтянського держлісгоспу та ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат".

Лісовпорядні роботи 1996 р. проводились на площі 11746 га. За станом на 1 січня 1996 р. по земельному балансу м. Яремче площа держлісфонду Ворохтянського держлісгоспу становила 12260 га.

На підставі розпорядження облдержадміністрації від 17.02.1996 р. № 85 та наказу обласного управління сільського господарства від 12.02.1996 р. № 17 Ворохтянська селищна рада передала землі сільфонду у склад Ворохтянського держлісгоспу в кількості 163 га в постійне користування і прийняла від Ворохтянського держлісгоспу 98 га. Яблуницька сільська рада прийняла від Ворохтянського держлісгоспу 9 га сільгоспугідь.

Всього прийнято земель 163 га, передано – 677 га. Отже, площа Ворохтянського держлісгоспу на час лісовпорядкування становить 11746 га. На цій площі розташовані три лісництва: Кремінцівське, Озернянське і Поляницьке.[217]

По структурно-морфологічній і ландшафтній зональності територія держлісгоспу належить до Гірсько-Карпатського округу Високогірного

[217] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини//в кн. Санкович М. – С. 49.

лісогосподарського району. Клімат району розташування держлісгоспу є перехідний від м'якого західноєвропейського до більш континентального східноєвропейського і носить характерний для гірських систем зональний характер. Кліматичні особливості держлісгоспу досить різнобічні, що пояснюється складністю рельєфу (гори, височини, річкові долини), наявністю великих лісових масивів.

У цілому клімат на території держлісгоспу сприятливий для успішного вирощування таких порід, як ялина, ялиця, бук, явір, береза. Це підтверджує наявність досить високих бонітетів усіх перерахованих порід. Висотна диференціація території держлісгоспу на ряд геоморфологічних комплексів, на кліматичні і гідрологічні умови, а також на рослини знаходить пряме відображення у висотно-поясному розподілі ґрунтового покриву.

Ліси Ворохтянського держлісгоспу розташовані на землях Яремчанської міськради. Крім лісів держлісгоспу, на території смт.Ворохта знаходяться також ліси Карпатського природного національного парку. Район розташування держлісгоспу характеризується розвинутою лісозаготівельною і деревообробною промисловістю. Держлісгосп цілковито задовольняє потребу в деревині Яремчанської міськради та споживачів інших регіонів. Найбільшими регіональними споживачами деревини є держлісгосп, ТзОВ "Ворохтянська лісова компанія" і ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат".[218]

Основні сортаменти, що заготовлюються в держлісгоспі: пиловник, будівельна деревина, баланс і дрова паливні, технологічна сировина. Частину деревини лісгосп розпилює на пиломатеріали. Не вимагають зайвих підтверджень рекреаційне, бальнеологічне, психотерапевтичне, культурно-естетичне і науково-пізнавальне значення лісів Карпат, складовою частиною яких є ліси держлісгоспу у районі Ворохти. Тут вони мають всі переваги, щоб стати всеукраїнською здравницею і районом масового туризму та спорту.

Поглиблені дослідження природи Карпат виявили і виявляють щораз нові цінні природні об'єкти, які зустрічаються тільки в оригінальній природі даного регіону. На території Ворохтянського держлісгоспу є в наявності об'єкти природно-заповідного фонду, котрі взяті під охорону законом.

Основним критерієм ведення лісового господарства в держлісгоспі є цілеспрямоване і ефективне використання досягнень науки і техніки,

---

[218] Паневник В. – Там само. – С. 50.

повного комплексу лісогосподарських і лісозаготівельних, лісовідновних, лісозахисних, протипожежних, біотехнічних та інших заходів, спрямованих на раціональне, невиснажливе використання і відтворення лісових ресурсів з метою охорони навколишнього природного середовища, здійснення контролю за охороною і захистом лісів, збереження тваринного світу.[219]

Володимир Михайлович Паневник (1946 р. н.) очолював держлісгосп до 2004 р., кандидат технічних наук, автор наукової праці "Аспекти Верхньопрутської екосистеми та шляхи її стабілізації", в котрій піддає гострій критиці систему лісорозробки за радянських часів, наводить численні екологічні порушення гірських лісових екосистем. Закінчив Львівський лісотехнічний інститут, аспірантуру. Працював інженером, з 1979 року – почергово директором Ворохтянського, Верховинського та лісокомбінату "Осмолода". З 1989 – очолив ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат".

У лісокомбінатах і держлісгоспі, де впродовж двох десятків років йому довелося працювати, В. М. Паневник неослабну увагу приділив насінництву, створенню в лісництвах великих і малих розсадників, залісненню вирубок. Разом із лісниками щороку робив це на площі понад 200–400 гектарів. А розрив між суцільними рубками та залісненням ділянок скоротив до 1–2 років. Як у Ворохті, так і в Осмолоді, аби робити це, доглядати за лісами-молодняками, будував дороги, мости, закладав дослідні, насіннєві плантації.

У Ворохтянському лісокомбінаті зводив контору Поляницького та господарські приміщення Кремінцівського лісництв, цехи чистових меблевих заготовок та товарів народного вжитку, реконструював старий лісозавод.

Із будівництва житлових будинків, дитячого садка "Шовкова косиця" розпочав свою роботу молодий директор і в лісокомбінаті "Осмолода". Крім того, на початку 80-х років завдяки старанню В. М. Паневника тут запущено в дію новий лісопильно-деревообробиий цех, автоколону, реконструйовано нижній склад тощо. З часу створення на базі лісокомбінату держлісгоспу чимало зробив для його становлення. Зводив у Ворохті транспортний цех, господарські приміщення, крамницю, а в Озернянському лісництві – дільницю з переробки деревини.

---

[219] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Ямчанщини//в кн. Санкович М. – С. 51.

Напружену директорсьу працю В. М. Паневник поєднував із науковими дослідженнями. У співавторстві з різними дослідниками у журналах, збірниках та окремими брошурами він видрукував понад 15 наукових праць.[220]

Ворохтянський держлісгосп створив власну матеріально-технічну базу, а саме: автотранспортний цех, нижній склад; провів капітальний ремонт контори лісгоспу, побудував і обладнав господарські приміщення; встановив стрічково-пильний верстат для переробки деревини, утримує форельне господарство, пасіку. Проводить ряд лісогосподарських робіт, таких як проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, створення нових насаджень з участю високопродуктивних вітростійких і технічно цінних порід дерев, вирощує посадковий матеріал лісових порід, здійснює біологічні методи боротьби зі шкідниками лісу, виконує протипожежні, біотехнічні заходи, розробку лісосічного фонду головного користування, вивезення деревини на нижній склад і часткову її переробку.[221]

У розпорядженні нинішнього держлісгоспу, який у середині 90-х років утворився на базі лісокомбінату, три лісництва. Його працівники доглядають за лісовими угіддями на площі 11 750 гектарів. У переважній більшості (97,3 відсотка) – це хвойні ліси, 59 відсотків яких – першої групи захисності. З них три чверті угідь – середньовікові посадки та молодняки. Під наглядом лісівників також пам'ятки природи місцевого значення "Резерват кедра карпатського" та заповідне урочище "Скриповатий".

---

[220] Бережничі Карпат. – С. 292.

[221] Паневник В. Ворохта – центр лісовідновлення та лісопереробки Яремчанщини//В кн. Санкович М. – С. 49–50.

Розділ VII. ВОРОХТА СПОРТИВНО-ТУРИСТИЧНА

Ще в 30-х рр. Ворохта приваблювала заможних людей із Польщі. В 1933 р. місцевими любителями споруджено 25-метровий трамплін біля вокзалу, який до цього часу, на жаль, не зберігся. Землю для першого трампліну надала родина Мочерняків. В 1936 р. спортивний клуб Польщі збудував для себе трамплін уже на 50 метрів. Тут спортсмен з Норвегії встановив рекорд 70 м.

Після війни колишній учасник спортивного руху у Ворохті Федір Хомин, маючи кілька пар лиж, розпочав на горі Штовбан (біля урочища П'ятихатки) навчання для дітей, зокрема, своїх синів Михайла (1936 р. н.), що згодом став членом збірної України, та молодшого Юрія (1939 р. н.).

7.1. Спортивні бази "Авангард" та "Україна"

Тепер при в'їзді у Ворохту відкривається панорама ворохтянського навчально-спортивного комплексу лижних трамплінів "Карпати" добровільного спортивного товариства "Авангард", що об'єднує: канатно-крісельну дорогу, спортивно-житловий комплекс (розташований на території 5 га) і лижні трампліни.

У 1953 р. 50-метровий трамплін (який вже встиг прогнити) було відновлено, і вчитель з Яремче Євген Колесников організував (1954 р.) секцію стрибків з трампліна для учнів Яремчанської середньої та Ворохтянської семирічної шкіл. У 1956 р. трамплін реконструйовано на 74,5 метра з можливістю стрибка до 96 метрів. На новому трампліні проводились республіканські і всесоюзні змагання.

В 1958 р. силами студентів Львівського інституту фізкультури споруджено ще один трамплін (40-метровий). У 1956–61 рр. Ворохта приймала матчі західних республік СРСР зі всіх видів лижного спорту, запроваджені з ініціативи завідувача відповідної кафедри Київського державного інституту фізкультури і спорту Сергія Фоміна. Вони передбачали також цікаві вечори відпочинку, на яких самі ж спортсмени показували розмаїття своїх талантів уже на сцені, особливо тут виділялися лижники з Прибалтійських республік.

В 1963 р. у Ворохті створено відділення лижних видів спорту, а 1964 р. відкрита вже окрема комплексна гірськолижна спортивна школа, яку очолив тренер Михайло Васильович Савчук (1938 р. н.), випускник Львівського інституту фізкультури (1961 р.). В 1974–76 роках він перейшов на посаду директора бази "Україна" товариства

"Колгоспник" (сьогоднішній "Колос"), а з 1976 р. по нині працює начальником Ворохтянського контрольно-рятувального загону.

В 1968 р. вихованці М. Савчука зі спортивної школи ДСТ "Авангард" стали переможцями по біатлону, лижних гонках, гірськолижному спорту, по стрибках на лижах з трампліна і лижному двоборству на чемпіонаті України серед профспілкових спортивних шкіл, випередивши навіть спеціалізовані, такі як знаменита на той час школа з гірських лиж у Рахові. Зокрема, майстрами спорту з тієї когорти стали: Дмитро Бойчук (чемпіон у лижному двоборстві), Мирослав Косович (згодом голова обласної ради спортивного товариства "Колос"), Володимир Белейович (розвинув спортивну школу у Верховині)...

Одночасно на трьох трамплінах змогли займатись до 50 чол. Найбільший з них у 1965 р. знову реконструювали на 80-метровий з єдиною тоді на території СРСР монолітною конструкцією, а не з кількох металоконструкцій, як у більшості. Рекорд цього трампліну вже в 1974 р. встановив динамівець Олександр Смірнов (91,5 м). Згодом його покращували і до 103 м. Також у 1972 р. реконструювали і 40-метровий трамплін до 60-метрового.

Трампліни було покрито штучним поліхлорвінілом з Чехословаччини, ФРН та Фінляндії, що дозволило тренуватися цілий рік. Вони розташовані на висоті 850 м над рівнем моря, а Ворохта подібна своїм кліматом на французький Гренобль, тому стала місцем підготовки збірних команд СРСР та України з лижних видів спорту.

У 1974 р., враховуючи значну кількість лижників, тут було за індивідуальним проектом української філії Союзкурортпроект споруджено навчально–спортивну базу на 110 місць (по двоє чоловік в кімнаті на 2 і 3 поверхах). На першому поверсі розташовані адміністративні кімнати, їдальня на 55 місць, приміщення для зберігання інвентарю тощо. Передбачено шість номерів люкс із телефонами, холодильниками, телевізорами. Є також спортзал 12х24 м з повним гімнастичним обладнанням. Автори проекту – Б. Кучер та І. Карась.

Перший корпус старої споруди НСБ "Україна" побудовано в 1956 р. спортивним товариством "Колгоспник" (з 1965 р. – "Колос"). У 1961–62 рр. проведена реконструкція споруди на 100 місць, другий корпус – в 1969–70 рр. на 180 місць, у 1977 р. – третій корпус на 20 місць. Є автоматизоване стрільбище для біатлону, розташоване на висоті 980–1150 м в урочищі П'ятихатки. Там є десяток будиночків, лижний стадіон, траси на 3,5; 10 і 15 км.

У 1989–90 рр. закінчилась реконструкція 5-поверхового корпусу бази на 220 місць (114 кімнат), спорудженого 1974 р.

7.2. Тенденції розвитку спорту у Ворохті

В 70–80 рр. збірна СРСР по стрибках на лижах з трампліна проводила у Ворохті підготовку до чемпіонатів світу, Олімпійських ігор. В 1969 р. був споруджений новий 60–метровий трамплін, в 1970 р. його покрито штучним покриттям з полівінілхлориду і Ворохтянський комплекс трамплінів визнано одним з кращих в СРСР.

У 1971 р. споруджена канатно-крісельна дорога на 190 м, обладнання якої створено Харківським та Ленінградським заводами важкого машинобудування. Перепад висот від старту до верхньої точки – 74,4 м, швидкість – 1,6 м/с (400 осіб на год.). Підйом займає 2 хвилини.

В 1974 р. збудовано новий – 30-метровий трамплін зі штучним покриттям. Тепер вже діти 9–12 років отримали змогу повноцінно стрибати на відстань до 32 м.

В 1975 р. проведена реконструкція естакади розгону. Всього у дитячій юнацько-спортивній школі займалося в той час біля 200 вихованців. Одними із перших випускників тренера Г. Г. Тисячного також виконали норматив майстрів спорту СРСР Богдан Очкан (1976 р.), Василь Хомин, Михайло Марків, Павло Дяченко, Юрій Арсенів, Володимир Никорак…

В лютому 1978 р. на Ворохтянському комплексі трамплінів проходила IX зимова спартакіада України по стрибках з трампліна і лижному двоборству. Чемпіоном на трамплінах 60 м і 80 м став член молодіжної збірної СРСР Олександр Просвірнін, виконавши норматив майстра спорту СРСР, а серед юнаків отримав перемогу ще один ворохтянець – Роман Підлужний. Примітно, що вони завоювали найвищі нагороди і титули чемпіонів IX зимової спартакіади України не лише по стрибках з трампліну, але і в лижному двоборстві.

При Ворохтянській навчально–спортивній базі "Авангард" у 70-ті роки відкрито спеціалізовані класи, де також займались дівчатка. Вихованці Ворохтянської СДЮСШ брали участь у багатьох всесоюзних змаганнях, в зимових спартакіадах народів СРСР. Кращі з дітей виступали на міжнародних змаганнях, наприклад у м. Кіровськ Мурманської обл. Але, на думку колишнього директора Михайла Васильовича Савчука, це перетворення було водночас і найбільш фатальною помилкою, адже втратилась свобода вибору дітьми тієї секції, яка подобалася їм у даний час найбільше, результати ж не

стали настільки кращими, як хотілося б. У підсумку зберегли тільки двоборство і чисті стрибки.

З 1986 р. у Ворохті проходили міжнародні змагання стрибунів на лижах з трамплінів зі штучним покриттям на Кубок Карпат, який проводиться щорічно. За цей період участь в кубку брали найсильніші спортсмени Європи і світу. Зокрема, 1988 року у Ворохті в цих змаганнях брав участь дворазовий олімпійський чемпіон Є. Вайсфлог.[222]

Олександр Просвірнін на Олімпіаді в Сараєво (1984 р.) не дотягнув лише мінімум до "бронзи", молодший – Дмитро – здобув визнання у спортивному світі чималою мірою завдяки старшому братові. Дебютуючи на зимових іграх у Ліллехаммері (1994), показав 13-й результат, що теж оцінили позитивно. І здавалося, з'явився шанс для прогресу, та потім прізвище Просвірніна-молодшого усе рідше згадували в звітах про найпрестижніші змагання. Він переїхав за океан.

Ще 23.09.1990 р. на спортивній базі "Авангард" відбувся чемпіонат СРСР і міжнародні змагання зі стрибків на лижах з трампліну за явною перевагою збірної Союзу. Головний приз дістався Діоніну Водневу з Казахстану (86,5–85 м). Більше як на 10 очок відстав Павло Кустов з Нижнього Новгорода, як і від нього 3-й призер Едуард Субоч (Москва).[223]

Але з розвалом СРСР було важко тримати планку, вже не говорячи про якийсь розвиток. Тому 90-ті роки можна назвати періодом занепаду спорту у Ворохті

Січень – пора Всеукраїнських сільських спортивних ігор. Особливо активна підготовка до них велася наприкінці грудня 1997 р. У Ворохті, зокрема, відбулося виїзне засідання оргкомітету з проведення цих ігор, голова і співголова якого – заступники голови ОДА Василь Скрипничук та Степан Максим'юк – побували також на П'ятихатках, де на лижному стадіоні переконалися, що спортивно-технічна база набирає належного вигляду. Для цього немало доклали зусиль і коштів підприємства Надвірної й Делятина (обидва лісокомбінати), управління технологічного транспорту, держлісгосп і ЗАТ "Деревообробна

---

222 Нові перемоги В. Бощука//Верховинські вісті. – 15 вересня 2002.

223 Просвірнін О. У мене й досі залишається прекрасне відчуття польоту над землею//Тижневик Галичини. – 29 жовтня 1998 р.

фабрика".[224] Голова ОДА Михайло Вишиванюк затвердив програму забезпечення захисту та безпеки туристів – як іноземців, так і громадян України, які мандрують Прикарпаттям або ж виїжджають за кордон.[225]

Фрістайл здавався нам екзотичним, сьогодні ми готові назвати його і видовищним, і перспективним після виступу двох вихованок Івано–Франківського коледжу фізвиховання. Взимку Юля Клюкова та Олена Юрчик – у постійних роз'їздах, за кордоном. Бо вдома поки що нема жодного комплексу трамплінів для фрістайлу. Технічна документація на його спорудження у районі Ворохтянської навчально-спортивної бази "Україна" є, та далі справа не просувається. Вдалий виступ дівчат у Нагано мав начебто зрушити її з мертвої точки.[226]

Розпорядженням голови ОДА Михайла Вишиванюка затверджено заходи щодо поліпшення становища дітей, які проживають у гірських місцевостях області, створення сприятливих умов для їх фізичного і духовного розвитку. Передбачено певні кроки у сфері медичного обслуговування, оздоровлення та харчування, у поліпшенні умов розвитку і виховання, задоволення освітніх потреб, у соціальному захисті дітей. Конкретні заходи щодо вказаної проблеми доручалося розробити головам райдержадміністрацій, міським головам Болехова та Яремче.[227]

Свято Миколая 1998 р. надовго запам'ятали кілька десятків вихованців Ворохтянської спеціалізованої школи "літаючих лижників" та двоєборців. Адже їм подарували таку завжди бажану для юних нагоду помірятися силами в офіційних змаганнях, які назвали перших переможців юнацьких зимових ігор, влаштованих крайовою радою спортивного товариства "Україна". Водночас тренери з Ворохти, а також Коломиї та Надвірної, де школа має свої філії, змогли краще оцінити, що їм вдалося зробити, а над чим ще треба найближчим часом серйозно працювати. Тим паче, коли протягом дня змагання проходять одразу на 4-ох, різних за потужністю, трамплінах. А це навіть для відомого спортивного центру, який нині переживає не найкращі часи, й раніше було випадком рідкісним. "Восьмилітній Лесь Хомин з Ворохти

---

[224] До Ворохти на ігри//Тижневик Галичини. – 17 січня 1998 р. – №3. – С. 2.

[225] На захист туристів//Там само. – с. 3.

[226] Лижна акробатика на тлі засніжених гір. Справжню зимову казку ми бачили в Нагано. Коли ж дочекаємось її в Карпатах?//Тижневик Галичини. – 19 лютого 1998 р. – С. 15.

[227] Дітям горян – захист і допомога//Галичина. – 27 січня 1998 р. – С. 1.

отримав одразу дві нагороди: син відомого майстра стрибків з трампліна був першим серед найменших і виявився наймолодшим учасником змагань."[228]

А тим часом Василь Костреюк з Ворохти, кількаразовий чемпіон України, писав до газети: "У нас п'ятеро дітей, троє з них уже вчаться, за дочку платимо 500 гривень на рік. Чи не міг би університет брати з багатодітних лише половину цієї суми?"[229] "Спроби вирішити це питання на "університетському" рівні успіху не дали: звертання самих студентів до ректоратів до уваги не брали. Більше того – керівництво наших вищих освітніх навчальних закладів проігнорувало розпорядження ОДА про оплату за навчання векселями в рахунок заборгованості працівникам бюджетної сфери, яке мало рекомендаційний характер".[230]

Спортивна база "Україна" зустрічала 1999 рік з потрісканим паровим опаленням. Потім довелося знову вкотре проводити серйозний ремонт, щоб можна було повернути її до життя.

Також у 1999 р. директор бази "Авангард" Попівняк Микола Миколайович заявив по 1-му національному каналу в програмі українських телевізійних новин (УТН) "Панорама": "В Україні залишилось дві з восьми баз літаючих лижників, якщо питання не вирішиться позитивно, то й комплекс трамплінів, і турбазу "Авангард" у Ворохті доведеться закрити."

"Здається, стрибки з трампліна і лижне двоборство, якими ще вчора пишалася Україна, поволі докотилися до ручки. За перемогу в других зимових юнацьких іграх змагалися тільки дві команди з Івано-Франківщини й Тернопільщини. Не приїхали до Ворохти спортсмени з Києва, Львова, Сум..."[231]

"Перевага місцевих "літаючих лижників" була незаперечною. В усіх трьох вікових групах їм дісталися по три нагороди, а найкращі результати показали надвірнянці Петро Варварук, Ігор Бойчук та Андрій Гормак. Цікаво, що два призові місця серед найменших посіли брати Віталій і Назар Прокоп'юки, яких у Верховині тренує батько –

---

[228] "Україна" влаштувала зимові іспити//Тижневик Галичини. – 24 грудня 1998 р.–С. 15.

[229] Мала б держава подбати//Тижневик Галичини. – 28 січня 1999 р. – №5 (267). – С. 11.

[230] Там само.

[231] Надвірна та Верховина рятують імідж Ворохти//Тижневик Галичини. – 28 січня 1999 р. – С. 15.

Василь Прокоп'юк. Ще один його вихованець Володимир Бощук, ставши срібним призером у старшій віковій групі, разом з Варваруком і Бойчуком здобув право стартувати на молодіжному чемпіонаті світу в Словаччині. Змагання лижників–двоборців, як і в попередні роки, принесли успіх тернополянам. Прикарпатські тренери начебто забули, що саме в цій спортивній дисципліні мали недавно двох олімпійців".[232]

На традиційні Треті Гуцульські зимові ігри до села Ільців Верховинського р-ну, де функціонує гірськолижна траса, з'їхалося немало гостей із сусідніх Буковини, Ворохти, Яремче, Коломиї. Основними вважалися старти аматорів слалому-гіганту і спеціального слалому.[233] Спеціальні призи від спонсорів ігор – МП "Карпатентур" і "Олімпіакос" та СП "Довбуш" отримали наймолодший учасник змагань – місцевий першокласник І. Кутащук і найстарший – 61-літній ворохтянець Михайло Савчук.[234]

Кілька років у металевому ангарі біля Ворохтянського комплексу трамплінів "Карпати" лежала трохи незвична гармата італійського виробництва, призначена для вироблення штучного снігу. І в попередні зими траплялися випадки, коли її поміч була дуже доречною. Проте гармату не запустиш без додаткового обладнання, зокрема, конче потрібен конденсатор. Але місцева навчально-спортивна база "Авангард" не змогла дозволити собі таку розкіш через матеріальну скруту.[235] А 1999 р. "про гармату раптом згадали. Під час лютневих погодніх катаклізмів дах того ангару, не витримавши снігового тягаря, провалився. Гармата, правда, не постраждала, однак директор "Авангарду" Микола Попівняк задумався, де б знайти покупця для італійської "красуні". Краще бодай якась дещиця на банківському рахунку, ніж мертвий метал на балансі".[236]

З 14 по 17 січня 1999 р. у Ворохті проходили міжнародні юнацькі змагання зі спортивного орієнтування за участю команд Словаччини, Румунії та України, організована, зокрема ветераном освітянської ниви, що колись працював у Ворохтянській школі, М. Кецелюком, – про це повідомлялося по радіо м. Яремче 20 січня 1999 р.

---

[232] Там само.

[233] На санчатах до перемоги. Фоторепортаж В. Мануляка//Тижневик Галичини.– 11 лютого 1999р. – №7 (269). – С. 15.

[234] Там само.

[235] Степан Олежко. Італійська гармата, не видавши жодної порції снігу, сама могла відчути силу його удару//Галичина.–23 лютого 1999 р. – №30. – с. 8.

[236] Там само.

Перенісши VIII Галицькі зимові ігри коли у Ворохті снігу було "по самісінькі вуха", організатори дали шанс приїхати до гірського селища сотням любителів активного способу життя (в т.ч. зі Львова, Тернополя, Закарпаття й Києва) 13–14 березня. Вітання заступника голови ОДА Б. Томенчука, міського голови м. Яремче М. Чорнодолюка, іскрометні коломийки на снігу задали тон барвистому святу. Чемпіон України Василь Костреюк виграв традиційного барана в естафеті, інші – гонорових півнів. Були масові старти на лижному стадіоні на П'ятихатках, змагання юних стрибунів з трампліна. Від крайової ради СТ "Україна" отримали нагороди й журналісти.[237]

На кубку України 2001 р. четвертим став Олександр Поп'юк з Верховини, випускник Ворохтянської середньої школи, який стрибнув на 83 м.[238] Та невдовзі він теж був змушений виїхати на заробітки за кордон і проживає сьогодні в Парижі.

В червні 2002 р. у Ворохті пройшли змагання на кубок та особиста першість області зі стрибків на лижах з трамплінів. У віковій групі 1991–92 рр. народження В. Додюк зайняв перше місце в змаганнях на кубок та 2-ге в особистому заліку. В. Зеленчук (вікова група 1989–90 р. н.) був другим в особистому заліку. А серед спортсменів 1987–88 рр. абсолютний переможець Н. Прокоп'юк, тоді як В. Прокоп'юк у групі 1985–86 рр. здобув першість на кубок області та 2-ге місце в особистому заліку. Всі вони – вихованці ст. тренера Верховинської ДЮСШ Василя Прокоп'юка.[239]

За роки незалежності України участь в кубку Карпат брали переважно спортсмени з Німеччини, Австрії, Словаччини, Словенії, Чехії, Болгарії і Румунії. 14–15 вересня 2002 р. участь в змаганнях на кубок Карпат брали спортсмени з Росії, Білорусії, Башкирії, Румунії та України – всього 60 стрибунів. Розігрувались медалі як в командних, так і особистих змаганнях, в яких українські стрибуни показали себе з найкращого боку. Так, першого дня змагань Володимир Бощук (ст. тренер В. Прокоп'юк), стрибнувши на трампліні потужністю К-90 м обидва залікові стрибки по 95 м, вивів українську збірну на перше місце. При цьому варто врахувати те, що він нещодавно розпочав тренування і виступи поновив після тривалої вимушеної перерви, в якій перебував внаслідок отримання травми під час змагань на цих

---

[237] Галичина. – 19 березня 1999 р. – №44. – С. 4.
[238] Верховинські вісті.–27 липня 2001 р. – С. 1.
[239] Верховинські вісті.–5 липня 2002 р. – № 27. – С. 1.

же трамплінах на початку літа. Та на цьому свої перемоги Володимир Бощук не припинив. Наступного дня після першої спроби він ішов третім, та, виконавши другу спробу на 92 м, переміг й у особистому заліку.[240]

7.3. Ворохта – один з п'яти курортів області

Паралельно зі спортом у селищі завжди був хороший розвиток охорони здоров'я, процвітав туризм. В кінці 19 ст. військовий чиновник Адлер збудував при в'їзді у Ворохту перший санаторій *"Гірське повітря"* (головний корпус). Власник загинув у Першій світовій війні і його вдова продала заклад польській "касі хорих". В 1924 р. санаторій добудовано, споруджено аерарій. До 1939 р. тут працювала лікар Цибульська, направлена "касою хорих". В роки Другої світової війни санаторій перетворили на військовий шпиталь, а з 1946 р. – знову виконує своє пряме призначення. Сюди постійно приїжджають консультувати хворих професори й доценти, зокрема, з Львівського науково-дослідного інституту туберкульозу. На базі санаторію неодноразово проводились науково-практичні конференції по лікуванню туберкульозу легень. Щорічно після курсу лікування оздоровленими виписуються в середньому 1200 пацієнтів з усіх областей України. Працює понад 170 спеціалістів, з них – 9 відмінників охорони здоров'я, 10 ветеранів праці, 5 ветеранів війни, один нагороджений орденом "Червоного трудового прапора". [241]

Санаторій "Черемшина". 25 квітня 1927 року раптова смерть обірвала творчі плани видатного співця Гуцульщини, тонкого лірика, великого українського патріота і захисника селян Марка Черемшини. Важко переживши непоправне горе, дружина письменника Наталія Семанюк (вчителька, але безробітна, бо за панської Польщі майже неможливо було для українки вчителювати в державних школах) їде до Ворохти, де бувала колись часто з чоловіком і де жила родина її приятелів Гаврилюків. Тут вона працює в санаторію для хворих туберкульозом і відвідує курси лікування травами. Після їх закінчення енергійна жінка відкрила у Ворохті власний пансіонат, названий в пам'ять про чоловіка-письменника "Черемшина". В пансіонаті завжди було людно. Тут відпочивали такі знаменитості, як проф. класичних

---

[240] Нові перемоги Володимира Бощука//Верховинські вісті. – 27 вересня 2002. – С. 6.

[241] Матеріали для екскурсоводів (рукопис, бл. 1980 р.).

мов Львівської академічної гімназії Михайло Посацький, художники Олекса Новаківський, Олена Кульчицька, письменники Денис Лук'янович, Михайло Яцків, Юрій Шкрумеляк та інші діячі української науки і культури. Як здогадувалась Наталія Семанюк, ці люди високо цінували особу її чоловіка, талановитого письменника і громадського діяча, і намагалися морально і матеріально підтримати її, вдову.

Наталія Семанюк проводила у Ворохті і велику громадську роботу: організувала жіночий гурток імені Лесі Українки при читальні "Просвіта". Про це писала в часописі "Жіноча доля" (1931 рік) Олена Кисілевська. Збереглася унікальна листівка з світлиною Наталії Семанюк і листом на звороті до учениць у Ворохті, яку вона надіслала з Снятина в 1932 році, затримавшись там через хворобу. Працювала Н. Семанюк у Ворохті до 1939 р.[242]

Обласний санаторій "Карпати" знаходиться за 1,5 км від центру Ворохти в шестиповерховому приміщенні. Розрахований на 200 ліжок для хворих туберкульозом легень та лімфатичних вузлів. Збудований товариством єврейських студентів Польщі (допомагав кагал США) у 1928–38 рр. Через тріщини у фундаменті довгий час не міг функціонувати. Під час фашистської окупації використовувався хортистами для військових потреб. У 1946–51рр. тут знаходилася зооветеринарна школа. З 1951 р. – санаторій.[243] Тепер санаторій "Карпати " увійшов до складу санаторію "Смерічка".

Обласний дитячий кістково-туберкульозний санаторій "Смерічка" створений 9 лютого 1951 р. за 100 метрів від центру Ворохти, перебував у віданні Львівської залізниці. Згодом його передали Яремчанському управлінню санаторіїв Міністерства охорони здоров'я, а з 22 серпня 1974 р. – обласному відділу охорони здоров'я. Тут працювало понад 120 чоловік персоналу. Головний лікувальний корпус мансардного типу (2 поверхи з трьома відкритими верандами) був з'єднаний коридором з іншими приміщеннями. Ця будівля була споруджена як перший ворохтянський двірець (діяв з 1894 р. до побудови нового вокзалу в 1920-х рр.). Частими гостями тут стали професори та студенти Івано-Франківського медінституту (нині – медичного університету).

Цей навчальний заклад підтримував санаторій також і матеріально. Наприклад, 1987 р. тринадцять студентських будівельних загонів Івано-Франківського медінституту виїхали на місце роботи в Тюменську,

---

[242] Флис С. Марко Черемшина і Ворохта.//Яремчанський вісник. – 12 червня 1999 р. – С. 4.

[243] Матеріали для екскурсоводів (рукописи).

Калузьку, Ворошиловградську, Смоленську області, а також у свою область. Як і попереднього року, всі загони взяли зобов'язання – відпрацювати на благоустрої дитячих дошкільних закладів. У кожному загоні почесний боєць – герой ВВ війни або ударної праці. Всі загони вузу вирішили зарплату перевести на рахунок дитячих санаторіїв у Ворохті, Яремче, дитячого будинку в Долині.[244]

"З вдячністю сприйняли хворі діти і медперсонал ОК–ТС "Смерічка" у Ворохті благодійну акцію городенківців під патронажем директора обласного мистецько–ремісничого центру Мирона Лисака. Городенківські школярі зібрали для хворих дітей санаторію картоплю, борошно, крупи, яблука, олію ,зошити, фломастери...Свій внесок зробили і селянські спілки...Приймаючи благодійні дарунки, головний лікар "Смерічки" Михайло Косило висловив щиру дяку городенківцям за гуманність, розуміння нинішньої ситуації і підтримку хворих дітей...Адже ці діти ніколи не прогулюються, лікуються, як правило, від шести місяців до трьох років. Місцем їхнього лікування, навчання, харчування й нічлігу повсякчас є ліжко. Більшість з них віком від 3 до 15 років."[245]

Про санаторій з теплом у серці згадують тисячі колишніх пацієнтів. Жителька Івано-Франківська Н. Коцюбей, котру у 8 років збила машина, прикувавши до ліжка, через рік побачила сон в якому Ісус Христос пообіцяв, що бажання, загадане в цей момент неодмінно збудеться. Вона відлежала потім рік в лікарні й 4 роки лікувалася в санаторію "Смерічка" у Ворохті. Вчилася вдома. Мала часткову втрату пам'яті...Але тепер вона пише казки, має багато друзів.[246]

Безперечно, що велику роль для такого специфічного закладу відіграє колектив. 8 січня 1999 р. обласне радіо передавало вітання до 71-річчя Марії Іванівни Слюсаренко, найдосвідченішої лікарки Ворохти, від Наталі з Яблуниці. 6 травня 1999 р. прозвучало радіоповідомлення про те, що на базі ОДКТС створюється фтізіореабілітаційна лікарня (чого домігся головний лікар М. Косило).

На 2000 рік у Ворохті склалася вкрай незадовільна ситуація з водопостачанням санаторіїв і спортивних баз. Потрібні були кошти для

---

[244] Сидоренко М. Третій трудовий//Радянська освіта. – 7 серпня 1987 р.

[245] Микола Питлюк. Благодійність для "Смерічки"//Галичина. – 29 листопада 1997р. – №198. – С. 2.

[246] Наталія Коцюбей. Мене врятував Бог//Тижневик Галичини. – 19 березня 1998 р. – С. 6.

завершення будівництва водозабірних і водоочисних об'єктів. Для вирішення цих питань Яремчанський міськвиконком звернувся до ОДА з проханням про виділення 95 тисяч гривень з обласного бюджету.[247]

Поблизу с. Кремінці (інша назва Татарів) є загадкова ущелина, таємниця якої потребує розгадки вчених. "За переказами, тут в давні часи знаходили природне зцілення від туберкульозу. Ущелина має особливий цілющий фотофон, що регулює імунну систему організму. У місцевому санаторію "Прут" успішно лікували ларингіти, трахеїти, бронхіальну астму, пневмосклероз, туберкульоз. Зі слів лікарів санаторію десять днів відпочинку в Кремінцях – і формула "чорнобильської крові" набуває норми, минають найтяжчі захворювання верхніх дихальних шляхів".[248]

Фотовиставка "Яремче-97" у вестибюлі міськвиконкому розповіла гостям про туристський сервіс, розвиток готельного господарства, оздоровчі можливості регіону. Представлено 45 великоформатних фотографій з яремчанської бази відпочинку "Карпати", санаторію–профілакторію "Яремче", спільного українсько-австрійського підприємства "Енка–Прут". "Малою Швейцарією називають наш гуцульський край. І цю красу можна побачити на фотографіях", – підсумовує стаття в обласній газеті.[249]

П'ятеро з 11 дітей родини Харкавих з Івано-Франківська відпочили того літа на Ворохтянській навчально-спортивній базі "Авангард". Як і попереднього року, понад 80 школярів з багатодітних та малозабезпечених сімей з нетерпінням чекали традиційних малих олімпійських ігор, програма яких широка і водночас доступна.[250]

Троє представників з тієї ж родини Харкавих – Оленка, Тарас і Ганнуся разом із сестрами Анничкою та Оленкою Мельниковими, Володями Левицькими, Гладишем і Бандурою виграли забіги...Був тут ще один переможець – ворохтянець Петро Сказків. А перед тим разом з сестричкою і двома братиками він дарував усім веселі гуцульські мелодії." До речі цей талановитий сімейний ансамбль –

---

[247] По допомогу до ОДА//Рідна земля.–16 червня 2000р. – №24. – С. 3, С.6.

[248] Загадкова ущелина//Тижневик Галичини. – 5 березня 1998 р. – С. 3.

[249] Євген Гордиця. "Мала Швейцарія" теж потребує реклами//Галичина. – 29 липня 1997 р.

[250] Посеред літа з гірки на санках//Галичина. – 29 липня 1997 р.

лауреат багатьох всеукраїнських та міжнародних конкурсів, і з дозволу Президента мав можливість безплатно відвідувати музичну школу.[251]

На запрошення педагогів та учнів Надвірнянського еколого-натуралістичного центру дітей та юнацтва в нашому краї побували два десятки школярів із Сум – члени тамтешніх гуртків "юні інспектори охорони природи" та "Фотонатураліст". Гості відвідали державний заповідник "Горгани", дендропарк "Високогірний", ознайомились із Делятинським музеєм охорони природи, екологічними стежками Карпатського національного природного парку. Захопили їх і принади курортного Яремче та спортивної Ворохти з її відомими трамплінами і підвісною дорогою.[252]

ОДА підготувала пакет документів про створення в селищі Ворохта Національного центру зимових видів спорту, що мав би стати місцем не тільки підготовки українських олімпійців, а й проведення престижних міжнародних змагань. Для цього передбачається запровадити на території селища режим вільної економічної зони, що узгоджується з планами керівництва області створити в цій карпатській окрузі спеціальну вільну туристсько-рекреаційну зону "Яремче" за ініціативою Яремчанської міської ради. Відповідні документи подані в Київ. Місцева ж влада зі створенням такої зони розраховує на залучення інвестицій для розвитку рекреаційного бізнесу в Карпатах, для заохочення чого пропонує скорочення ПДВ на 50%. Це вважається чи не єдиним порятунком гірських поселень на майбутнє, оскільки в цій курортній місцевості з найчистішими повітрям, водою і землею, що засвідчено відповідними лабораторними аналізами, розвиток промисловості не передбачається.[253]

Ще за австро-угорських часів Яремче та околиці були улюбленим місцем відпочинку європейської знаті. Нині в яремчансько-ворохтянській курортній зоні є до півсотні готових відпочинкових об'єктів, які вимагають реконструкції та доведення їх побутових стандартів до європейського рівня.[254] Постановою КМУ низку населених пунктів Івано-Франківської області зараховано до курортних. Це місто Яремче, смт. Ворохта і с. Микуличин Яремчанської міськради...[255]

---

[251] Там само.

[252] Питлюк М. Екологічне шоу з елементами виховання//Там само.

[253] Ворохта годиться як центр зимових видів спорту//Галичина. – 24 січня 1998 р.

[254] Там само.

[255] У новому статусі//Галичина. – 27 січня 1998 р. – С. 1.

Розділ VIII. ВОРОХТА У 90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

8.1. Розпад СРСР і зміни у Ворохті

В періоди загальнодержавних змін зі звичайними людьми у звичайнісіньких містах і селах теж відбуваються часом неймовірні перетворення, іноді кардинально міняється їхнє самоусвідомлення, стиль мислення, поведінка, життєві звички і т. д. Ми особисто мали змогу переконатися в цьому під час розвалу наймогутнішої в світі країни, яку вважали найкращою, найщасливішою багато людей. Проте за дуже короткий час вона розсипалася на друзки, виникло сотні міжетнічних, релігійних та інших конфліктів, ми з подивом самі для себе стали іншими людьми, зовсім з іншими планами, надіями, життєвими перспективами тощо. Цікаво спробувати прослідкувати крок за кроком, як це все відбувалося з нами, проаналізувати події на обмеженому просторі одного населеного пункту.

Громада нашого селища цілком приєднується до вимог, викладених у зверненні виборців до сесії ВР щодо ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи... Вважаємо за необхідне порушити на сесії питання про неможливість приналежності до будь-яких політичних партій та угруповань службових осіб, органів МВС, КДБ та збройних сил, підтвердивши цим, що вони служитимуть захистові інтересів народу України, а не інтересам політичних партій. Глибоко стурбовані концепцією введення регульованої ринкової економіки. Без проведення грошової реформи, приватизації підприємств і опробування надійного механізму компенсації це може призвести до дестабілізації обстановки, викликати хвилю масового обурення.[256]

Ось так, від підтримки до погроз, хоч навряд чи авторів уповноважила вся громада, але в той час будь-яка ініціатива сприймалася "на ура". Якось пан Василь Ткачук, автор цієї замітки, та голова місцевого осередку Народного Руху завітали і до нашого дому, де велася мова про політичну ситуацію. Батько, між іншим, сказав прощаючись : "Я теж син січового стрільця..." Але відкрито вступити в Народний Рух ще побоявся. Більше того, на моє запитання про діда і хто такі Січові Стрільці, прозвучало щось неясне: "Ну, була колись Запорізька Січ, а після неї залишились стрільці..." Це й справді нічого не пояснювало, але красномовними виявились інтонація

---

[256] Не будьмо байдужі//Галичина. – 9 червня 1990 р. – С. 2.

й міміка. По тону було зрозуміло: краще не допитуйся. Іншим разом на стіні колишнього дитячого садочка (біля старої церкви) з'явився тризуб, матері батько сказав, а мені, про всяк випадок, знову була готова відмовка. На щастя, тризуб залишався декілька днів, я вперше побачив наш герб за таких таємничих обставин – це надихало. Коли на лінійці в школі дозволили вже не носити піонерський галстук, я натхненно порвав його вдома, за що мама потім сварила (матеріал був гарний).

"До всіх депутатів, яким не байдужа доля України і її народу, які докладають свої зусилля для здобуття реального політичного і економічного суверенітету республіки, відродження української державності, звертаємось словами Великого Кобзаря: "Борітеся – поборете, Вам Бог помагає...", – так закінчувала свого листа "Від імені громади смт. Ворохта сім'я Ткачуків".[257]

Отже до ГКЧП панував загальний страх, але іноді він поступався фундаментальним цінностям, коли мова заходила про святе, недоторканне. Я мав колись необережність заявити батькам, ніби знаю, звідки взялася людина і коли настане кінець світу. Не пригадую, до чого я це гукнув, але татову відповідь запам'ятав назавжди: "Людину створив Бог і байдуже, що про це думав Дарвін."

Лише з 8-го класу (1991–92 навчальний рік) мені пощастило вивчати минуле свого народу – історію України, на закінчення музичної школи 1992 р. мені подарували книгу "Українські Січові Стрільці", де у списку 7-мої сотні був мій дід. Це і визначило мою майбутню професію й долю (поряд з хорошим вчителем, знанням політичної карти, допитливістю до переказів бабусі, – атлас світу і біографію Наполеона я отримав дещо пізніше).

"...Чи випадково, в такі тяжкі часи російської окупації в більшій частині України колядки практично зникли, а комуністична хунта окремі з церковних перефразувала на свій лад: *"Нова радість стала, яка не бувала. Зірка ясна п'ятикутна на Кремлі засіяла..."*

Тоді як українці споконвіку співали цю колядку так:

Нова радість стала, яка не бувала.
Над Вертепом звізда ясна на весь світ засіяла.

Або:

Добрий вечір тобі, славний господарю. Радуйся!
Ой радуйся, земле, рік новий народився!

---

[257] Там само.

Замість: *Добрий вечір тобі, пане–господарю. Радуйся!*
Ой радуйся, земле, Син Божий народився!"[258]

Пригадую собі тремтливе боязке натхнення, що захоплювало дух, коли на свято Нового Року 1991-го ми співали оригінальний варіант. Спочатку несміливо, у різнобій з "консерваторами" або національно-байдужими, а далі голосніше, коли відчули перевагу. Такі хвилини неможливо забути.

Зважте, шановні читачі, – продовжує заслужений майстер народної творчості України Дмитро Пожоджук, – навіть давнє наше звертання "пане-господарю" наводило жах на комуністів, не те що Ісус Христос чи Син Божий. Але простий люд хоч і крадькома, а все-таки продовжував колядувати, бо вірив у провал комуністичного прогресу. Тут пригадуються слова Ліни Костенко:

"Гоп, мої копита, гоп, мої колеса,
Ні чорта не вийде з вашого прогреса".

І справді, хоч аж понад сімдесят років гопала комуністична чума по нашій землі, дух народу вона знищити не змогла. Чи не найбільше колядок збереглося на Гуцульщині, хоч і тут атеїсти робили своє. Наприклад, у селі Космач добре пам'ятають люди, як ганявся за колядниками (особливо за дітьми) колишній директор Космацької середньої школи Михайло Дідух, який виконував ще службу секретаря первинної організації комуністів у Космачі. А гуцули з Верховинського району у цій негідній ролі називають колишнього першого секретаря Верховинського райкому компартії Василя Лютича. І такі приклади не поодинокі."

"До того ж, спопеліла в огні церква Св. Параскеви у Космачі, яку ще будував О. Довбуш, а комуністи так легко її знищили. Не стало церкви в Довгополі Верховинського р-ну, було заарештовано і відправлено в Сибір на каторгу священика із Космача Володимира Романюка, який згодом став патріархом...Безумовно, що якраз на Гуцульщині була і залишається найбільша повага до батьків, до родинних коренів, є наймiцніша сім'я. Саме тут ще й донині діти звертаються до батьків на Ви – як знак великої пошани і любові. Саме тут діє неписаний закон, що на Різдвяні свята сходиться до хати вся родина, з'їжджаються діти з далеких і близьких країв, сідають всі разом

---

[258] Пожоджук Д.//Поліття. – 1996. – №1 (січень). – С. 3.

до святочного столу і просять Бога, щоб допоміг дочекати всім ще й наступного року отак разом вечеряти. Так було, так є і так буде!"[259]

У Ворохті ми теж збираємось на Різдво цілою родиною, але як важко було моєму братові побороти в собі радянську традицію "товарищества" з батьками й поступово завдяки двом рокам далеко від дому (в армії біля Москви) перейти через листи на Ви. Мені ж це й досі не вдалося.

Дуже допомогли нам на початку 90-х усвідомити себе українцями представники нашої діаспори. Десь 1992 року до Ворохти приїхав, з метою повернути собі хату, сотник УПА Дмитро Мочерняк з Чехії, з ним бачився керівник Яремчанської організації ветеранів УПА Лесь Хомин, котрого сотник Чорнота приймав до лісу.

Потім приїхав Онуфрій Цабанюк (1924 р. н.), який до 1939 року працював у рідному селі в аптеці, належав до "Просвіти", виконував роль зв'язкового з Карпатською Україною, 1941 р. мобілізований до німецьких робочих батальйонів. З 1949 в Австралії розгортає активну працю в «Пласті», за що відзначений срібною і золотою медалями св. Юрія Переможця і медаллю Хоробрості від королеви Англії за врятування людей від смерті.[260] Прибувши в Україну на початку 90-х, він пробує організувати «Пласт», але, на жаль, у самій Ворохті він скоро занепав, як і «Просвіта», «Рух» тощо.

Виступивши біля пам'ятника Т. Шевченка на одному зі свят зачитав привітання від українців Австралії та від Пласту. Після виступу вчителя Богдана Нагірного з патріотичним віршем, пан Онуфрій підійшов, потиснув руку і сказав кілька схвальних слів. Адже вірш був саме про важкий шлях діаспори.

Будівництво незалежної держави наштовхувалося у кожному населеному пункті на свої особливі проблеми. Представник президента України в Івано-Франківській області 1993 р. обіцяв у рубриці "Візитка", що скоро стане до ладу лікувальний корпус у санаторії "Смерічка", але водночас визнав, що проектування централізованого водопостачання у Ворохті припинене.[261]

Проблеми наздоганяли одні одних. В 1997 р. "вода розмила 200 метрів берегів Пруту в районі села Микуличин Яремчанської міськради, зруйнувала п'ять мостів місцевого значення та басейн

[259] Там само.

[260] Домашевський М. Історія Гуцульщини. – Т. 3. – С. 370–371.

[261] Василь Павлик. Край, де все має продовження//Україна. – 1993. – №11.

водозабору у Ворохті", – повідомляв кореспондент в коментарі до статті В. Пожоджука "Стихія залишила страшні сліди".[262]

"Коли проводили газопровід до Яремча, то обіцяли: далі він проляже до Ворохти, – скаржилась у листі група жителів. – Газифікація допомогла б оживити санаторії, будинки відпочинку, швидко б окупилася. Тим більше, що маємо свій природний газ у Пасічній коло Надвірної..." Як пояснили у відділі економіки ОДА, Яремчу пощастило, бо "Прикарпаттятрансгаз" має там свій санаторій і подбав, щоб у ньому було більше зручностей. "Івано-Франківськгаз", який займається газифікацією селищ міського типу (до них належить і Ворохта), сьогодні виконує роботи в Делятині. Чи буде наступною Ворохта, невідомо, бо на цей рік її немає в плані соціально-економічного розвитку. Можливо, для ворохтянців щасливішим видасться наступний, 1998-й, але це значною мірою залежить від коштів на капітальне будівництво та наполягань Яремчанської міської ради."[263]

Також, окрім економічних проблем, виникли певні зміни у психології, поведінці людей. Нова дисципліна – "Сексуальне здоров'я суспільства"– впроваджувалась у деяких школах. Семінар під такою назвою, організований в рамках Програми здоров'я та розвитку молоді ЮНІСЕФ, пройшов у Києві 1997 р. Мета заходу – підготувати викладачів, які зможуть навчати молодь культури сексуальних стосунків. Спілкування між молодими соціальними викладачами, студентами і консультантами (гінекологами, соціальними працівниками) проходило у вигляді гри. Наприклад, один день молодь представляла плакати і рекламні ролики для телебачення на тему СНІДу. Були й практичні заняття, де вчилися правильно користуватися презервативами, відрізняти ВІЧ від СНІДу, вивчали шляхи передачі та методи попередження венеричних захворювань.[264]

Для такої роботи вже давно настав час і були справді суттєві причини. Цей же номер газети «Галичина» повідомляв, що в с. Вороненко (біля Ворохти) "в одинокій хаті лежав труп 24-річної жінки. Потерпілу задушили, попередньо зґвалтувавши. Деякі ознаки свідчили, що жертва відчайдушно оборонялася. Очевидно, у 15-річного хлопця настав час сексуальної активності".[265]

---

[262] Пожоджук В. Стихія залишила страшні сліди// Тижневик Галичини. – 7серпня 1997. – С. 2.

[263] До Ворохти не дійшла черга.//Тижневик Галичини. – 20 листопада 1997 р. – №47 (204).

[264] У школі про секс говоритимуть не пошепки//Галичина. – 4 листопада 1997 р. – №183. – С. 2.

[265] У вбивстві тітки підозрюється племінник//Там само. – С. 8.

А тим часом із-за океану привозили гуманітарну допомогу. "Благодійна організація, центр якої в Торонто, опікується тільки дитячими будинками або, як їх називають у діаспорі, сиротинцями. "Приятелі дітей" розширили мережу допомоги і відвідують тепер в Україні 200 сиротинців. Працюють у цій благодійній організації лише волонтери. Вони привозять з Канади медикаменти, дитяче молоко, іграшки, книжки, одяг, спортивні речі – все нове, або майже нове, у доброму стані. Добровольці від "Приятелів дітей" контролюють розподіл допомоги, використання ліків. Раїса Юхименко, керівник групи, що побувала в Косові, розповіла про організацію літнього табору для сиріт у Ворохті (він уже діє третій рік)..." [266]

Налагоджувались добросусідські відносини місцевої влади з колегами у Республіці Польща. В 1998 р. "у Надвірнянському районі кілька днів перебувала представницька делегація із польських міст Челядь та Олькуш Катовіцького воєводства...Оглянули вони й мальовничі місця Яремчі та Ворохти."[267]

Також пожвавішали контакти з іншими державами. Наприкінці листопада 1998 р. в Яремчі пройшло засідання ради Карпатського єврорегіону і на березень 1999 р. було заплановано підсумкове зібрання членів єврорегіону, щоб визначити основні, стрижневі принципи її діяльності на перспективу.[268]

Ці зв'язки мали і конкретні наслідки для нашого селища. В 1998 р. у Ворохті біля комплексу трамплінів відкрито пам'ятний знак угорським воякам, які полягли в роки Другої світової війни. Саме тут, поблизу санаторію "Гірське повітря", один з корпусів якого правив угорському командуванню за військовий шпиталь, було поховано десятки, якщо не сотні мадярських солдатів. Місцеві старожили не забули місця поховання чужоземців, хоча з того часу минуло більше півстоліття...[269]

Зокрема, були присутні на відкритті колишній політв'язень дяк Микола Санкович, колишній старшина військ НКВД Юрій Дило (брат якого – радянський розвідник, похований в Міхайловце, Словаччина), який згадував, приходив свого часу до полонених, допомагаючи разом з іншими односельцями.

---

[266] Долішній М. Допомагають канадські "Приятелі дітей"//Тижневик Галичини. – 5 червня 1998 р. – С. 2.

[267] Питлюк М. Складові економічного поступу сусідів//Там само.

[268] Що може Карпатський єврорегіон//Галичина. – 27 жовтня 1998 р. – №172. – С. 1.

[269] Старунчак М. Під небом пам'яті чужих могил немає//Тижневик Галичини. – 7 травня 1998 р. – № 19. – С. 1.

"Вшанувати пам'ять своїх земляків прибули представники Міністерства оборони Угорщини: полковник Ласло Ердош, керівник відділу охорони військових могил, консул Угорської Республіки в західних областях України Антал Суромі, священики. Відбулися освячення пам'ятного знака, встановленого угорською стороною, та громадська панахида. Ворохтянський селищний голова Олексій Йосипчук відзначив, виступаючи на імпровізованому віче, що мешканці селища, надавши допомогу у впорядкуванні пам'ятного місця, доглядатимуть за ним і надалі. У свою чергу, представники сусідньої держави запевнили, що на території Угорщини могили загиблих українських вояків теж перебуватимуть під охороною."[270] Співав церковний хор і діти з Угорщини. Але мало було 2 травня молодих людей. Хотілося вірити у добрі наміри Угорщини, котра обставляє наші гори своїми пам'ятними хрестами, особливо на Закарпатті. Зокрема, на Яблуницькому перевалі встановлено меч-хрест до 1100-річчя приходу угорців у Паннонію.

До речі, автор цього повідомлення Михайло Старунчак народився 1947 р. в селі Заріччя. 1975 р. заочно закінчив ф-т журналістики Львівського ун-ту. В 1983–98 рр. працював завідуючим оргвідділу міськвиконкому і представляв на цій панахиді місцеву владу. Потім призначений керуючим справами міськвиконкому.[271]

8.2. Відновлення економічного поступу

"Голова правління ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат" Антон Яворський зробив важливий крок до того, щоб підняти підприємство з руїни. Завдяки його ініціативі в час економічного застою воно зуміло проторувати дорогу на зовнішній ринок – експортувало пиломатеріали в Угорщину. Партнерам з угорської фірми відправлено вже 60 кубометрів високоякісних дощок. Ті повністю задоволені якістю обробки лісоматеріалів і готові й надалі тісно співпрацювати з ворохтянцями."[272]

"У Яремчі побувала представницька група туристичних організацій і фірм з Республіки Польща. Мета – налагодження конкретних взаємин з українськими партнерами в питаннях відвідування туристичними групами й приватними особами з Польщі Карпатського регіону. Гості з Варшави, Жешова, Динова ознайомилися з природою краю,

---

[270] Там само; Ніхто не забутий//Рідна земля. – 5 червня 1998 р. – №23. – С. 3.

[271] Старунчак М. Потрібно забезпечити повне функціонування законів// Яремчанський вісник. – 4 травня 1998 р. – С. 1.

[272] Угорці задоволені дошками з Ворохти//Рідна земля. – №25. – 19 червня 1998р. – С. 3.

зустрілися з керівниками туристично – відпочинкових баз Яремчанщини. Результатом візиту стало підписання угоди про співпрацю та участь у розробці спільних програм між закладами рекреації Яремча та польського міста Динова".[273]

Проте, туризм завжди несе і певну небезпеку. В 1999 р. четверо студентів Львівського інституту екології Карпат НАН разом з викладачем приїхали на Прикарпаття для проходження виробничої практики. Вони працювали на біостаціонарі метеостанції Пожижевська в районі Ворохти. 3 лютого о 12 годині дня вийшли в гори для виконання практичних завдань. При собі мали радіостанцію УВК, однак зв'язок перервався, можливо й через те. Що в умовах великого перепаду висот сигнал практично не проходив. У зазначений час практиканти на станцію не повернулися, і керівництво вдарило на сполох, повідомивши про надзвичайний випадок рятувальні служби. Цілу ніч тривали пошуки студентів і викладача. Тільки вранці 4 лютого рятувальники натрапили на львів'ян, які на руках несли свого п'ятого товариша – керівника, вже мертвого.[274]

З'ясувалося, що після проведення планових досліджень львів'яни вирішили зійти на Говерлу. Було сонячно, екологи розраховували, що до настання сутінків встигнуть повернутися на базу. Тим більше, що через кілька днів їм треба було повертатися до Львова. Група без пригод добралася до вершини Карпат, однак на зворотному шляху їх застала хурделиця. Пронизливий вітер збивав з ніг, за десяток метрів нічого не було видно. Група заблудилася. Найгірше довелося керівнику практикантів. Він був легко одягнений і почав замерзати. Опинившись в улоговині, студенти вирили в сніговому покривалі яму, в якій простояли всю ніч, зігріваючи один одного своїми тілами. На жаль, попри всі зусилля практикантам не вдалося врятувати свого керівника. Він помер опівночі.[275]

Заступник начальника Яремчанського міськвідділу міліції Микола Соляніченко, який майже добу разом з підлеглими та рятувальниками розшукував екологів зауважив, що в цю пору небезпечно штурмувати Говерлу навіть добре підготовленим альпіністам. Не кажучи вже про самодіяльних туристів. Торік, зокрема, майже на тому місці, де загинув

---

[273] Старунчак М. Вісті з Яремчанщини//Тижневик Галичини. – 19 листопада 1998 р. – С. 2.

[274] В горах загинув викладач зі Львова//Галичина. – №20. – 5 лютого 1999р. – С. 1.

[275] Світ молоді. – 12 лютого 1999р. – №7. – С. 6.

львівський інженер, снігова лавина накрила альпіністів з Польщі. Шкода, що ці трагедії не стають пересторогою іншим.[276]

Проблеми і перспективи розвитку Ворохти сьогодні вимальовуються чіткіше. Завершився період нестабільності, з'явився економічний поступ, та нам ще часто заважає руйнівна психологія залишена в спадок від "гомо совєтікус" та ще більше скособочена в період кучмізму.

Окрім туристів, наші гори завжди притягували мисливців. Так, "2 лютого лісники повідомили директору Ворохтянського держлісгоспу пану Володимиру Паневнику, що бачили в лісі сліди людини. Висловили припущення, що лісами Озернянського лісництва бродить якийсь браконьєр. Директор зв'язався з працівниками Яремчанського МВВС, попросивши допомогти затримати невідомого".[277]

"Сутеніло, коли рейдова бригада Яремчанського міськвідділу міліції та Ворохтянського держлісгоспу почула в урочищі "Явір" постріли. Охоронці правопорядку і фауни поспішили на звуки стрільби. Озброєний чоловік, побачивши міліціонерів і лісників, намагався втекти, але його наздогнали і роззброїли".[278]

"Мав цей чоловік незареєстровану мисливську двостволку, верхній ствол якої був вставленим та нарізним, що є порушенням закону і несе кримінальну відповідальність. Нарізна зброя є бойовою, а не мисливською. Браконьєрство довести верховинцю не вдалось, бо здобичі при ньому не було, а на запитання, що він робить у ворохтянському лісі, той відповідав, що він любить прогулянки. Але при обшуку у його помешканні , у Верховині, міліціонери знайшли ще дві незареєстровані рушниці, оптичний приціл, газовий пістолет та 125 набоїв різного калібру. Цікаво, що під час обшуку в помешканні було знайдено потаємний сховок, у якому лежало 1000 гривень та 300 дол. США. Найбільше знахідці раділа вагітна дружина "партизана" та четверо малих дітей, котрі й не здогадувались, що вони такі багаті."

"Затриманого знають у сусідній Верховині як вправного кухаря, однак мало хто відав, що він так любить дичину. Як повідомив начальник Яремчанського міськвідділу міліції П. Френюк, проти цього чоловіка порушено кримінальну справу за зберігання зброї та патронів і спробу браконьєрства".

---

[276] Там само.

[277] У лісі знайшли партизана.//Яремчанський вісник. – 27 лютого 1999.– №9. – С. 4.

[278] Кухар любить дичину.//Тижневик Галичини. – 18 лютого 1999 р. – №8. – С.16.

"Новостворений відділ рекреації та природокористування Яремчанського міськвиконкому провів відповідну роботу, намагаючись навести порядок з використанням лісових ресурсів на території міськради. Створено оперативну групу з охорони лісу та недопущення крадіжок деревини на всіх пилорамах незалежно від форм власності. З цією метою запровадили журнали обліку лісопродукції. Йдеться про відвантаження деревини з ВАТ "Ворохтянський лісокомбінат" та Ворохтянського лісгоспу. Тепер облік ведеться на складах, а не як раніше – на залізничній станції Ворохта. Отже, тепер можна попередити крадіжки деревини."[279]

Багато ворохтянців були змушені виїхати на заробітки до інших країн. Зокрема, школу покинули здібні педагоги Дячук С. В. (Англія), Дементьєва Л. О. та Олесів Г. Є. (Італія), Матійців І. І. (Париж) та її однокласниця Стефанюк О. П. (США) тощо. Не всі з них вирішили повернутися додому. Але хочеться вірити, що невдовзі Ворохта знову оживе, оновиться, стане такою ж казковою та зваблливою для туристів, як і перед 1-шою світовою, або в 30-ті чи 80-ті роки XX ст., а влада й нові покоління ворохтянців будуть постійно турбуватися, щоб наше селище із кожним роком ставало ще красивішим.

---

[279] Іван Яблонський. Тепер і мишка не пролізе?//Тижневик Галичини. – 18 лютого 1999 р. – №8. – С. 2.

Розділ IX. КЕРІВНИКИ ВОРОХТИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Першим післявоєнним керівником Ворохти призначений 1944 р. Григорій Кузів (1910–48), син Олекси,[280] що зовсім не користувався повагою односельців. Навіть стрибки не хотіли ризикувати своїм життям й охороняти його. Після загибелі рідного брата Миколи, вбитого повстанцями 1947 р. в лісі біля потоку Войтул, сам голова теж загинув під час виконання господарських робіт на своєму полі від руки вояка УПА Володимира Прибиловського 1948 р.[281]

Його наступник Бербеничук Юрій Федорович (1915, с. Космач – 1971, смт. Ворохта) з бідної багатодітної сім'ї, де було дев'ятеро дітей. До школи взагалі ніколи не ходив, був самоуком. Ще хлопцем працював у Ворохті, де одружився 1940 р. з Ґриджук Параскою Семенівною (1922 р. н.), виховали п'ятеро дітей. Молодим брав активну участь у художній самодіяльності, зокрема, грав головну роль у п'єсі "Олекса Довбуш". В 1944 році його забрали на війну, отримав контузію.

В 1948–49 рр. працював головою сільської ради. Коли повіз документи в Станіслав, йому спалили хату, навіть пожежної тоді не було. Потім працював у магазині. В 1953 році став майстром Ворохтянського лісозаводу. В 1963 році вбили 18-річного сина і він важко захворів, невдовзі помер. З 1949 р. селом керував Іван Федорович Романюк (1921–77), також ветеран війни, поранений біля м. Чоп.

У 50-ті роки головою сільради був уродженець села Микола Капштан (1903–78), син Юри, який маючи лише початкову освіту, займався торгівлею, уникнув фронту, після війни став начальником Сільського Споживчого Товариства; спорудив собі гарний (на ті часи) будиночок у центрі Ворохти, а згодом працював продавцем. Пізніше головував ще один ворохтянець Олекса Бойчук (1910–84), начальник верхнього складу Ворохтянського ЛК, з бідної багатодітної родини.

Наступний голова – військовий Лукін Олександр Андрійович, уродженець Красноярського краю, який потрапив у Ворохту як начальник гарнізону. Одружився з Катериною Федорівною Тинкалюк, і проживали по вул. Войтул. Тут у них народилося п'ятеро дітей (3 дочки і два сини). По розформуванні гарнізону в 50-х рр. став начальником складу, а далі головою села.

---

[280] Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська обл. – К., 1971. – С. 413.

[281] Там само. – С. 414.

В кінці 1965 р. О. А. Лукін виїхав з сім'єю у м. Тайшет Іркутської обл. і, за переказами, став начальником однієї з тюрем цього сумнозвісного для багатьох українських політв'язнів міста. Обидва його сини стали міліціонерами.

У 1-й пол. 60-х Ворохту очолив Андрусів Іван Васильович (1924–1983), родом з с. Кадобна Калуського р-ну. Після Голинської 8-річної школи він закінчив бухгалтерські курси при технікумі залізничників. Був начальником пошти в Яремче, головним бухгалтером туберкульозної лікарні у Ворохті. Тоді обраний головою Ворохтянської сільради. Далі – директор комбінату комунальних підприємств, голова профспілки Ворохтянського лісокомбінату, зокрема, на цій посаді 1968р. він керував вивченням досвіду механізації внутрішньо-заводських робіт на Рахівському лісокомбінаті.[282] Згодом він продовжував працювати у сільраді головним бухгалтером.

Голова селищної ради в 1965–72 рр. – Палійчук Василь Миколайович (1.10.1936–31.10.2004). Трудову діяльність розпочав у 1952 році у Ворохтянському ЛК, працював лісорубом та помічником майстра, 1955–1958 рр. – служба в армії.

З 1959 по 1965 рік працював водієм у Микуличинській автоколоні (1959–1960 рр.) та санаторії "Черемшина". Одночасно в 1963–66 рр. заочно навчався у Надвірнянському автотранспортному технікумі.

1972–1997 рр. працював директором Яблуницької станції технічного обслуговування легкових автомобілів, а з 1997 р. – підприємець.

Неодноразово обирався депутатом Надвірнянської районної, Яремчанської міської, Ворохтянської селищної та Яблуницької сільської рад, членом виконкому Ворохтянської селищної та Яблуницької сільської рад, заступником голови Яблуницького сільвиконкому.

Разом з дружиною Марією виховали четверо дітей: Оксана (1969)– підприємець, Микола (1971) – міський голова м. Яремче, Надія (1975)– підприємець, Лілія (1982) – юрист, закінчила Прикарпатський ун-т.

Тарас Марія Василівна народилася 8.11.1931 року в смт. Чернелиця Городенківського р-ну в сім'ї селянина – середняка. В 1950 році закінчила Чернелицьку СШ, в 1964 році Снятинське культосвітнє училище. З 1952 – 54 рр. працювала вчителем I– IV класів Дубківської семирічної школи Городенківського р-ну. Після переведення чоловіка дільничним інспектором міліції в Яремчанський р-н, працювала

---

[282] Там само. – С. 415.

секретарем та вчителем I–IV класів в Білоославській школі. В 1965 році сім'я переїхала в смт. Ворохта, і вона працює бібліотекарем Ворохтянського ЛК, а в березні 1969 року обрана секретарем Ворохтянської с/ради, з 1972 року до квітня 1982 року стала її Головою. За час праці Головою селищної ради збудовано середню школу, пошту, прокладено тротуари в центрі селища, встановлено пам'ятник односельчанам, загиблим під час ВВ війни, огороджено цвинтар. За сприяння будівництву школи нагороджена Мін. Освіти УРСР Почесною грамотою, також неодноразово селищна рада виходила переможцем у виконанні соцзобов'язань, за що Тарас М. В. була нагороджена почесними грамотами облради.

З 1982 року переведена у Ворохтянське екскурс бюро директором орендованої бази, звідки вийшла на пенсію в грудні 1986 року. За успішне виконання плану, розвиток туризму та екскурсій нагороджена нагрудним значком "За активну роботу по розвитку туризму та екскурсій" Центральної Ради по туризму і в січні 1986 року занесена на дошку пошани Української Республіканської Ради по туризму та екскурсіях. Нагороджена медаллю Ветеран праці. Три скликання обиралась депутатом Районної Ради. Дві дочки працюють медсестрами, син за спеціальністю – вчитель.

Колімбровський Михайло Михайлович (нар. 26.03.1954 р. в с.Устеріки Верховинського р-ну в сім'ї селянина), там закінчив восьмирічку, а в 1971 р. СШ в с. Красноїлля. Працював бетонником в "Харківспецбуді" у м. Харків (1971–72). Відслуживши в 1972–74 рр. в армії, став продавцем споживчого товариства в с. Красноїлля.

Одночасно в 1974–80 рр. заочно навчався на географічному факультеті Чернівецького державного університету, з 1975 р. перейшов на роботу вчителем географії Устеріцької восьмирічної школи (до вересня 1981 року).

Перебравшись в смт. Ворохта, був спочатку інспектором з праці в санаторії "Смерічка", з січня 1982 року – методистом Ворохтянського бюро подорожей та екскурсій (з листопада 1983 року – його директор). Будучи обраний головою Ворохтянської селищної Ради на червень 1987– червень 1994 рр., провів реконструкцію центру селища, а саме: відремонтовано і переведено приміщення селищної ради; в 1990 році встановлено пам'ятник Т. Шевченку; облаштовано територію від селищної ради до привокзальної площі; прокладено каналізаційний колектор; збудовано ряд автомобільних та пішохідних мостів.

Вшановано пам'ять борців за волю України, зокрема, низкою культурно-мистецьких програм і спорудженням символічної Могили Січовим Стрільцям.

В 1994–98 рр. М. М. Колімбровський очолював Яремчанську міськраду, далі продовжував працю в міськвиконкомі на посаді начальника відділу статистики. В 2002 році обраний депутатом обласної ради. Має дорослих доньку і сина. Зараз – начальник обласного управління статистики.

Голова селищної ради у 1994–98 рр. – Глинчак Ігор Михайлович (нар. 12.05.1959 р. в м. Стрий на Львівщині). В 1966–76 рр. навчався у Ворохтянській СШ, де вчителем іноземної мови працювала мама – Ганна Петрівна. Батько працював на Ворохтянському ЛК. Закінчив лісогосподарський факультет Львівського лісотехнічного інституту за спеціальністю "Інженер лісового та садово-паркового господарства".

З 1980 р. теж працює на нижньому складі Ворохтянського ЛК сортувальником деревини, 1991 р. обраний головою профкому лісокомбінату, а в 1994–98 рр. очолює Ворохтянську селищну раду. Далі – головний спеціаліст Яремчанського міського відділу земельних ресурсів, з 2002 р. – директор Яремчанської міської філії Івано-Франківського регіонального центру державного земельного кадастру. З 2003 року – юрист приватної фірми.

Дружина – медсестра санаторію "Смерічка". Дочка Мар'яна закінчила Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника і теж стала юрисконсультом, а молодша Христя ще навчається.

Колишній лісничий Озернянського лісництва Олексій Михайлович Йосипчук (1954 р. н.) двічі обирався головою Ворохтянської селищної ради (1998–2006).

Протягом 1972–98 рр. секретарем селищної ради була Арсенич (Скорецька) Анастасія Остапівна (1941 р. н.), з робітничої багатодітної сім'ї, в 1959 р. закінчила 10 клас Ворохтянської школи (перший випуск). Неодноразово брала участь в обласних і республіканських змаганнях з зимових видів спорту, за що нагороджена грамотами та медалями. В 1961 р. закінчила Коломийське торгово-кулінарне училище, влаштувалася на Ворохтянський ЛК (робітником, верстатницею, нормувальником). Заочно закінчила Закарпатський меблевий технікум. З 1998 р. – продовжує працювати діловодом с/ради. Нагороджена грамотами та медаллю "Ветеран праці".

Нині діючий голова Павлюк Юрій Петрович: (нар. 28.03.1947 р. в с Лопухово Тячівського р-ну Закарпатської обл.), розпочав трудовий

шлях на лісопильному заводі в Усть Чорна, одночасно закінчив 1965 р. вечірню школу. В 1966–68 рр. служив у війську, учасник бойових дій.

У 1969–87 рр. працював на магнієвому заводі Калуського хіміко-металургійного комбінату. Постійно виконував різні громадські доручення, член профкому, шість разів поспіль депутат Калуської міськради, двічі обирався членом республіканської ради ВТВР. Неодноразово нагороджувався почесними грамотами, грошовими преміями, отримав орден "Знак пошани" і державну премію України. У складі обласної профспілкової делегації відвідав Румунію, також побував у Німеччині та Угорщині.

В 1987 р. вступив у медучилище Івано-Франківська і почав працювати у ворохтянському санаторії "Черемшина" (масажист, медбрат фізкабінету), згодом приєднаному до санаторію "Смерічка". Голова профкому санаторію, активний учасник художньої самодіяльності та церковного хору.

Також ворохтянцем є міський голова Яремче (з 2002 р.) Микола Васильович Палійчук (нар. 17 серпня 1971 р.). В 1986 році, після закінчення восьмого класу Ворохтянської СШ, вступив до автотранспортного технікуму у м. Надвірна. Закінчивши у 1990 році навчання у технікумі, працював на НСБ "Україна" головним механіком. У 1991 р. вступив у Тернопільську Академію народного господарства (ТАНГ) на факультет економіки і управління виробництвом.

З 1993 року на громадських засадах працює координатором канадсько-українського Благодійного фонду "Товариство приятелів дітей", яке займається доставкою з Канади гуманітарної допомоги, роздачею її серед дітей-сиріт України та організацією оздоровлення їх під час щорічної літньої акції "Реабілітація та розвиток". Після закінчення Академії народного господарства у 1995 році та здобуття спеціальності "Управління трудовими ресурсами" працював та навчався в Канаді.

Після повернення в Україну у 1996 р. розпочав підприємницьку діяльність. Того ж року відкрив перший магазин "Руслана" у селищі Ворохта, розширив мережу магазинів "Руслана" до п'яти. В 1998 р. став одним із засновників ТзОВ "Руслана", яке займається перевезенням пасажирів на території Яремчанської міської ради та будівництвом спортивно-оздоровчого комплексу у селищі Ворохта. Заочно закінчив юридичний ф-т ПНУ ім. Стефаника та Державну Академію Управління при Президентові України. У 1998–2002 рр. був депутатом Яремчанської міської ради від округу № 23. Член НСНУ. Дружина Наталія Дмитрівна (1978 р. н.) – підприємець.

ДОДАТКИ

Додаток № 1. Список публікацій Нагірного М. Б.

1. *Гелей С., Нагірний М. Степан Федак* (1861–1937)//Українські кооператори. – Кн. 2. – Львів, 2001. – С.67–79.

2. *Нагірний М.* Ворохта в персоналіях: С. Федак, С. Салик та ін.– Івано-Франківськ, 2006. – 15 с.

3. *Нагірний М.* Ворохта і українське вчительство //Гуцульщина.– 2005. – Ч.60. – С.21–25.

4. *Нагірний М.* Громадська, фахова і доброчинна діяльність родини Степана Федака (1861 – 1937)//Матеріали IV міжобласної генеалогічної конференції "Український родовід". – С. 527–534.

5. *Нагірний М.* Заснування с. Ворохти під час Хмельниччини// Матер. міжвуз. науково-практ. конфер. на тему "Галичина і Волинь в роки Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького". – Івано-Франківськ, 1996. – С.35–36.

6. *Нагірний М.* Заснування Ворохти//Гражда. – 2002. – Ч. 6.– С. 54–55.

7. *Нагірний М. Б.* Історія Ворохти в персоналіях: С. Федак, С. Салик та ін.//Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини Карпат. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (1–5 вересня 2005 р.).– Рахів, 2005.– С.426–432.

8. *Нагірний М.* Микола Нагірний (1896–1953) і його рід//Матеріали IV міжобласної генеалогічної конференції "Український родовід". – С. 148–152.

9. *Нагірний М.* Особисті зв'язки діячів ЗУНР та УНР (на прикладі родини Степана Федака)//Україна соборна. Зб. наук. статей. Вип. 2. Ч.III. Історична регіоналістика в контексті соборності України. – К., 2005.– С. 318–325.

10. *Нагірний М., Служинська З.* Степан Федак – директор асикуративного відділу "Дністра", активний громадський діяч, меценат // Матеріали IV міжобласної генеалогічної конференції "Український родовід". – С. 535–538.

11. *Нагірний М.* Умільці Ворохти// Гражда. – 2005. – Ч.11. – Зима. – С. 50–52.

Додаток № 2

М. Нагірний

Мені скоро тридцять років

Мені скоро тридцять років
І досі сім'ї нема,
Земляки поспішають втікати
Шукать за моря дива.
А я хочу дожити до старості,
Гойдати малих внучат,
Дітей усіх подружувать
І мати на все вільний час.

Я хочу хотіти мало,
Але ще багато могти,
Не грошей мати багато,
А друзів і доброти.
Я хочу померти в країні,
Де я народився, зростав,
Де вперше ходити навчився,
Де перше кохання пізнав...

Мені не потрібні замки,
Чужі краєвиди й міста,
Я хочу, щоб моя країна
Найкращою в світі була!

26.09.2006 р., Івано-Франківськ.

Soon I will be thirty

Soon I will be thirty.
And still no family,
My peers are busily escaping
Chasing wonders overseas.
But I want to reach old age,
Rocking my grand children,
Marry of all my children
And have ample time free.

I want to desire little,
Bat still be able to do much,
Not to have a lot of money,
But friends and goodness.
I want to die in a country
Where I was born and raised,
Where I learned to walk
And met my first love...
I don't need castles,
Foreign landscapes and towns,
I want my country to be
The best in the world!

26.09.2006, Ivano-Frankivsk.
(Переклад Зої Гаюк).

Їдеш в поїзді весною

Їдеш в поїзді весною,
Якось сумно на душі,
Хоч надія є з тобою,
Що все вдасться у житті.
Але що таке надія —
Дійсно шанс чи пустий звук?
Я люблю тебе, о мріє,
Та яку обрати путь?
Як дійти до тебе, зоре,
Може впаду на шляху?
Та я вірю в тебе, доле,
Й, безперечно, віднайду!
Я пройду крізь бурі й грози,
Подолаю сніг і град,
Не страшні мені морози
Чи в пустелі спеки жар.
Знову в горах випали сніги
І знову холодно, немов зимою,
Та тепло серцю, що зігріте назавжди
Любов'ю, вірою й надією святою.

Весна 1995 р., Ворохта–Івано-Франківськ.

ПРО АВТОРА

Мирослав Нагірний народився у Ворохті 1978 р. в сім'ї вчителів.

У 1995 р. зі срібною медаллю закінчив Ворохтянську ЗОШ І–ІІІ ст. Призер університетської олімпіади (для учнів сільських шкіл) з історії.

В 1995–2000 рр. навчався в Прикарпатському ун-ті ім. В. Стефаника (іст. ф-т). З 1-го курсу бере участь у конференціях, публікується.

З 2000 р. – здобувач кафедри історіографії і джерелознавства цього ж університету, вчитель історії та права Бистрецької ЗОШ І–ІІ ст. (Верховинський р-н).

У 2003 р. ініціював встановлення меморіальної дошки на будинку колишнього директора Ворохтянської школи, мецената і публіциста С. Салика, створення осередку товариства "Гуцульщина" у Ворохті й очолив його.

2003–2005 рр. – викладач історії та філософії Івано-Франківської філії МАУП.

Володар гранту Президента України для обдарованої молоді на 2006 рік, автор десятка наукових статей, нині – директор Будинку культури смт. Ворохта.

РЕЗЮМЕ

Селище Ворохта – перлина Карпат біля підніжжя найвищої гори України Говерли (2061 м), виникло в середині 17 ст. як присілок найбільшого села України – Микуличина. Назва "Ворохта" походить від прізвища солдата–дезертира із Закарпаття, здібного слуги засновників села, що став їхнім зятем.

Друга родина у селі – Дедерчук – ймовірно, теж походила з Угорщини.

Збереглася унікальна пам'ятка гуцульської архітектури – церковця 1615 р., копія котрої відтворена у м. Гантер, (штат Нью-Йорк). До сер. XIX ст. тут жило 5 родин гуцулів, тривав рух опришків, найвідоміший ватажок яких – О. Довбуш (1700–1745) – ввійшов у конфлікт із засновниками села – родиною Мочерняків – і загинув через день після вбивства ним одного з представників цього роду. Самі Мочерняки швидко перестали опришкувати і зайнялися господарством, лише один із них володів у кінці 19 ст. майже тисячею моргів полонин.

Унікальним було декоративно-вжиткове мистецтво гуцулів, але у Ворохті його розвиток сповільнився з прокладенням залізниці 1894 р., коли різко зросло населення, з'явилися санаторії, лісорозробки, школа, трампліни, Оселя українського вчительства, відбувалися різні змагання, конференції, з'їзди, виставки тощо.

З Ворохтою пов'язана доля багатьох представників української еліти. Зокрема, члена урядів ЗУНР та УНР Степана Федака, мецента, педагога й публіциста Степана Салика тощо. Біля Вчительської оселі і сучасної школи, крім С. Салика, мали свої вілли адвокат, журналіст і редактор газети "Вперед" у 1918–22 р.р., діяч УСДП й голова її проводу (1921–23 р.р.; 1930–34 р.р.), член Української Національної Ради ЗУНР в 1918 р. доктор Лев Ганкевич (1881–1962 р.р.), (з 1949 р. жив у США); Олександр Козакевич – (1873--1952 р.р.) випускник Грацького ун-ту, голова Комітету для заснування Українського Лікарського Товариства, сотник УГА, його син Роман (1909 р. н.) – лікар у США, Оля Козакевич (1903 р. н.) – малярка, з 1949 р. – у США.

У Ворохті починали свою кар'єру представник України при ЄС (колишній міністр економіки України) Р. Шпек (Брюссель), президент Федерації біатлону України, 1-й заступник міністра України у справах сім'ї, молоді і спорту В. Бринзак (Київ), заступник голови Всеукраїнської профспілки вчителів, автор ряду книг про назви гір та гідроніми Карпат М. Габорак (Івано-Франківськ), професор історії В. Газін (Кам'янець-Подільський) ...

Вихідцями з Ворохти є Онуфрій Цабанюк – колишній голова «Пласту» в Австралії, Марія-Йоанна Козак-Гробельська – магістр музики Ейльського ун-ту, інструктор в різних школах, концертмейстер, виступає в дуеті з чоловіком; а також вчені – лісівник В. Паневник (Ворохта), архітектор І. Данчак (Львів), дизайнер В. Шпільчак і математик М. Осипчук (обидва Івано-Франківськ) і т. д.

В 2007 р. за кошти Гранту Президента України для обдарованої молоді відкритий історико-краєзнавчий музей селища Ворохта. Кожна особистість – це частина історії населеного пункту, кожна родина потребує гордитися своїми предками. Всі позитивні постаті повинні служити прикладом для нових поколінь.

Vorokhta – the pearl of Carpathians

Summary

The village of Vorokhta, the pearl of the Carpathians, at the foothills of Hoverla (2061 m) was established in the 17 century, as the suburbs of Mykulychyn the largest village in Ukraine. The name Vorokhta comes from the name of a soldier who deserted the Hungarian army in Trans-Carpathia. He was an able servant to the founding village family who later became their son-in-law.

The second family in town, the Dederchuks, probably also came from Hungary.

A wooden church built in 1615, a unique treasure of Hutsul architecture, has a replica in hunter wooden upstate New York in the Catskill Mountains.

Until mid 19 century 5 Hutsul families lived in Vorokhta. The famous "opryshky" movement, mountain highway men, under the able leadership of Olexa Dovbush, 1700–1745, ran into a conflict with one of founding members, the Mocherniaks, and was killed as vendetta by one of the family members.

The Mocherniaks terminated their activity with the "opryshky's" and became very successful farmers, and just one of them owned nearly a thousand acres of mountain grazing fields – "polonyny".

Vorokhta hutzuls were skilled artisans, producing exquisite decorative and applied art forms. This diminished after the rail rood was laid in 1894. The village grew, and numerous sanatoriums, lumber yards, ski jumps and a new school were established.

A large new teacher's villa was the site of conferences, seminars social and cultural gatherings and expositions.

Vorokhta is associated with many prominent Ukrainian intellectuals.

This publication contains the biography of unfairly forgotten or little known residents of Vorokhta: Doctor Stefan Fedak (1861–1937) a prominent community leader of Galicia, executive director of the Dnister Insurance Company (1909–20), the state secretary of Western Ukrainian National Republic and UNR, father–in law of Ye. Konovalets and A. Melnyk; Stefan Salyk (1902, Jaroslav, Poland–1993, N.–Y. state) – Ukrainian teacher, philanthropist, archaeologist, writer, scientist and director of Vorokhta school up to 1944; Stefania Palka (1927–2001) – the poetess, also director of Vorokhta school in the 1950's, and others.

In addition to the S. Salyk villa the teachers villa and the current school, Mr. Lev Hankevych (1881–1962) a prominent lawyer, journalist, editor of the newspaper "Vperid" (Forward) (1918–22) active member and the head

of USDP (1921–23; 1930–34), a member of the National Assembly ZUNR in 1918, who settled in the USA in 1949 lived also in Vorokhta.

Other people from Vorokhta who settled in the US in 1949 were Oleksander Kozakevych (1873–1952) developer of Chairman of the Ukrainian Medical Association organizing Committee, UHA officer. His son Roman, (1909) a physician in the USA; Olia Kozakevych an artist in the USA since 1949.

Mr. R. Shpek (Brussels), former Economics Minister, current Ukraine Representative at the EU, started his career in Vorokhta. Mr. Brynzak, (Kyiv) 1st Depute minister for Youth, Family and Sport, President of the All Ukraine Teachers Union, an author of numerous books about Carpathian hydronimic names. History Prof. Hadzin, (University of Kamianets Podilsk).

Many other prominent personalities born in Vorokhta such as Onufrij Cabaniuk, the former chief of PLAST (boy–scout organization) in Australia, rewarded with the Medal of Bravery from the queen of England for the saving of persons, father of Patricia Cabaniuk-Lee (Department of Public Works, Brisbane, Australia); Maria-Joanna Kozak-Hrobel's'ka, the Master of music from the Jell University, the instructor-counselor in different schools, Master of concert performing together with her husband; also scientists as: forestry-expert V. Panevnyk (Vorokhta); architect I. Dantchak (Lviv); designer V. Shpiltchak, mathematician M. Osyptchuk (both in Ivano-Frankivsk) and others. In 2007 by means from the Grant of the President of Ukraine the Museum of history and country knowledge of the village of Vorokhta for the talented young people was opened.

Every personality is the part of history of a populated area; every family has to be proud of its ancestors. All the positive figures are to be an example for the new-coming generations.

Some biographical information is published for the first time. Therefore the author comes to the conclusion that it is necessary to study history, but objectivity is essential.

Translation by Zoya Hayuk and Myroslav Halyk.

ЗМІСТ

Мирослав НАГІРНИЙ

ВОРОХТА – ПЕРЛИНА КАРПАТ

Матеріали до історії

Дизайн обкладинки – *Олексія Катрича*
Верстка – *Віри Возняк*
Редактор – *Світлана Флис*
Коректура – *Наталії Каленюк*

Підписано до друку 15.05.2007.
Формат 60x84/16. Гарнітура «Aril Cyr».
Наклад 2000.

Видавництво «Місто НВ» м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 53, тел (0342) 55-94-93

Нагірний М.

Н 16 **Ворохта – перлина Карпат. Матеріали до історії.** – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 128 с., ілюстрації – 32 с.

ББК 63.3(4Укр)+26.89

